

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА
ФРАНКА
КАТЕДРА ЗАГАЛЬНОГО МОВОЗНАВСТВА

КОНЦЕПТ **БІЛЬ** В УКРАЇНСЬКІЙ ЕТНОКУЛЬТУРІ

Магістерська робота
студентки II курсу магістратури
філологічного факультету
групи ФЛЛм-21
Петришак Вікторії Дмитрівни

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри загального мовознавства
Бацевич Флорій Сергійович

Львів 2024

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ДИСКУРС В АСПЕКТІ КОГНІТИВНОЇ ЕТНОЛІНГВІСТИКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ	13
1.1. Поняття дискурсу в лінгвістиці	13
1.1.1 Художній дискурс як репрезентація авторської картини світу.....	20
1.2.1. Інтернет-дискурс крізь призму лінгвістики	23
1.2.1.1. Розмежування понять «комп'ютерний дискурс», «віртуальний дискурс», «електронний дискурс», «Інтернет-дискурс».....	27
1.3.1. Соціальна мережа «Х» як один із виявів Інтернет-дискурсу	29
Висновки до Розділу I.....	34
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ БІЛЬ: КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД	35
2.1. Концепт БІЛЬ як культурний конструкт	35
2.1.1. Зв'язок культури та мови з боку когнітивної етнолінгвістики	42
2.1.2. Поняття мовної (МКС) та концептуальної (ККС) картини світу ...	43
2.2. Корпусний підхід у дослідженнях когнітивної етнолінгвістики	45
2.3. Метафора як основа мовної картини світу: теорія концептуальної метафори	47
2.4. Методологія дослідження експлікації концепту БІЛЬ: Система – Анкета – Текст	50
2.5. Методи дослідження концептів	52
Висновки до Розділу II.....	62
РОЗДІЛ III. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ БІЛЬ У РІЗНИХ ТИПАХ ДИСКУРСУ	64
3.1 Репрезентація концепту БІЛЬ крізь призму українського художнього дискурсу	64
3.1.1 Об'єктивація бінарної опозиції «СВІЙ — ЧУЖИЙ».....	71
3.2 Фізичний та психічний вимір болю	73
3.3. Метафорична репрезентація концепту БІЛЬ в українському художньому дискурсі	77

3.4. Критерії укладання корпусу матеріалу дослідження	84
3.5. Культурна специфіка українського болю (на основі соцмережі «X») .	85
3.6. Особливості вживання концепту БІЛЬ у соцмережі ‘X’	89
3.7. Трансформація концепту БІЛЬ в різних типах дискурсу: порівняльний аналіз.....	94
Висновки до Розділу III	99
РОЗДІЛ IV. ОПИС СТРУКТУРИ КОНЦЕПТУ БІЛЬ НА МАТЕРІАЛІ АСОЦІАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ	101
4.1. Методика проведення вільного асоціативного експерименту	101
4.2. Культурні символи болю та його асоціативна природа.....	103
4.3. Репрезентація концепту БІЛЬ в Українському асоціативному словнику	105
4.4. Експлікація змісту концепту БІЛЬ за допомогою асоціативного експерименту в 2022-2024 рр.....	109
4.4.1 Гендерне порівняння концепту БІЛЬ за результатами асоціативного експерименту	120
Висновки до розділу IV	123
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	124
СПИСОК НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	130
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ПРАЦЬ	147
ДОДАТОК А. Частотність концепту БІЛЬ.....	148
ДОДАТОК Б. Корпус текстів, сформованих на основі українського художнього дискурсу.....	149
ДОДАТОК В. Корпус текстів, сформованих на основі соціальної мережі ‘X’	176
ДОДАТОК Г. SQL-запити в корпусному інструменті SketchEngine	204
ДОДАТОК І. Вільний асоціативний експеримент 2022-2024 рр.	205
ДОДАТОК Д. Частотно-алфавітний словник на основі ВАЕ	206
ДОДАТОК Е. Український асоціативний словник (2007).....	211
ДОДАТОК Є. Український асоціативний словник (2021).....	211

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АЕ – асоціативний експеримент

ВАЕ – вільний асоціативний експеримент

МКД – метод когнітивної дефініції

МКС – мовна картина світу

СУМ – Словник української мови : в 11 т. / Гол. редкол. І. К. Білодід. Київ: «Наукова думка», 1970-1980. Т. 1: А-В / Укл. П. Й. Горещкий та ін. 1970. 799 с.

УАС¹ – Мартінек С. В. Український асоціативний словник: У 2 т. Т. 1. Від стимулу до реакція. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 351 с.

УАС² – Мартінек С., Мітьков В. Український асоціативний словник. Т. III: Від стимулу до реакції. Львів: ПАІС, 2021. 544 с.

S-A-T — Система – Анкета – Текст

ВСТУП

Універсальний характер болю, багатозначність і складність цього поняття зумовили зацікавленість у його всебічному вивченні філософів, культурологів, психологів, медиків, літературознавців, лінгвістів. Саме тому впродовж багатьох років поняття *болю* ставало об'єктом вивчення різних наук: філософії, медицини, психології, літературознавства, лінгвістики, культурології. Зокрема, дослідженню різних аспектів болю присвячена значна кількість праць українських та закордонних лінгвістів. Науковці розглядають специфіку вербалізації концепту БІЛЬ на матеріалі різних мов, зокрема в англійській та українській мовах (Собіпан 2017), в англійському медичному дискурсі (Лисанець 2015); аналізують культурно-антропологічні особливості *болю* (Брицин, Зимовець, Яворская 2009), репрезентацію *больових* відчуттів в українській мові (Сахнюк 2020), способи позначення *болю* в польській (Яворская, Хайдер 2009) та інших мовах. На матеріалі української мови свої дослідження зосередила Г. Зимовець, описавши дієслова *болю*, що використовуються для передачі больових відчуттів.

Закордонні вчені, що працюють в різних галузях науки, намагались описати та систематизувати *мову болю*, зокрема, Х. Ласкарату (Lascaratou 2007), М. Зборовський (Zborowski 1952), М. Халідей (Halliday 1998), а також Л. Вітгенштайн, який стверджував, що розмова про *біль* є однією із найскладніших форм мовної діяльності: «Біль – річ приватна, ми можемо тільки здогадуватися, що хтось відчуває біль, проте точно знаємо, що ми його відчуваємо», «Ми не можемо відчувати чужий біль»¹.

Необхідність усебічної і якомога повнішої реконструкції концепту БІЛЬ в українській мовній картині світу (далі — МКС) зумовлює застосування таких методів його дослідження, які б сприяли розв'язанню цього завдання, оскільки не всі складники мовного концепту БІЛЬ

---

¹ Wittgenstein L. *Philosophical Investigations*, Oxford: Basil Blackwell. 1953. P. 53.

розглянуті в лінгвістичних працях науковців. Вирішення поставленого завдання, на наш погляд, можна досягти за допомогою аналізу, який ґрунтується на етнолінгвістичній методології дослідження концептів *Система (S) – Анкета (A) – Текст (T)*, запропонованої Є. Бартмінським, та даних *асоціативного експерименту*, що дозволить виявити когнітивну структуру концепту БІЛЬ та визначити, яке місце займає цей концепт у МКС українців. Гіпотезою дослідження є твердження, що концепт БІЛЬ зазнав динамічних змін на тлі воєнних подій. Це спричинило появу нових концептуальних смислів, які вимагають вивчення, тому когнітивна й асоціативна природа концепту БІЛЬ та його структура потребують уточнення.

У сучасній українській лінгвістиці концепт БІЛЬ не має повного концептуально-семантичного представлення. Для його ґрунтовного аналізу необхідно провести порівняльну інтерпретацію різних типів дискурсу: художнього та дискурсу соціальних мереж для виявлення усталених, стереотипних, прототипних та асоціативних значень, а також для визначення парадигматичних та синтагматичних відношень у структурній системі концепту.

Актуальність роботи, перш за все, зумовлена пріоритетним місцем концепту БІЛЬ в картині світу кожної етнокультурної спільноти, а також спробою уточнення компонентів когнітивної структури концепту БІЛЬ у контексті порівняльного дослідження художнього дискурсу, дописів соцмережі «Х» та побудови власного корпусу, які ілюструють зміни у свідомості українців на тлі воєнних подій, із результатами асоціативного експерименту, проведеного в 2022-2024 рр. Таке дослідження є значущим для сьогодення, адже сприяє розумінню механізмів травматизації та осмислення болю через мову, формування травматичних дискурсів.

Важливою є потреба всебічного вивчення концепту БІЛЬ як ментального утворення, що зберігається в пам'яті людей. Попри те, що концепт БІЛЬ є універсальним, його реальне семантичне наповнення

залежить від різних чинників: біологічних, психологічних, політичних, соціальних та інших. Концепт БІЛЬ займає унікальне місце в концептосфері української МКС, тому його аналіз належить до актуальних завдань сучасної когнітивної етнолінгвістики.

Мета роботи — дослідити вербалізацію концепту БІЛЬ, що займає важливе місце в МКС українців, на матеріалі українськомовного художнього дискурсу та інтернет-дискурсу.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких основних **завдань**:

- 1) обґрунтувати теоретичні підходи та методологію аналізу концептів, використаних в роботі;
- 2) окреслити культурні особливості експлікації болю і, відповідно, зв'язок культури та мови;
- 3) виявити способи вербалізації концепту БІЛЬ на матеріалі українськомовного художнього дискурсу;
- 4) визначити специфіку мовної репрезентації концепту БІЛЬ та відтворити його структуру з опертям на способи його вербалізації;
- 5) визначити національно-культурні особливості досліджуваного когнітивного феномена;
- 6) проаналізувати метафоричність концепту БІЛЬ;
- 7) простежити динаміку розвитку концепту БІЛЬ на основі художнього дискурсу, дискурсу соціальних мереж та даних асоціативних експериментів 2021–2024 рр.;
- 8) побудувати власний корпус за допомогою сервісу SketchEngine та здійснити порівняльний аналіз даних художнього дискурсу з корпусом текстів, сформованим з дописів користувачів соцмережі «X».

Об'єктом дослідження є концепт БІЛЬ, актуалізований в художньому та інтернет-дискурсі.

Предметом дослідження є зміст і структура концепту БІЛЬ в українській МКС.

Матеріалом дослідження стали різнорівневі мовні одиниці, дібрані із корпусів української мови «ГРАК» та «MOVA.info» у кількості 220 одиниць, контексти, сформовані на основі соціальної мережі «X» у кількості 180 одиниць та асоціації, отримані шляхом проведення ВАЕ (2022–2024 рр.) у кількості 444 реакції. У процесі аналізу також була сформована вибірка моделей концептуальних метафор у кількості 12 одиниць, виокремлених з опертям на різні типи дискурсу.

Методи дослідження. Аналіз структури концепту БІЛЬ здійснено на основі комплексної методології з використанням таких методів:

Метод когнітивної дефініції, запропонований засновником Люблінської етнолінгвістичної школи *Є. Бартмінським*, який розробив особливий когнітивно-лінгвістичний підхід до вивчення вербалізації концептів у МКС.

Описовий та концептуальний методи, що дають змогу описати й розглянути основні способи вербалізації концепту, *асоціативний експеримент* з метою виявлення як усталених, так і найновіших компонентів концептуальної структури, закріплених у свідомості носіїв української мови. Цей експеримент дозволяє експлікувати фрагмент концептуальної картини світу у свідомості носіїв мови і культури якнайповніше.

Теоретична та методологічна база дослідження ґрунтується на працях науковців, що працюють в межах когнітивно-дискурсивної парадигми лінгвістики, зокрема, у галузях *етнолінгвістики* (Є. Бартмінський (Bartmiński 2009), А. Глаз (Głaz 2019), О. Тищенко (Тищенко 2010), С. Небжеговська-Бартмінська (Niebrzegowska-Bartmińska 2017)), *семантики і прагматики* (А. Вежицька (Вежицкая 1996)), *когнітивної лінгвістики* Дж. Лакофф (Lakoff 2004), С. Мартінек (Мартінек 2019), В. Старко (Старко 2007)), *фреймової* (С. Жаботинська (Жаботинская 1999)), М. Мінський (Minsky 1974), Ч. Філмор (Fillmore 1982) та *лексичної* (Г. Яворська (Яворская 2009)) *семантики, лінгвокультурології*

(І. Голубовська (Голубовська 2016), О. Левченко (Левченко 2003), *лінгвоконцептології* (О. Воробйова (Воробйова 2011), С. Потапенко (Потапенко 2010), *психолінгвістики* (Н. Бутенко (Бутенко 1989), О. Горошко (Горошко 2001), С. Мартінек (Мартінек 2007) та *комунікативної лінгвістики* (Ф. Бацевич (Бацевич 2004), К. Серажим (Серажим 2002), І. Шевченко (Шевченко 2006).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепт БІЛЬ неодноразово ставав предметом лінгвістичних студій. Досліджуючи цей концепт з позиції типологічного підходу, Г. Яворська (Яворская 2009) проаналізувала дієслова *болю* в польській мові та дієслівні метафори, що використовуються для опису неприємних тілесних відчуттів, розглянула семантико-граматичні механізми перенесення больових відчуттів з тілесної в емоційну сферу. Її праці також присвячені звучанню болю, українським та польським паралелям, їх спільним та відмінним ознакам. В. Бріцин (Брицин 2009) вивчав «мову болю» в аспекті співвідношення між індивідуальними переживаннями болю та мовними, тобто принципово узагальненими, соціальними засобами його опису. Г. Зимовець (Зимовец 2009) детально зупинилась на описі дієслів, що використовуються для передачі больових відчуттів в українській мові та поділила предикати *болю* на дві групи: дієслова переважно больових відчуттів та функціональних порушень.

Наукова новизна полягає в дослідженні концепту БІЛЬ із застосуванням методу когнітивної дефініції, зумовлюється цілісним описом з позицій когнітивної етнолінгвістики, а також у спробі уточнення компонентів когнітивної структури концепту БІЛЬ в українській МКС на основі художнього дискурсу для підтвердження гіпотези роботи.

Теоретична цінність роботи в тому, що аналіз мовного концепту дозволяє розв'язати низку питань сучасної когнітивної етнолінгвістики, розширити знання про концепт як універсальний феномен, що зберігається в пам'яті народу та відображає досвід людини. Когнітивне моделювання концепту дає змогу визначити його роль і місце в свідомості сучасних

українців, розкрити лінгвокультурну специфіку досліджуваного когнітивного феномена.

Практична цінність роботи. Результати й методика дослідження можуть бути використані для розвідок у сфері лінгвокультурології, лінгвоконцептології, когнітивної лінгвістики, етнолінгвістики та психолінгвістики, при укладанні асоціативних словників, написанні статей, курсових та класифікаційних робіт.

Апробацію результатів дослідження здійснено на таких конференціях: XX Міжнародна наукова конференція молодих філологів «VIVAT ACADEMIA» «Григорій Сковорода: сила слова, гармонія життя та віра в перемогу добра (до 300-річчя від дня народження українського письменника і філософа)» (11 травня 2022, м. Львів); I мультидисциплінарна студентська інтернет-конференція «Мозаїка наукової комунікації» (21 травня 2022, м. Львів); I Всеукраїнська (НЕ)класична студентська наукова інтернет-конференції «Мовно-літературний коворкінг» (22 листопада 2022, м. Харків); II мультидисциплінарна студентська інтернет-конференція «Мозаїка наукової комунікації» (4 травня 2023, м. Львів); II Всеукраїнська (НЕ)класична студентська наукова інтернет-конференція «Мовно-літературний коворкінг» (21-22 листопада 2023, м. Харків), XXII Всеукраїнська наукова конференція молодих філологів «VIVAT ACADEMIA» (11 квітня 2024, м. Львів); III мультидисциплінарна студентська інтернет-конференція «Мозаїка наукової комунікації» (16 травня 2024, м. Львів).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено в таких публікаціях:

1. Петришак В. Український біль: концептуальний аналіз. Мозаїка наукової комунікації: Матеріали I Міжнар. мультидисциплінар. студент. інтернет-конф., м. Львів, 21 травня 2022 р. Львів, 2023. С. 135–137.

2. Петришак В. Концепт БІЛЬ в українській мовній картині світу: дані асоціативного експерименту. Збірник статей за матеріалами I

Всеукраїнської (НЕ)класичної студентської наукової інтернет-конференції «Мовно-літературний коворкінг» (22 листопада 2022 року), м. Харків. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 69-73.

3. Петришак В. Культурна специфіка українського болю. Мозаїка наукової комунікації: Матеріали II Міжнар. мультидисциплінар. студент. інтернет-конф., м. Львів, 4 травня 2023 р. Львів, 2023. С. 266–268.

4. Петришак В. Метафоричне втілення концепту БІЛЬ в Інтернет-дискурсі. Збірник статей за матеріалами I Всеукраїнської (НЕ)класичної студентської наукової інтернет-конференції «Мовно-літературний коворкінг» (21-22 листопада 2023 року), м. Харків. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 32-36.

5. Петришак В. Лінгвальні аспекти втілення концепту БІЛЬ в українському художньому дискурсі. VIVAT ACADEMIA: зб. наук. праць / Редкол.: Р. Крохмальний, О. Моторний, А. Салюк. Львів, 2024. С. 156-161.

6. Петришак В. Метафорична репрезентація концепту БІЛЬ в українському художньому дискурсі. Матеріали III Міжнар. мультидисциплінар. студент. інтернет-конф., м. Львів, 16 травня 2024 р. Львів, 2023. С. 226–228.

Обсяг і структура роботи. Наукова робота складається зі списку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку наукової літератури (171 найменування), додатків. Повний обсяг роботи становить 213 сторінок, основний зміст дослідження викладено на 122 сторінках.

У вступі подано загальну характеристику роботи, зокрема обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, здійснено аналіз останніх досліджень та публікацій, висвітлено теоретичну й практичну цінність, наукову новизну, описано апробацію результатів дослідження.

У першому розділі «Дискурс в аспекті когнітивної етнолінгвістики: теоретичні засади» здійснено комплексний теоретичний огляд поняття

дискурсу в сучасній лінгвістиці, визначено основні підходи до його розуміння. Особливу увагу приділено класифікації типів дискурсу, зокрема українському художньому та інтернет-дискурсу, розглянуто розмежування понять «комп'ютерний дискурс», «віртуальний дискурс», «електронний дискурс», «мережевий дискурс», «Інтернет-дискурс».

Другий розділ **«Дослідження концепту БІЛЬ: комплексний підхід»** присвячений теоретичним засадам дослідження болю, у тому числі як культурного конструкта. Тут описано методологію дослідження експлікації концепту та побудову корпусу за допомогою інструмента «SketchEngine». Окрему увагу приділено теорії концептуальної метафори, щоб виявити, які культурні смисли закріплені за цим поняттям та як уявлення про біль структуруються крізь призму метафоричних моделей.

У третьому розділі **«Репрезентація концепту БІЛЬ у різних типах дискурсу. Побудова корпусу на основі інструменту SketchEngine»** здійснено спробу комплексного аналізу концепту БІЛЬ за допомогою когнітивно-дискурсивного підходу, проведено об'єктивацію бінарної опозиції 'свій — чужий', досліджено різні виміри болю (фізичний та психічний), проведено порівняльний аналіз репрезентації концепту БІЛЬ в різних типах дискурсу. Матеріалом дослідження стала картотека метафоричних номінацій, яка складається з 12 метафоричних моделей.

Четвертий розділ **«Вербалізація концепту БІЛЬ в українському мовленні на основі асоціативного експерименту»** присвячено аналізу трансформацій асоціативних значень концепту БІЛЬ після повномасштабного вторгнення. Дослідили, що асоціації змінюються під впливом екстралінгвальних чинників.

РОЗДІЛ І. ДИСКУРС В АСПЕКТІ КОГНІТИВНОЇ ЕТНОЛІНГВІСТИКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

1.1. Поняття дискурсу в лінгвістиці

Дискурс – складний полідисциплінарний феномен, що використовується не тільки в низці лінгвістичних наук (когнітивній та комунікативній лінгвістиці, прагмалінгвістиці, етнолінгвістиці, соціолінгвістиці, психолінгвістиці), але також є об'єктом уваги літературознавців, філософів, психологів, етнографів, політологів, соціологів, антропологів, фахівців сфери штучного інтелекту тощо. Багатовимірність дискурсу є проблемою щодо трактування цього терміна, тому й досі не існує єдиного загальноприйнятого визначення поняття дискурсу, незважаючи на значну кількість інтерпретацій.

Різні аспекти дослідження дискурсу у своїх працях висвітлюють такі українські мовознавці: Ф. Бацевич², І. Бехта³, Т. Єщенко⁴, А. Загнітко⁵, О. Морозова⁶, К. Серажим⁷, Т. Радзієвська⁸, І. Шевченко⁹, Г. Яворська¹⁰. Також над цим питанням активно працювали відомі закордонні науковці:

---

2 Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2004. 344 с.

3 Бехта І. Сучасні напрями вивчення художнього дискурсу. Наукові записки Луганського національного університету. Філологічні науки. 2011. Т. 1. Вип. 33. С. 244–255

4 Єщенко Т. А. Феномен художнього тексту: комунікативний, семантичний і прагматичний аспекти: монографія / науковий редактор проф. Степаненко М. І. Львів: Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2021. 470 с.

5 Загнітко А. П. Основи дискурсології. Науково-навчальне видання. Донецьк ДонНУ, 2008. 195 с.

6 Морозова О. Дискурс як когнітивно-комунікативна подія. Науковий вісник Волинського національного ун-ту імені Лесі Українки. Сер. Філологічні науки. Мовознавство. 2010. № 7. С. 134–138.

7 Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: [на матеріалах суч. газетн. публіцистики]: монографія. К., 2002. 392 с.

8 Радзієвська Т. В. Дискурсивні простори: історико-лінгвістичний вимір. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2018. 323 с.

9 Шевченко І. С. Дискурс і когнітивно-комунікативна парадигма лінгвістики. Мова. Людина. Світ. До 70-річчя проф. М. Кочергана: зб. наук. статей. К.: Вид. центр КНЛУ, 2006. С. 148–156.

10 Яворська, Г. Політичний дискурс у добу політичних змін (на прикладі концептуальної метафори міжособистісних взаємин). Філологічний вісник : збірник наукових праць. – 2011. №1

Е. Бенвеніст¹¹, Г. Браун¹², Т. ван Дейк¹³, П. Серіо¹⁴, М. Стаббс¹⁵, У. Чейф¹⁶, П. Шарадо¹⁷.

Уперше поняття дискурсу в лінгвістичний обіг увів американський науковець З. Харріс, який пояснював цей термін як «послідовність сказаних чи написаних речень у конкретній ситуації», що мають взаємозв'язки¹⁸. Науковець дослідив, що морфеми та синтаксичні конструкції повторюються в суміжних висловленнях.

На думку англійської лінгвістки С. Міллз, дискурс має більше трактувань, ніж терміни літературознавства¹⁹. Зважаючи на значну кількість наукових підходів учених до визначення терміна «дискурс», зауважимо, що вони не суперечать одне одному, а радше доповнюють, розглядаючи це поняття з різних боків.

Наприклад, М. Стаббс, один із багатьох науковців, говорить про неоднозначність цього терміна. Аналіз дискурсу пов'язаний із використанням мови в соціальних контекстах, зокрема зі взаємодією чи діалогом між мовцями. Він розглядає дискурс у трьох аспектах: 1) пов'язаний із використанням мови поза межами речення чи висловлювання; 2) пов'язаний із взаємозв'язками між мовою та суспільством; 3) стосується інтерактивних чи діалогічних властивостей

---

11 Benveniste E. L'appareil formel de l'énonciation. 17th ed. Langages, 1970. 445 p.

12 Brown G. Discourse analysis. Cambridge Univ. Press. 1983. 288 p.

13 Dijk T. The study of discourse. Discourse studies: A multidisciplinary introduction. Vol. 1. 1997. P. 1–34.

14 Sériot P. Analyse du discours politique soviétique, préface de Paul Garde. Paris. Revue des Études Slaves. 1983. P. 335–341.

15 Stubbs M. Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language. Chicago, IL: The University of Chicago Press. 1983. 272 p.

16 Chafe W. Beyond Beads on String and Branches in a Tree. Conceptual Structure, Discourse, and Language. Stanford, 1996. pp. 49–66.

17 Charaudeau P. Langage et discours: Eléments de sémiolinguistique. Paris: Hachette, 1983. 176 p.

18 Harris Z. Analyse du discours. Langages. №13. 1969. P. 12

19 Mills S. Discours: The New Critical Idiom. London, New York: Routledge, 1997. P. 1

повсякденного спілкування²⁰. Доповнює трактування дискурсу швейцарський лінгвіст П. Серіо, виокремлюючи 8 значень терміна: 1) еквівалент «мовлення»; 2) одиниця, більша за фразу; 3) вплив висловлювання на адресата з урахуванням контексту; 4) бесіда як форма висловлювання; 5) мовлення з точки зору мовця; 6) уживання мовних одиниць та їх реалізація в мовленні; 7) тип висловлювань, обмежений соціальними чи ідеологічними рамками; 8) теоретична модель, призначена для вивчення умов продукування тексту²¹. О. Селіванова скоротила класифікацію значення дискурсу до чотирьох типів: дискурс = текст; дискурс = текст + ситуація; дискурс = мовлення; дискурс = тип дискурсивної практики²².

С. Міллз пропонує таке трактування дискурсу: «мовна комунікація як взаємодія між мовцем і слухачем, як міжособова активність, форма якої визначається її соціальною метою»²³.

Своє визначення дискурсу подає Н. Кондратенко, яка вважає, що текст залежить від комунікативної ситуації. Саме тому дискурс є «мовленнєвою репрезентацією комунікативного акту», що містить вербальний та невербальний компонент — текст та створення й розуміння тексту. Як висновок, дискурс = текст + комунікативна ситуація²⁴.

Ще одне розуміння: аналіз дискурсу – це обов'язково аналіз мови, тобто функції дискурсу корелюють із функціями мови. Таким чином, мова – це система засобів вираження, що слугує для досягнення певної мети.

---

20 Stubbs M. *Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language*. Chicago, IL: The University of Chicago Press. 1983. P.1

21 Sériot P. *Analyse du discours politique soviétique*, préface de Paul Garde. Paris. *Revue des Études Slaves*. 1983. P. 336

22 Селіванова О. *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

23 Mills S. *Discours: The New Critical Idiom*. London, New York: Routledge, 1997. P. 4

24 Кондратенко Н. *Художній текст як ігрова діяльність*. Проблеми літературознавства. 2014. Вип. 18. С. 41

У. Чейф вказував на багатогранність дискурсу, тому досить очевидною є обмеженість різних спроб відтворити його моделювання, звівши дискурс тільки до одного чи двох вимірів²⁵.

Ф. Бацевич подає систематизоване визначення дискурсу, розглядаючи його як тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів²⁶.

І. Шевченко описує дискурс як когнітивно-комунікативно-мовну систему-гештальт, яку визначають три аспекти: формування ідей та переконань (когнітивний аспект), взаємодія комунікантів (соціопрагматичний аспект) та використання вербальних і невербальних засобів (мовний аспект)²⁷.

І. Шевченко та О. Морозова, враховуючи ментальні основи продукування, розуміють дискурс як мовлення у контексті соціальної та мисленнєвої діяльності і визначають його як інтегральний феномен, як мисленнєво-комунікативну діяльність, яка є сукупністю процесу й результату і включає як позалінгвальний, так і власне лінгвальний аспекти²⁸.

Когнітивне визначення дискурсу підкреслює його ключову роль у формуванні та передачі знань, а також у процесах мислення. Воно базується

---

25 Chafe W. *Beyond Beads on String and Branches in a Tree. Conceptual Structure, Discourse, and Language.* Stanford, 1996. P. 49

26 Бацевич Ф.С. *Основи комунікативної лінгвістики.* К.: Академія, 2004. С. 138

27 Фролова І. Специфіка художнього дискурсу. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія.* Житомир. 2018. Вип. 87. С. 53

28 Шевченко І. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен.* Харків: Константа, 2005. С. 26

на конструктивній природі ментальних процесів, тобто розуміння конкретного дискурсу є процесом²⁹, що завжди має місце тут і зараз (online) та дозволяє постійне переосмислення, тому ментальні репрезентації прочитаного тексту є «результатом стратегічного процесу конструювання, що охоплює елементи тексту, знання комунікантів про контекст, елементи їх переконань та попередніх знань»³⁰. Як бачимо, Т. ван Дейк розглядав дискурс як текст разом із екстралінгвальними чинниками: прагматичними, соціокультурними та психологічними. У працях ученого простежується когнітивне розуміння дискурсу – як взаємодія між мовою та дійсністю, що є основою сприйняття світу. Тут акцент робиться на процес пізнання світу та фіксацію структур знання й досвіду.

Дискурс вивчають разом із «відповідними формами життя»: репортаж, інтерв'ю, статті, інформаційні повідомлення, публічні виступи, дописи в соцмережах, коментарі, бесіди тощо³¹. Отже, кожен дискурс – це «світ», який виникає в ході комунікативної взаємодії, зосереджуючи увагу на значній ролі ментальних структур (наприклад, концепти, фрейми, сценарії тощо) як форм ментального досвіду³².

Теорія дискурсу як прагматизованої форми тексту бере свій початок від концепції Е. Бенвеніста. Неоднозначне трактування дискурсу стало причиною появи низки дискусій щодо розмежування таких понять, як «дискурс» та «текст». Ототожнювати їх не варто, навіть попри те, що вони все-таки мають багато спільного. Зокрема, Е. Бенвеніст, представник французької школи дискурсу, висунув тезу про його процесуальний

---

29 Шевченко І. С. Дискурс і когнітивно-комунікативна парадигма лінгвістики. Мова. Людина. Світ. До 70-річчя проф. М. Кочергана: зб. наук. статей [відп. ред. Тараненко У.О]. К.: Вид. центр КНЛУ, 2006. С. 153

30 Dijk T. The study of discourse. Discourse studies: A multidisciplinary introduction. Vol. 1. 1997. P. 18.

31 Новоселецька С. В. Дискурс-аналіз як предмет міждисциплінарних досліджень. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер.: Психологія і педагогіка. 2011. Вип. 17. С. 263-276. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2011_17_31

32 Benveniste E. L'appareil formel de l'énonciation. Langages. 1970, № 17. P. 45

характер, де розумів висловлення як «індивідуальне перетворення мови в дискурс». Таким чином, твориться саме «висловлення, але не текст висловлення»³³. Проте термін «текст» є ширшим, ніж «дискурс» за сферою застосування. Текстом є і цілий роман, і збірник сентенцій³⁴.

Розвиваючи тези Е. Бенвеніста, французький філософ та історик М. Фуко запропонував свою дефініцію, розглядаючи дискурс як набір висловлювань, що належать до однієї системи формацій. Це дає змогу говорити про різні типи дискурсу: політичний, економічний і т.і.

Розуміння тексту і дискурсу як результативної і процесуальної мовленнєвої діяльності має відбиток у дослідженнях П. Шарадо, який розглядає текст як «утілення, зорове зображення іншого мовлення»³⁵. Він вказує, що текст перетинається зі значною кількістю різних жанрів дискурсу.

Багато науковців трактують текст як складний феномен, що є засобом комунікації та способом зберігання й передачі інформації. Це приводить до його полісемантизму³⁶, адже ми використовуємо в значенні опису письмового твору та водночас для характеристики усного висловлювання.

Текст розуміємо як своєрідний зупинений (застиглий) дискурс, у якому відсутні паралінгвальні засоби. Він є основною одиницею спілкування, мовною структурною складовою, для якого характерні тематична та смислова єдність, зв'язність, цілісність, інформативність, послідовність тощо³⁷. Таким чином, на думку Ф. Бацевича, текст є створеним у певний момент, який у конкретній ситуації наповнюється

---

33 Там само. С. 3

34 Загнітко А. П. Основи дискурсології. Донецьк: ДонНУ, 2008. С. 41

35 Charaudeau P. Langage et discours: Eléments de sémiolinguistique. Paris: Hachette, 1983. P. 69.

36 Корольова Т. Текст та дискурс як елементи комунікації. Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського. Лінгвістичні науки. 2010. № 10. С. 39-46. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvprpu_2010_10_7

37 Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2004. С. 148

індивідуальним, особистісним смислом, тобто перетворюється на дискурс. За К. Серажим, «дискурс – це життя тексту в нашій свідомості, це накладання інформації, яку ми отримуємо з цього тексту, і нашого знання про обставини, спонуки його породження на ментально-чуттєве інформаційне поле нашого індивідуального «Я»³⁸.

У дискурсі чітко простежується особистість адресанта, його наміри, емоції та оцінки, які вербалізуються в тексті. Дискурс фокусується на концептуальній сфері мовної діяльності, у той час як текст спрямований на вербальну. Для аналізу дискурсу потрібно реконструювати задум мовця, його інтенції та установки, а також осмислити те, що приховано за текстом або виходить за його межі. Текст, натомість, є завершеним утворенням, яке вивчається у його цілісності. Текст і дискурс існують разом у межах реального мовного твору³⁹.

Дискурс має інтерактивну природу, виникаючи крізь призму взаємодії і спільного створення смислів. Це конструювання смислів має цілеспрямований і регулятивний характер, оскільки в будь-якому акті мовленнєвого спілкування учасники мають певні позамовленнєві цілі, які впливають на їхні дії⁴⁰.

Підсумовуючи всі трактування, у межах лінгвістичної парадигми виокремлюємо основні погляди на дискурс: 1) як тип мисленнєво-комунікативної діяльності людини; 2) як репрезентант інформації; 3) як уживання мови; 4) як форма соціальної взаємодії; 5) як когнітивний феномен.

---

38 Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: [на матеріалах суч. газетн. публіцистики]: монографія. К., 2002. С. 13

39 Вороновська Л. Універсальні та специфічні особливості визначення ознак художнього дискурсу. Теоретична і дидактична філологія. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 20. С. 155.

40 Фролова І. Специфіка художнього дискурсу. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія. Житомир. 2018. Вип. 87. С. 55

1.1.1 Художній дискурс як репрезентація авторської картини світу

Художній дискурс — одне із актуальних питань сучасної лінгвістики, для якого й досі не існує однозначного та всеохопного визначення.

Цей тип дискурсу розглядають як: 1) розумово-комунікативну взаємодію адресата (автора) та адресанта (читача) (І. Фролова⁴¹, К. Кусько⁴²), де «образ автора» домінує в когнітивному аспекті художнього дискурсу; 2) сукупність художніх творів, які виникають у результаті взаємодії намірів автора та тексту, який «виводить текст художнього твору у простір семіосфери – сукупність використаних людиною знакових систем: тексту, мови і культури в цілому»⁴³; 3) комунікативний акт, головною метою якого є вплив автора на внутрішній світ читача, зокрема з наміром його змінити⁴⁴.

Художньому дискурсу притаманні кілька функцій: 1) волюнтативна (впливова); 2) модальна (вираження ставлення мовця до дійсності); 3) емоційно-оцінна (вираження емоцій та оцінок); 4) акумулятивна (накопичення та зберігання інформації)⁴⁵.

Ми розглядаємо художній дискурс як когнітивно-комунікативну взаємодію адресата та автора, адже крізь призму когнітивістики, перш за все, звертаємо увагу на «образ автора», який трансформується. Це дає змогу говорити про увагу до когнітивного аспекта, що означає зосередження уваги на ментальному просторі автора, де народжуються й формуються всі ідеї та образи, які пізніше втілюються в художньому творі.

---

41 Там само. С. 57

42 Кусько К. Когнітивно-дискурсивний потенціал інформативного трансферу. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2004. № 635. С. 91–94

43 Самохіна В.О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії та США: монографія. [вид. 2-е, перероб. та доп.]. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 360 с.

44 Dijk T. The study of discourse. Discourse studies: A multidisciplinary introduction. Vol. 1. 1997. P. 35.

45 Фролова І. Специфіка українського художнього дискурсу та його аспектів. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія. 2018. Вип. 87. С. 52-61.

Художній текст є унікальною формою спілкування, яка орієнтована на особливий тип комунікантів і особливий розподіл ролей між ними. Саме тому проблема художнього дискурсу набуває дискусійного характеру. Існує навіть думка, що художній текст як специфічне явище не має дискурсу. Це пояснюється тим, що створення художнього тексту та його сприйняття не можна розглядати як частини одного й того ж комунікативного акту.

Оскільки художній дискурс не може функціювати без тріади *письменник (автор) — художній твір — читач (реципієнт)*, то, перш за все, метою цього типу дискурсу є вплив на цінності, знання та переконання читача⁴⁶.

У художній комунікації є особливий код передачі інформації та засоби впливу на слухача чи читача. Створення тексту не є випадковим чи імпульсивним, адже автор керується певними установками, а також комунікативними намірами та прийомами естетичного впливу на адресата⁴⁷. У зв'язку з цим головною особливістю цього типу дискурсу є його прагматична сутність: мовець здійснює мовленнєву діяльність, удаючи конкретний комунікативний намір. Як наслідок — прагматична установка автора стає ключовою у визначенні статусу знакового утворення як художнього твору⁴⁸. Це означає, що дискурсивна діяльність мовця виходить за межі самого тексту, дозволяючи трактувати художній твір як специфічний тип дискурсу.

Однією з найголовніших ознак цього типу дискурсу є антропоцентризм, тобто людина «поміщається в центр фабульного

---

46 Семенюк О. Художній дискурс як відображення авторської картини світу. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Т. 30 (69) № 1. С. 7-10

47 Переломова О. Інтертекстуальність як системотвірна текстово-дискурсивна категорія. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2008. Вип. 34. С. 87-95. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpqgzdia_2008_34_11

48 Кондратенко Н. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 320 с.

простору»⁴⁹. Інакше кажучи, індивід, його переживання, думки, почуття займають чільне місце в просторі художнього дискурсу. Саме завдяки цьому створюється текстова єдність. Важливу роль відіграє чинник читача, який сприймає текст, тому художній дискурс Л. Вороновська визначає як «процес взаємодії тексту й читача»⁵⁰. Художній текст — елемент акту комунікації, який представляє унікальну художню реальність, що при поєднанні дискурсу автора та читача формує новий тип дискурсу — художній.

Художній текст має індивідуальні риси, оскільки він є фіксованим набором знаків і носієм певного змісту. У той же час кожен читач може інтерпретувати його по-своєму⁵¹. Художній дискурс завжди орієнтований на комунікацію, оскільки він передає повідомлення від автора до читача.

Цей тип дискурсу має багат шарову структуру, де побудова смислів відбувається на різних рівнях. Крім цього, у процесі інтерпретації відбувається «трансформація смислів, перетворення значення, що створює поле напруги між очікуваним і передбаченим»⁵².

Т. ван Дейк вважає, що в художньому дискурсі провідна роль належить прагматичній функції, яка, на думку автора, впливає на свідомість читача⁵³.

Художній дискурс, за словами Ю. Руснак, є «частиною культурного простору, де функціують семіотичні одиниці, оформлені за законами

---

49 Семенюк О. Художній дискурс як відображення авторської картини світу. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Т. 30 (69) № 1. С. 8

50 Вороновська Л. Універсальні та специфічні особливості визначення ознак художнього дискурсу. Теоретична і дидактична філологія. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 20. С. 155.

51 Семенюк О. Художній дискурс як відображення авторської картини світу. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Т. 30 (69) № 1. С. 10

52 Види епітетів у англomовному художньому дискурсі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://allbest./o-2c0a65625b2ac68b5d43a89421206d37.html> (дата звернення: 06.09.2024)

53 Dijk T. The study of discourse. Discourse studies: A multidisciplinary introduction. Vol. 1. 1997. P. 30

певних жанрів»⁵⁴. Художній текст існує в межах конкретної комунікативної ситуації: автор і читач перебувають у різних часових і просторових рамках, але взаємодіють через уявний діалог.

Для аналізу художнього дискурсу доцільно використовувати дві абстрактні категорії — когнітему та прагматему. Когнітема є узагальненою одиницею художньої реальності, що містить інформацію про світ (пов'язану з мисленням, психологічним станом тощо). Прагматема — це абстрактна одиниця художнього дискурсу, яка передається мовними засобами та має на меті впливати на читача⁵⁵.

Отже, художній дискурс є взаємодією адресата та адресанта, що заглиблена в контексти культури, соціуму, епохи. У той же час дослідження художнього дискурсу крізь призму будь-якого літературного твору дає можливість охопити лише його адресний аспект, адже численні та непередбачувані інтерпретації читачів залишаються поза межами такого підходу.

1.2.1. Інтернет-дискурс крізь призму лінгвістики

Сьогодні Інтернет є невід'ємною частиною суспільства та важливим соціальним явищем, який акумулює в собі мовленнєві практики, способи та форми комунікації. Він є складною соціотехнічною системою, інформація в якій представлена у вигляді розмаїття вебданих, мультимедіа, а оскільки необхідність в інформуванні підкреслює всі інші потреби індивіда, інформація є рушійною силою суспільства. На думку Д. Крістала, Інтернет — один із найвизначніших винаходів людини, який за своїм впливом на суспільство прирівнюється до автомобіля, залізниці та електроенергії⁵⁶.

---

54 Руснак Ю. Когнітивно-прагматична концепція художнього дискурсу (на матеріалі мовотворчості Ольги Кобилянської). Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія «Філологія». Вип. 87. 2019. С. 86

55 Там само. С. 87

56 Crystal D. Language and the Internet. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. P. 108

Інтернет виступає як платформа для поширення інформації, але стиль мови, форма подання, взаємодія з позамовним контекстом можуть варіюватися, адже кожен може висловлювати свою думку на різні теми в довільній формі. Інтернет-дискурс вирізняється прагматичною та семантичною зв'язністю, передбачає ініціативу комунікації з боку адресанта та здатність адресата відповідати на висловлювання (усне або письмове), що дає можливість обирати відповідні комунікативні стратегії та тактики залежно від конкретної ситуації⁵⁷.

Поняття цього типу дискурсу набуло особливої актуальності в контексті інформатизації суспільства. «Інтернет-світ»⁵⁸ став настільки масштабним та багатограним, що науковці почали проводити дослідження Інтернет-дискурсу.

Інтернет-дискурс як універсальний засіб масової та персональної комунікації надає можливість миттєво передавати інформацію незалежно від географічної відстані. Саме тому віртуальне спілкування є особливою формою комунікації. Інтернет-дискурс є складовою дискурсивної парадигми. Підтвердженням є те, що цей тип дискурсу має особливі конститутивні характеристики. До них належать: учасники спілкування; стиль та жанри; сфера та форма спілкування; комунікативне середовище; часова й просторова свобода; умови, функції та цілі комунікації; стратегії, тональність та режими комунікації; канали та форми зв'язку⁵⁹.

Багато лінгвістів під Інтернет-дискурсом розуміють складне багатовимірне середовище, що представляє собою процес продукування

---

57 Різванли Н. Значущі характеристики англомовного наукового інтернет-дискурсу Collection of Scientific Papers «ЛОГОС». Zurich, Switzerland. 2024. С. 288

58 Горошко Е. Лингвистика Интернета: Формирование дисциплинарной парадигмы. Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе: межвуз. сб. науч. тр. Вып. 5. Орел: ОГИИК, ПФ «Каргуш», 2007. С. 223–237 Режим доступу: <https://mezha.media/2022/08/06/naupopuliarnishi-sotsmerezhi-v-ukraini-pid-chas-viynu-doslidzhennia-global-logic/>

59 Різванли Н. Значущі характеристики англомовного наукового інтернет-дискурсу Collection of Scientific Papers «ЛОГОС». Zurich, Switzerland. May 24, 2024. С. 288

тексту разом із прагматичними та соціокомунікативними характеристиками, який бере участь у створенні віртуальної реальності, що формує концептуальну картину світу окремих користувачів. Інтернет-дискурс є різновидом мережевого дискурсу, який, окрім спілкування в інтернеті, включає в себе комунікацію в локальних мережах⁶⁰. На думку Т. Кокнової, Інтернет-дискурс як тип комунікації лежить поза тимчасовими та просторовими рамками⁶¹.

У сучасній лінгвістичній науці Інтернет-дискурс має низку дефініцій. Зокрема, Я. Вжещ інтерпретує його як когнітивно-комунікативний простір глобальної мережі, у якому здійснюється комунікативна взаємодія⁶². О. Дудолодова доповнює попереднє визначення, розглядаючи Інтернет-дискурс як комп'ютерно-опосередковану мовленнєво-комунікативну діяльність, що відбувається в широкому соціокультурному контексті⁶³.

Українські дослідники виокремлюють такі риси Інтернет-дискурсу: 1) наявність інформаційного простору; 2) принципи актуальності, доступності та інтерактивності; 3) усно-письмова форма реалізації⁶⁴. Н. Шкворченко доповнює риси цього типу дискурсу, додаючи: 1) опосередкованість (використання технічних засобів для спілкування); 2) унікальна комп'ютерна етика (принципи та правила поведінки людей, які взаємодіють у цифровому середовищі)⁶⁵.

---

60 Вжещ Я. Л. Інтернет-дискурс: проблема визначення поняття, особливості структури. К.: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 14 (249), 2012. С. 17

61 Кокнова Т. «Інтернет-дискурс»: визначення поняття і загальні характеристики (діахронічний аспект). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 57. 2022. С. 5

62 Вжещ Я. Л. Інтернет-дискурс: проблема визначення поняття, особливості структури. К.: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 14 (249), 2012. С. 16

63 Дудолодова, О. В. Інтернет-дискурс як особливий тип дискурсу. Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. 2008. № 837. С. 75

64 Мацько Л., Калита О., Поворознюк С. Комунікативна лінгвістика: навчально-методичний посібник. Київ: Вид-во Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова, 2015. С. 135

65 Шкворченко Н. Інтернет-дискурс як лінгвістична категорія. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 23, Т. 3, 2019. С. 64

Якомога повніше трактування Інтернет-дискурсу подає М. Карпенко, зазначаючи такі ознаки: 1) глобальність (можливість з'єднання з будь-якої точки світу); 2) оперативність (швидка передача інформації); 3) доступність (зумовлює соціальну різноманітність аудиторії); 4) інтерактивність (кожен користувач може донести свою думку); 5) креолізованість (насичення інформації фото-, аудіо-, відеоелементами); 6) анонімність⁶⁶. Дослідження поведінки користувачів показало, що анонімність має значний вплив: віртуальне «я» кардинально відрізняється від реального. Саме тому емоційний характер людини, що проявляється в онлайн-взаємодії, відрізняється від її поведінки в реальному житті⁶⁷.

Основним носієм інформації в Інтернет-дискурсі є писемний текст, який може супроводжуватись рядом аудіо- чи відеоформату, що дають можливість користувачам найповніше виразити думку, передати весь спектр емоцій, почуттів та переживань.

Мовлення Інтернет-дискурсу є особливим. Для нього характерно: використання невербальних засобів спілкування, великих літер (для вираження підвищеного тону), емоційно насиченого синтаксису⁶⁸.

Запозичуючи деякі риси усного та писемного мовлення, Інтернет-дискурс має свої відмінності. Д. Крістал наголошує на відсутності: 1) зворотного зв'язку (мовець не розуміє, як сприйнято його повідомлення); 2) паралінгвальних засобів; 3) міміки та жестів; 4) рис живого мовлення, пов'язаних із миттєвою реакцією на почуте⁶⁹.

Інтернет-дискурс, як і інші типи дискурсу, має свої жанри: форуми, блоги, щоденники, особисті сторінки, різні чати. Актуальним є дослідження

---

66 Карпенко М. Ю. Лінгвістичні особливості інтернет-дискурсу. Мова. 2016. № 26. С. 7. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mova_2016_26_3

67 Шкворченко Н. Інтернет-дискурс як лінгвістична категорія. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 23, том 3, 2019. С. 66

68 Там само. С. 65

69 Crystal D. Language and the Internet. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. P. 40

дискурсу соціальних мереж як однієї із форм існування Інтернет-дискурсу, головною метою якого є інформування та взаємодія між мовцями.

1.2.1.1. Розмежування понять «комп'ютерний дискурс», «віртуальний дискурс», «електронний дискурс», «Інтернет-дискурс»

Через відносну новизну Інтернет-дискурсу для нього немає усталеного терміна, адже зараз у лінгвістиці на позначення спілкування, що здійснюється за допомогою інтернету, уживають терміни *«віртуальний дискурс»*, *«комп'ютерний дискурс»*, *«інтернет-дискурс»*, *«електронний дискурс»*, які деякі науковці потрактовують як еквівалентні. Розмежування цих понять відображає різні аспекти сучасного цифрового спілкування, кожен із яких має свої унікальні особливості.

Т. Кокнова⁷⁰ вважає, що Інтернет-дискурс є підвидом віртуального, адже перше поняття є набагато вужчим. Віртуальний дискурс, як різновид комп'ютерного, є текстом, «зануреним у ситуацію віртуального спілкування». Він трактується ширше за комп'ютерний, оскільки охоплює комунікацію не тільки через комп'ютер, але й через інші засоби зв'язку. Крім цього, комп'ютерний дискурс передбачає безпосередній контакт комунікантів, тоді як у віртуальному — співрозмовник часто домислюється нашою свідомістю⁷¹. Натомість електронний дискурс — форма взаємодії, де використовується комп'ютерна техніка, у тому числі електронна пошта, чати, блоги.

Інтернет-дискурс визначається як когнітивно-комунікативний простір, що включає різноманітні жанрові форми як онлайн, так і офлайн-комунікації. Крім взаємодії в Інтернеті, він охоплює спілкування в інших

---

70 Кокнова, Т. А. Інтернет дискурс: визначення поняття і загальні характеристики (діахронічний аспект). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 57, 2022. С. 53-55.

71 Гудзь Н. Інтернет-дискурс: структурна специфіка та конструктивні ознаки // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. 2013. Вип. 35. С. 230

мережах, зокрема локальних⁷². На думку О. Гудзь, «Інтернет-дискурс» належить до комунікації, що відбувається у глобальній мережі, тому є підкатегорією мережевого дискурсу. Останній охоплює не лише інтернет-комунікацію, але також взаємодію в інших типах мереж. Відповідно ці види дискурсу перебувають у гіперо-гіпонімічних відношеннях, де комп'ютерний (електронний) дискурс є гіперонімом, а комунікативний контекст визначається каналом зв'язку⁷³.

Поняття «комп'ютерний дискурс» та «електронний дискурс» є абсолютними синонімами, оскільки позначають комунікацію за допомогою комп'ютера. На думку М. Карпенка, терміни «комп'ютерний дискурс», «електронний дискурс» є більш місткими, ніж «інтернет-дискурс»⁷⁴. Тому нам видається доцільнішим використовувати останній термін для покликання на інтернет-комунікацію та взаємодію між мовцями.

Відношення між цими термінами можемо зобразити так:

Рис. 1. Система дискурсу Інтернет-комунікації

---

72 Кокнова, Т. А. Інтернет дискурс: визначення поняття і загальні характеристики (діахронічний аспект). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 57, 2022. С. 53

73 Гудзь, Н. О. Інтернет-дискурс як новий тип комунікації: структура, мовне оформлення, жанрові формати. In: Сучасні лінгвістичні студії : Навчальний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. С. 61-87.

74 Карпенко М. Ю. Лінгвістичні особливості інтернет-дискурсу. Мова. 2016. № 26. С. 7. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mova_2016_26_3

У нашому дослідженні ми використовуємо саме поняття «Інтернет-дискурс», адже зосереджуємо увагу на комунікації, яка здійснюється безпосередньо в інтернеті. Це дає змогу простежити унікальні аспекти цього типу комунікації, яка є важливою в дослідженні концептів, адже відбувається тут і зараз.

1.3.1. Соціальна мережа «X» як один із виявів Інтернет-дискурсу

Із початком російської збройної агресії проти України Інтернет-дискурс зазнав змін, адже користувачі соціальних мереж дедалі частіше використовують засоби й прийоми, щоб висвітлити правду злочинів окупантів та донести інформацію до конкретної цільової аудиторії.

Одним із засобів вираження Інтернет-дискурсу є соціальні мережі — феномен не лише соціальний, а й лінгвальний. Інтернет — засіб поширення інформації, але мовний стиль висловів, взаємодія з екстралінгвальним контекстом можуть варіюватись у широких межах⁷⁵.

Одним із нових жанрів дискурсу соціальних мереж є ‘твіттинг’, що полягає в публікації коротких повідомлень у Twitter (зараз це соціальна мережа «X»)⁷⁶.

Вивчення особливостей соціальної мережі ‘X’ ґрунтується передусім на параметрах спілкування, що описано в наукових розвідках закордонних та українських мовознавців. А дослідження концепту на основі цієї соцмережі є актуальним завданням сучасної когнітивної лінгвістики та етнолінгвістики.

Актуальність ‘X’ із кожним роком тільки зростає. Наприклад, Compete.com повідомляє, що з лютого по квітень 2008 року відвідуваність

---

75 Трифонов Р. Статус — лінгвокомунікативна інновація в дискурсі соціальних мереж. Лексико-граматичні інновації в сучасних слов’янських мовах: V Міжнародна наукова конференція (Дніпро, ДНУ імені Олеся Гончара, 7-8 квітня 2011 р.): укладач Т. Пристайко. Д. Нова ідеологія, 2011. С. 390

76 Johnson. How Twitter Will Change the Way We Live. June 05. 2009. Режим доступу: <https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,1902818,00.html> (дата звернення 25.03.2024).

сайту в США майже подвоїлася до приблизно 1,2 мільйона людей на місяць. 'X' також популярна в інших частинах світу (Японія, Європа та Південна Америка)⁷⁷. Станом на 1 січня 2011 року сервіс нараховував понад 200 млн користувачів, а в 2021 – 211 млн акаунтів⁷⁸. На початок поточного року мав 4,55 млн користувачів в Україні.

Варто зауважити, що «ми всі включені до інформаційного поля, вмонтовані в соціальні мережі, і тому творення дискурсу відбувається, так би мовити, онлайн, маємо своєрідне відродження народної творчості, деякийсь яскравий пост, вірш, фраза перепощуються багато разів»⁷⁹. Можемо говорити про певний спільний досвід, переживання, високий рівень експресивності в дописах користувачів соцмережі «X».

На думку О. Горошко, соціальна мережа «X» є новим гібридним жанром, що не має паперового аналогу, а є «чистим» продуктом інтернет-технологій. Його поява зумовлена «об'єднанням» декількох інтернет-жанрів у межах однієї платформи. Як зазначає дослідниця, твіттинг (спілкування через сервіс мікроблогінгу 'Твіттер' (зараз 'X') можна віднести до нового конвергентного жанру⁸⁰. Враховуючи гнучкість доступу та легку архітектуру, 'X' також має потенціал обміну ідеями та координації діяльності, подібно до обміну миттєвими повідомленнями⁸¹. Цей сервіс

---

77 Freiert M. Twitter traffic explosion: Who's behind it all? Compete. Retrieved. May 21, 2008. Режим доступу: <http://blog.compete.com/2008/05/15/twitter-traffic-growthusage-demographics/>

78 Тиш В. Формування суспільної думки в соціальних мережах на прикладі мережі Twitter. Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Актуальні задачі сучасних технологій». 2021. С. 127–128.

79 Зіневич Л., Красавіна В. Концепт «війна» у сучасному українському суспільно-політичному дискурсі. Одеський лінгвістичний вісник. 2017. С. 37.

80 Горошко О. Новий конгергентний жанр 2.0 Твіттинг. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2011. Випуск 52. С. 211

81 Courtenay H., Susan C. Herring. Beyond Microblogging: Conversation and Collaboration via Twitter Proceedings of the Forty-Second Hawai'i International Conference on System Sciences (HICSS-42). Los Alamitos, CA: IEEE 2009. Режим доступу: <https://info.sice.indiana.edu/~herring/honeycutt.herring.2009.pdf>

демонструє оперативну, миттєву реакцію користувачів на певні події, наслідком чого є численні твіти.

Дослідження, проведене С. Херрінгом та К. Хонейкатом, показало, що найчастотнішими є англійськомовні твіти (70%), поширеними також залишаються японськомовні (27%) та іспанськомовні (18%) твіти. А проведені соціологічні дослідження (2016 р.) засвідчили той факт, що тільки 7% користувачів викладають повідомлення українською мовою⁸².

Що стосується змістовного наповнення твітів, то дослідження, проведене агенцією П'ю Аналітікс, показало, що на світські розмови припадає приблизно 41% повідомлень, обговорення життєвих проблем — 38%, саморекламу — 6%, новинні сюжети становлять 4% від загальної кількості контенту⁸³.

Основний алгоритм у 'X' надзвичайно простий: користувачі публікують твіти (повідомлення) довжиною 140 символів. Зараз користувачі можуть написати повідомлення не більше 280 символів. Таке обмеження зумовлює лаконічність та стислість тексту. Крім того, це сприяє розвитку навичок якісного написання та аналізу інформації.

О. Горошко перераховує характеристики мікроблогінгу, серед яких: 1) можливість тегінгу за допомогою хештегів; 2) обмеження повідомлень (від 140 до 200 символів); 3) висока міра інтегрованості в інші сервіси⁸⁴.

На думку О. Горошко та Т. Полякової, популярність цієї мережі зумовлена такими факторами: 1) простота й доступність у використанні; 2) висока оперативність; 3) зручна пошукова система; 4) можливість

---

82 Koetsier J. Social media demographics: 24 sites including Twitter, Facebook, and LinkedIn [Електронний ресурс]. 2021. Режим доступу: <http://venturebeat.com/2012/08/22/social-media-demographics-stats-2012/>

83 Дзюбіна О. Комінікативний аспект соціальних мереж Facebook і Twitter. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки». 2016. № 2 (12). С. 220. Режим доступу: <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2016/2/32.pdf>

84 Горошко О. Новий конгергентний жанр 2.0 Твітінг. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2011. Випуск 52. С. 211

виразити основну думку в повідомленні довжиною не більше 140 символів;
5) спілкування в синхронному та в асинхронному режимах⁸⁵.

Основними категоріями будь-якої соцмережі є довіра, думка, вплив та репутація⁸⁶. Оскільки характерною ознакою 'X' є оперативність, тобто швидка передача інформації та її сприйняття, то ця соцмережа стала ефективною онлайн-платформою для інформування та підтримування зв'язку. 'X' – це також платформа для активної дискусії, де кожен користувач може долучитися до обговорення різноманітних тем.

Іншою особливістю твіттингу є використання хештегів – спеціальних символів "#" перед словом або фразою, які дозволяють класифікувати повідомлення та збирати їх разом в одну тему. Так можна швидко знаходити повідомлення на певну тему та брати участь у дискусіях з іншими користувачами.

Перевага цієї платформи в тому, що вона підтримує як короткі повідомлення про повсякденне життя користувачів, так і новинну політику, зокрема воєнні події в Україні у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації.

Сьогодні активно використовують 'X' з метою оприлюднення власної позиції щодо актуальних подій, публікуючи короткі дописи, присвячені певній проблемі чи темі. Твіти виступають джерелом вираження думок користувачів щодо певної ситуації. Окрім цього, у нашому випадку дають змогу показати світу всю сутність російської агресії, реалістично окреслити правду воєнних злочинів окупантів.

Отже, твіттинг – це новий жанр дискурсу соціальних мереж, який є важливим інструментом не тільки для розповсюдження інформації,

---

85 Горошко Е., Полякова Т. Политический твиттинг как новый жанр интернет-коммуникации. Вопросы психолингвистики. 2014. С. 94.

86 Смола Л. Детермінанти політичного процесу сучасності: теоретико-методологічний аналіз в інформаційно-психологічному вимірі. К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. С. 92–93.

взаємодії з іншими користувачами, а й платформою для відстеження, дослідження та експлікації концептів.

Висновки до Розділу I

Дискурс – це багатовимірний феномен, який є одним із найуживаніших понять у сучасній лінгвістиці. Зважаючи на різновекторність дефініцій цього терміна, не існує єдиної усталеної думки щодо його трактування. Дискурс є динамічним процесом, у якому відбувається конструювання смислів та передача культурних цінностей. Його особливістю є інтерактивність та включення вербальних і невербальних компонентів. У межах сучасної лінгвістичної парадигми виокремлено такі погляди на дискурс: 1) як різновид мисленнєво-комунікативної діяльності людини; 2) як спосіб представлення інформації; 3) як застосування мови; 4) як форма соціальної взаємодії; 5) як когнітивний феномен.

Досить неоднозначним різновидом дискурсу залишається художній, який розглядається в когнітивному та комунікативному аспектах і функціює в тріаді *письменник (автор) — художній твір — читач (реципієнт)*. Специфіка художнього дискурсу полягає у взаємодії адресата та адресанта, де художній текст є засобом передачі емоцій та культурних значень.

Розвиток інформаційних технологій у ХХІ ст. зумовив виникнення нових форм спілкування, серед яких виокремлюємо Інтернет-дискурс та дискурс соціальних мереж, що підкреслюють роль контексту: оскільки основним носієм інформації є писемний текст, то це дає змогу для повного аналізу вербалізації концептів.

Через відсутність усталеного терміна для інтернет-комунікації важливим залишається розмежування понять «комп'ютерний», «віртуальний», «електронний» та «інтернет-дискурс». Ми послуговуємося саме останнім, адже зосереджуємо увагу на унікальних рисах цього типу спілкування.

РОЗДІЛ II. ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ БІЛЬ: КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД

У сучасних лінгвістичних дослідженнях концепт БІЛЬ як когнітивно-семантична одиниця та семантико-прагматичний комплекс має важливе значення, оскільки через нього відображаються базові категорії людського мислення.

Концепт БІЛЬ є частиною культурно-психологічно-соціальних контекстів. Саме тому його дослідження потребує застосування низки методів, які дають змогу розкрити складність цього етнолінгвокультурного феномена.

Цей розділ присвячений методологічній основі концепту БІЛЬ крізь призму комплексного підходу, який поєднує такі методи: концептуальний, фреймового моделювання, теорії концептуальної метафори, методології S-A-T Є. Бартмінського (у рамках якої виокремлюємо асоціативний експеримент).

Використовуємо також корпусний підхід, який дає змогу відстежити особливості вживання концепту БІЛЬ.

Застосування таких методів дозволяє ґрунтовно дослідити концепт БІЛЬ та зрозуміти його функціонування у різних типах дискурсу — від художнього до інтернет-дискурсу.

2.1. Концепт БІЛЬ як культурний конструкт

Біль як культурний конструкт — один із найголовніших людських переживань, адже він може втілюватися по-різному: фізично, психологічно, емоційно, ментально тощо та мати різні причини й наслідки — від фізичних травм до емоційних потрясінь. Те, що біль є не тільки фізичним відчуттям, а й культурним феноменом, зумовлено тим, що наше розуміння болю формується різними культурними нормами та цінностями. Відповідно відчуття болю як складного феномена, характеристики його мовної репрезентації становлять особливий інтерес з боку лінгвістики, філософії,

психології та антропології. Інтердисциплінарність його дослідження стає ключовою для вивчення сутності болю.

Оскільки біль – це комплексний феномен, існує цілий спектр досліджень цього поняття закордонними науковцями: А. Діллер⁸⁷, А. Вежбицька⁸⁸, Л. Вітгенштейн⁸⁹, М. Зборовський⁹⁰, Е. Коен⁹¹, Е. Міллер⁹², Х. Ласкарату⁹³, О. Робертсон⁹⁴, М. Халлідей⁹⁵. Серед українських дослідників можемо виокремити В. Бріцина, Г. Зимовець, Г. Яворську⁹⁶ тощо.

Залежно від історії та культури розуміння, сприймання болю трансформувалось та зазнало певних змін. Деякою мірою причиною зародження концепту БІЛЬ є страждання Ісуса Христа та уподібнення Його страстям. Д. Морріс інтерпретує біль як культурний феномен, підкреслюючи історичний вплив на формування цього концепту. Також наголошує на тому, що біль — «це один із основоположних досвідів людини, який формує нас такими, якими ми є», тому розуміти його суто як результат нервових імпульсів, що створюють неприємне відчуття в мозку, є неправильно⁹⁷. У цьому випадку йде мова про модифіковане переживання, що є наслідком психічного, соціокультурного та індивідуального впливу.

---

87 Diller A. Cross-cultural pain semantics. *Pain*. 1980. 9-26 pp.

88 Wierzbicka A. Is Pain a Human Universal? A Cross-Linguistic and Cross-Cultural Perspective on Pain. Vol. 4. No. 3. 2012. 307–317 pp.

89 Wittgenstein L. *Philosophical Investigations*, Oxford: Basil Blackwell. 1953. P. 250.

90 Zborowski M. Cultural components in response to pain. *Journal of Social I.* 8. 1952. 16–30 pp

91 Cohen E. The Animated Pain of the Body. *The American Historical Review*. Vol. 105. No. 1. 2000. 36-68 pp.

92 Miller, V. *Understanding Digital Culture*. London: Sage. 2011.

93 Lascaratou C. *The Language of Pain: Expression or description*. John Benjamins Publishing Company. 2007. P. 235.

94 Robertson O., Robinson S., Stephens R. Swearing as a response to pain: A cross-cultural comparison of British and Japanese participants. *Scandinavian Journal of pain*. 2017. 17. 267-272 pp.

95 Halliday M. On the grammar of pain. *Functions of Language*, Vol. 5. 1998. 1–32 pp.

96 Концепт БОЛЬ в типологическом освещении. К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2009. 424 с.

97 Morris D. *The Culture of Pain*. 1993. P. 9.

Приблизно 20 років тому, після появи теорії контролю над болем, з'явився шестивимірний погляд на нього: фізіологічний, сенсорний, афективний, когнітивний, поведінковий і культурний⁹⁸.

Нейробіологи розглядають біль як важливу особливість нервової системи, тому доцільною є думка, що біль – це універсальна ознака людського досвіду, «що лежить на перетині фізичного та психологічного аспектів»⁹⁹. Зокрема, антропологічні та психологічні дослідження показують, що біль є не тільки функцією кількості тілесних ушкоджень. Це відчуття визначається нашим попереднім досвідом, який залежить від ситуацій, факторів, особистих установок та емоційного стану, які є унікальними для кожної людини¹⁰⁰.

Спосіб сприйняття, вираження та контролю болю є поступово засвоєною поведінкою членів суспільства, а отже, залежить від культури. Тому культурологічний підхід до болю має свою специфіку: біль розглядається не як фізичний феномен, а як соціальний та культурний конструкт. Він відрізняється від антропологічного, у якому вся увага зосереджена на специфічно людських, універсальних аспектах. Недосяжність емоцій людей різних культур створює дилему: як можна тлумачити поведінку та вирази, не припускаючи, що їхні почуття аналогічні нашим?¹⁰¹

Культура відіграє важливу роль у сприйманні болю, яке не можна визначити просто в термінах певних видів стимулів та реакціях на нього. Культурний розвиток цього концепту включає різноманітні категорії та способи переживання. Механізми сприйняття болю та реагування на нього

---

98 Hanago G., Siebeck M., Dira S., Tadesse T., Irnich D. Journal of Pain Research 2024, 17. P. 241

99 Lascaratou C. The Language of Pain: Expression or description. John Benjamins Publishing Company. 2007. P. 235.

100 Pillay Th., Hendrik A., Blackbeard D. Chronic Pain Perception and Cultural Experience. Procedia. Social and Behavioral Sciences. V. 113. 2014. P. 156

101 Goddard C. "Happiness" and "pain" across languages and cultures. Philadelphia: John Benjamins. 2022. P. 2

відмінні у різних людей. На них впливають численні взаємопов'язані фактори: біологічні, соціальні, психологічні тощо¹⁰². Культурне походження визначає те, як люди сприймають біль та борються з ним. Відмінності в його непереносності пов'язані з емоційними й когнітивними факторами, що мають більший вплив на сприйняття болю¹⁰³.

Відчуття та стратегії подолання болю відрізняються в різних етнокультурних групах. Наприклад, В. Абад і Е. Бойс говорять про те, що латиноамериканці в Північній Америці розрізняють біль голови (*'dolor de cabeza'*) і біль мозку (*'dolor de cerebro'*), розглядаючи їх як два різні стани¹⁰⁴. Інше дослідження показує, що культурні переконання та звичаї впливають на те, як австралійські аборигени реагують на біль у спині¹⁰⁵. Також О. Робертсон¹⁰⁶ доводить, що японці оцінюють свій рівень болю вище, ніж британці. М. Хобара¹⁰⁷ порівняв погляди японців і європейців, показавши, що перші оцінили вираження болю як менш доцільне, ніж їхні європейські колеги. Азіати та афроамериканці вказують на сильніший біль порівняно з американцями та латиноамериканцями¹⁰⁸. Таким чином, дослідження показують, що етнокультура впливає на сприйняття, реакцію, загальний досвід болю та його оцінку.

---

102 Gatchel R., McGeary D., McGeary C., Lippe B. Interdisciplinary chronic pain management: Past, present, and future. *American Psychologist*. 2014. P. 122

103 Elaine T. Miller. Cultural Influences on Pain Perception and Management. Volume 20. Issue 3. 2019. 183-184 pp.

104 Abad V., Boyce E. Issues in psychiatric evaluation of Puerto Ricans: A sociocultural perspective. *Journal of Operational Psychiatry*. 1979. 28-39 pp.

105 Henschke N., Lorenz E., Pokora R. Understanding cultural influences on back pain and back pain research. *Best Practice & Research Clinical Rheumatology*. V. 30. Issue 6. 1037-1049 pp.

106 Robertson O., Robinson S.J., Stephens R. Swearing as a response to pain: A cross-cultural comparison of British and Japanese participants / *Scandinavian Journal of pain*. 2017. 17. 267-272 pp.

107 Hobara M. Beliefs about appropriate pain behavior: Cross-cultural and sex differences between Japanese and Euro-Americans. *European Journal of Pain*. 9. 2005, 389–393.

108 Hanago G., Siebeck M., Dira S., Tadesse T., Irnich D. *Journal of Pain Research*. 2024, 17. P. 247

Крім цього, було проведено дослідження щодо того, чи існують відмінності, коли відчуття болю розділено на його інтенсивність та хворобливість. Вони показали, що інтенсивність болю не змінюється залежно від етнічної приналежності, а хворобливість змінюється¹⁰⁹.

Люди зацікавлені в дослідженні болю через його неприємний характер. Будь-яке розуміння цього поняття здійснюється з метою аналізу, контролю та мінімізації. Воно є проблематичним, оскільки переживання болю особисте, а його види та ступінь – суб'єктивні¹¹⁰. Про суб'єктивний характер болю зазначає Міжнародна асоціація з вивчення болю (МАВБ), яка трактує біль не тільки як анатомічну, фізіологічну сутність, а явище, що перебуває на перетині тіла, розуму та культури. МАВБ зазначає, що кожна людина вивчає значення цього слова через досвід, пов'язаний із травмами в дитинстві¹¹¹.

Кожна культурна та соціальна група має свою унікальну мову болю та страждання, власні складні вирази, за допомогою яких люди сповіщають інших про свої страждання. Існує специфічний, часто стандартизований спосіб повідомити як вербально, так і невербально, що людина відчуває біль або дискомфорт. Форма, яку приймає ця поведінка з приводу болю, значною мірою визначається культурою¹¹².

Етнічна приналежність і культура є надто складними соціальними конструктами. Антрополог М. Зборовський¹¹³ вважає, що біль має етнокультурний вимір, тобто в стилізації його вираження велику роль відіграє етнічна приналежність. Зокрема, у своїх дослідженнях науковець

---

109 Krupić F., Čustović S., Jašarević M., Šadić S., Fazlić M., Grbic K., Samuelsson K. Ethnic differences in the perception of pain: a systematic review of qualitative and quantitative research. *Med Glas (Zenica)*. 2019. 108-114 pp.

110 Melzack R., Wall P. *The challenge of Pain*. the Penguin Group. 1996. P. 356.

111 IASP (International Association for the Study of Pain). *Pain terms: A list with definitions and notes on usage*. *Pain*. 6 (3), 1979. 249–252 pp.

112 Peacock S., Patel S. *Cultural Influences on Pain*. 2008. P. 6-9.

113 Zborowski M. *Cultural components in response to pain*. *Journal of Social I*. 8. 1952. 16-30 pp.

спирався на відмінності у світогляді, щоб пояснити реакцію американців, ірландців та італійців на тілесний біль. В етнічному стереотипі зливаються особливості болю, що стосуються конкретної людини, її страждань та страхів. До прикладу, євреїв турбує більше їхнє майбутнє сприйняття болю, а італійці сфокусовані на сьогоднішньому, тому відчують полегшення від того, коли біль зникає. Таким чином, М. Зборовський не розглядає біль як особливість життєвого досвіду індивідів у контексті їх локального соціального світу та історичної епохи¹¹⁴.

Х. Фабрега та С. Тима відтворюють зв'язок болю та культури як складний вузол тілесних, психологічних і філософських загадок. Кожна мова має свій спосіб втілення болю. У деяких із них є понад десяток конкретних термінів, які вказують на певний біль. Якщо порівняти, як досвід представляється різними мовами, досягнемо повного розуміння цього явища¹¹⁵.

Реакція на біль є культурно зумовленою та залежить від історичного контексту, тобто сприйняття болю, його вираження та контроль є поведінкою, специфічною для культури. Універсальні вияви болю (сльози, стогін) є спільними для всіх людей, але відрізняються в різних культурах. І це пояснюється не різним больовим порогом, а нормою поведінки щодо виразу болю. Наприклад, у західній культурі прояви болю толеруються більшою мірою в дітей, аніж у дорослих. Стриманість у виявах реакції інтерпретується як вміння контролювати себе¹¹⁶. Таким чином, розуміння етнічних відмінностей у сприйманні болю є важливим для усунення розбіжностей у його лікуванні. До прикладу, афроамериканці виявляють

---

114 Byron J., Kleinman A., Brodwin P., DelVecchio M. Pain as Human Experience An Anthropological Perspective. Oxford. The Regents of the University of California. 1992. P. 209.

115 Fabrega H., Tuma S. Culture, language and the shaping of illness: An illustration based on pain. Journal of Psychosomatic Research. V. 20. Iss. 4. 1976. 323-337 pp.

116 Cohen E. The Animated Pain of the Body // The American Historical Review. Vol. 105. No. 1. 2000. P. 38

підвищену чутливість до болю, але нейробіологічні механізми, що лежать в основі цього, невідомі¹¹⁷.

Переживання болю піддається когнітивному сортуванню різних типів, тому важливо усвідомлювати, наскільки обов'язковим або необов'язковим може бути нав'язане мовне розрізнення¹¹⁸.

В українській лінгвокультурі біль досліджувала Г. Яворська, на думку якої, біль – це феномен на межі фізичного та інтенціонального світів, тому лінгвістика пропонує розроблені підходи у вивченні когнітивних механізмів представлення болю¹¹⁹. Її праці присвячені звучанню болю, українським та польським паралелям, їх спільним та відмінним ознакам.

Г. Зимовець дослідила дієслова болю в українській мові. Окрім основного предиката *боліти*, для позначення больових відчуттів використовується ціла низка інших дієслів, наприклад, з домену вогню (горіти, палати, пекти), звуку (бриніти, гупати, гудіти, дзвеніти, хрустіти, бурчати), руху (скакати), фізичного впливу тощо, що є предметом подальшого розгляду. Концептуалізація в зоні власне больових відчуттів і в зоні втрати функціональності має деякі загальні риси, зокрема, джерелами обох зон виступають домени фізичних відчуттів (дієслова сприйняття) і фізичного впливу¹²⁰.

Отже, етнокультурні відмінності впливають на сприйняття інтенсивності болю, а також на способи його виявлення та вираження. Розуміння болю потребує комплексного підходу, який враховує не лише фізіологічні аспекти, а й культурні та соціальні впливи.

---

117 Losin E., Medina N., Andrews-Hanna J., Eisenbarth H., Wager T.. Neural and sociocultural mediators of ethnic differences in pain. *Nat Hum Behav.* 2020. 517-530 pp.

118 Diller A. Cross-cultural pain semantics. *Pain.* 1980. 9-26 pp.

119 Яворська Г. Звучання болю (українські та польські паралелі й розходження). Магістр гри слова. Філологічні дослідження, присвячені 60-річчю професора Флорія Сергійовича Бацевича. Уклали Оксана Ясіновська, Лідія Сваричевська. Львівський національний університет імені Івана Франка. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2009. С. 416.

120 Концепт БОЛЬ в типологическом освещении. К.: Видавничий Дім Дмитра Бурого, 2009. 424 с.

Біль є універсальним людським феноменом, одним із способів отримання людиною досвіду пізнання світу, що зумовлює важливе місце цього концепту в мовній картині світу. Тому концепт БІЛЬ як культурний і універсальний феномен та сфера досвіду людини потребує подальшого аналізу. Дієвий спосіб дослідження цього концепту — етнолінгвістичні та когнітивні здобутки, що дають можливість поглянути в національно-специфічний світогляд людини.

2.1.1. Зв'язок культури та мови з боку когнітивної етнолінгвістики

Біль має етнокультурний вимір, а мова та культура відіграють велику роль в описі та сприйнятті болю. Тому важливим є розгляд зв'язку культури та мови.

Науковці Люблінської етнолінгвістичної школи ставлять питання про прояви культури в мові, а не про роль мови в культурі. Вони приділяють значну увагу соціальному та культурному контекстах¹²¹. Для них мова та культура єдині: зв'язок настільки глибокий, що вивчати їх можна лише спільно. Люблінська етнолінгвістика зосереджується на тому, що когнітивна функція мови настільки ж важлива, як і комунікативна, оскільки «мова містить кодифіковані інтерпретації дійсності та класифікації переживань», окрім цього, підкреслює кумулятивну функцію мови¹²²— як резервуара колективної пам'яті та інтерпретації світу, яка слугує засобом передачі позамовленнєвого досвіду. Кінцевою метою етнолінгвістичних досліджень є врахування концептуалізації світу, сконструйованого носіями мови.

---

121 Bartmiński J. Aspects of Cognitive Ethnolinguistics / edited by Jörg Zinken. Indonesia: Equinox Publishing, 2009. P. 11

122 Gład A. Cognitive ethnolinguistics from Lublin and cultural linguistics in the English-speaking context. Selected issues. Etnolingwistyka 30. Lublin. 2018. S. 245.

У дослідженні концепту БЛБ спиратимемось на основні теоретичні положення когнітивної етнолінгвістики: когнітивну теорію метафори, трикомпонентну концепцію Система – Анкета – Текст.

Одним із інструментів когнітивного аналізу динаміки змін концептуальних ознак є дослідження різних типів дискурсів — українського художнього дискурсу та інтернет-дискурсу.

2.1.2. Поняття мовної (МКС) та концептуальної (ККС) картини світу

У лінгвістичних дослідженнях виділяють два ключові поняття: мовна та концептуальна картини світу, які відображають різні способи інтерпретації дійсності крізь призму мови та мислення.

Мовна картина світу формує колективне уявлення про світ, яке відображає специфіку культурних і когнітивних особливостей мовців.

Когнітивна етнолінгвістика намагається суб'єктивно реконструювати культуру, пізнати менталітет її носіїв та спосіб концептуалізації світу. Саме в цьому контексті доцільним є використання терміна *мовна картина світу* (*językowy obraz świata*), яка є центральним поняттям когнітивної етнолінгвістики.

За Є. Бартмінським, мовна картина світу – це вербалізована в мові інтерпретація реальності, яка може бути «виражена у формі набору суджень про світ. Сюди можна зарахувати судження, закріплені в мові, в її граматичних формах, лексиці, текстах-кліше (наприклад, прислів'ях), а також передумови суджень, тобто припущені мовними формами, закріплені на рівні соціальних знань, вірувань, міфів та ритуалів»¹²³.

Поняття МКС у Люблінській етнолінгвістичній школі діє у двох варіантах, що зводяться до «об'єктивного» та «суб'єктивного» бачення світу. Мовна картина світу є результатом чийогось сприйняття світу,

---

123 Bartmiński J. Aspects of Cognitive Ethnolinguistics. edited by Jörg Zinken. Indonesia: Equinox Publishing, 2009. S. 104

зосереджуючись на тому, що є наявним у самій мові¹²⁴. У цьому сенсі МКС є закріпленням сукупності відношень, закладених у мовній структурі тексту, що виникають із пізнання позамовного світу¹²⁵.

В автономних дослідженнях, спрямованих на створення цілісної мовної картини світу вибраних концептів в одній мові (в її різних стилях, жанрах, авторських текстах), дані беруться з мовної системи, а також з анкетних досліджень і текстів. Реконструкції, здійснені цим методом, є детальними¹²⁶.

Таким чином, МКС – це те, що формується поза мовою і є сукупністю суджень, певна концептуальна структура, що інтерпретує дійсність носіїв певної культури.

Концептуальна картина світу (далі — ККС) – складна когнітивна формація у свідомості людини, яка подає динамічний образ світу у вигляді структурованого знання. ККС не обмежується лише мовними засобами, а включає когнітивні схеми, категорії й концепти, через які люди сприймають, організовують і структурують свій досвід.

Важливим також є розмежування авторської картини світу, або картини світу письменника, яка постає як «динамічна когнітивна структура, глобальне уявлення її автора про світ, отримане в результаті узагальнення чуттєвого досвіду пізнання»¹²⁷. Авторська картина світу є унікальною для кожного творця тексту, оскільки через неї відбувається суб'єктивне відображення дійсності, з урахуванням особистих поглядів, досвіду та стилю автора.

---

124 Bartmiński, Jerzy. “Czym zajmuje się etnolingwistyka?”. Akcen, № 4, 1986, S. 17

125 Tokarski R., Językowy obraz świata w metaforach potocznych, w: Językowy obraz świata, red. J. Bartmiński, Lublin 1990, S. 69-85.

126 Niebrzegowska-Bartmińska S. Jakie dane są relewantne etnolingwistycznie? Etnolingwistyka 22. Lublin. 2017. S. 29

127 Гоян В. Телебачення як вид журналістської творчості: візуально-вербальні компоненти екранної комунікації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук із соц. комунікацій: 27.00.01. Київ, 2012. 36 с.

Отже, ці картини світу разом утворюють багатовимірну модель інтерпретації реальності, яка дозволяє глибше зрозуміти як колективні, так індивідуальні аспекти пізнання та комунікації.

2.2. Корпусний підхід у дослідженнях когнітивної етнолінгвістики

Сучасні дослідження в галузі когнітивної лінгвістики активно використовують корпусний підхід як емпіричну базу для перевірки когнітивних гіпотез, адже корпус є багатофункційною системою, яка призначена для розв'язання різноманітних лінгвістичних питань. Окрім цього, корпуси є потужним інструментом для дослідження основних проблем когнітивної семантики: концептуальної метафори, полісемії, прототипів і т.і.

Причиною активного використання корпусного підходу в дослідженнях когнітивної лінгвістики, як зазначають Дж. Егберт та П. Бейкер¹²⁸, є те, що корпуси надають об'єктивну інформацію того, як «реальні люди використовують реальну мову»¹²⁹. Важливим є те, що корпус є надійним джерелом мовних даних та ефективним інструментом для отримання об'єктивних і статистично підтверджених висновків.

Корпуси відображають реальне вживання мови, тому є ключовим джерелом даних, на яке може спиратися сучасна когнітивна лінгвістика. На думку І. Ділай, «синергія когнітивної та корпусної лінгвістики сприяє поєднанню якісних і кількісних підходів у дослідженнях»¹³⁰. По-перше, корпусна методологія зміцнює емпіричну базу когнітивної лінгвістики, по-друге, поєднання корпусної лінгвістики та корпусної теорії дає змогу поєднувати інструментальні та статистичні аналізи з концептуальним

---

128 Egbert J., Baker P. Introduction. Triangulating Methodological Approaches in Corpus-Linguistic Research / eds. P. Baker, J. Egbert. New York, London, 2016. P. 4

129 Жуковська В. В. Лінгвістичний корпус як новітній інформаційнодослідницький інструментарій сучасного мовознавства. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том. 31 (70). №3 Том 1, 2020. С. 113

130 Ділай І. Когнітивна корпусна лінгвістика: сучасний стан і перспективи. Збірник наукових праць «Нова філологія» № 83. 2021. С. 72

осмисленням корпусних даних із дослідженням ментального лексикону як «ідеальної репрезентативної моделі, яку намагаються відтворити розробники корпусів»¹³¹.

С. Еверт зазначає, що майбутнє корпусної лінгвістики полягає в інтеграції людського пояснення з кількісним аналізом та візуалізацією¹³².

Когнітивісти неодноразово зверталися до використання корпусних даних. Сучасна науковиця Д. Дів'як зазначає, що на початку 2000-х когнітивна лінгвістика зазнала зміни методологічної парадигми внаслідок розвитку "базованих на вживанні" (usage-based) теорій мови, запропонованих Р. Ленекером¹³³ (1987), де головним постулатом стало дослідження когнітивних репрезентацій та значення через аналіз вживання¹³⁴.

Корпусна та когнітивна лінгвістика перебувають у тісному зв'язку, адже мають спільні базові принципи дослідження: мовну реальність, представлену в різноманітних текстах¹³⁵.

Отже, сучасна когнітивна лінгвістика активно використовує корпусні дані, що дозволяє отримувати об'єктивні та підтверджені висновки, а поєднання кількісного та якісного підходів сприяє всебічному вивченню мовних явищ.

---

131 Там само, с. 73

132 The Sinclair Lecture. Professor Stefan Evert. 2018. URL: <https://www.birmingham.ac.uk/research/activity/corpus/news/2018/sinclairlecture-2018.aspx> (дата звернення: 16.09.2024)

133 Langacker R.W. Foundation of Cognitive Grammar (in 2 vol.). Stanford: Stanford University Press, 1987. P. 120

134 Ділай І. Когнітивна корпусна лінгвістика: сучасний стан і перспективи. Збірник наукових праць «Нова філологія» № 83. 2021. С. 72

135 Жуковська В. В. Лінгвістичний корпус як новітній інформаційнодослідницький інструментарій сучасного мовознавства. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том. 31 (70). №3 Том 1, 2020. С. 113

2.3. Метафора як основа мовної картини світу: теорія концептуальної метафори

Феномен метафори є потужним інструментом пізнання світу та дає змогу дослідити закономірності та типові асоціації, притаманні людському мисленню. Її аналіз допомагає виокремити унікальні риси кожної мови. Мовці часто звертаються до основних способів творення нових значень, серед яких найбільш важливим є метафора.

З огляду на суб'єктивний характер болю, його омовлення супроводжується граматичними трансформаціями, процесами метафоризації, запозиченням понять з інших семантичних полів. Використання метафоричної мови є властивим для наочної вербалізації больових відчуттів. Біль є особистим та залишається внутрішнім для того, хто відчуває його. Як зазначав Л. Вітгенштейн, «біль – річ приватна, ми можемо лише здогадуватися, що хтось відчуває біль, проте точно знаємо, що ми його відчуваємо, ми не можемо відчути чужого болю»¹³⁶, то за допомогою метафори мовець може вербалізувати свій біль, а слухач розпізнати те, що не може особисто відчути. Метафори використовуються для створення нових концептуальних зв'язків між ідеями та предметами. Це допомагає нам розуміти складні концепти, які можуть бути важкі для описування без метафор.

У когнітивній етнолінгвістиці метафора є ключовим поняттям для розуміння взаємозв'язку мовлення та мислення. На думку когнітивістів, метафора є не просто мовним прийомом, а важливою складовою нашої когнітивної системи. Вони вважають, що метафоричний спосіб мислення може бути дослідженим через вивчення мови та мовних конструкцій.

---

136 Жаботинская С. А. Концептуальная метафора: процедура анализа для множественных данных. Актуальні проблеми металінгвістики. Збірник статей за матеріалами VII Міжнародної конференції. Черкаси, Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького, 28-29 квітня 2011 р. Черкаси: Ант, 2011. С. 3

За останні два десятиліття дослідження метафори активізувалося не тільки в царині когнітивної науки, а й філософії, психології тощо. Метафору розглядають як важливий інструмент для розуміння мислення, свідомості та різних концептуальних систем. Вона дозволяє уявити складні або абстрактні ідеї, передати емоції та створити універсальне або національно-специфічне бачення світу.

Метафори настільки звичні, що ми часто не помічаємо їх, використовуємо щодня, оскільки завжди присутні в нашому мовленні та мисленні. Вони створюють реальність та є частиною загальноприйнятої концептуальної та лінгвістичної системи. Деякі метафори виконують дуже важливу пізнавальну функцію – замість того, щоб означати щось, вони натякають, і це змушує нас помічати або бачити речі¹³⁷.

Крім того, метафори є важливими для розуміння мови людських емоцій. Наприклад, З. Кьовечеш шляхом міжлінгвістичного аналізу ілюструє, що багато емоцій у різних культурах описують за допомогою метафор, які відображають біологічні процеси в людському тілі або взаємодію тіла із зовнішнім світом¹³⁸.

Для аналізу концепту БІЛЬ важливою є теорія концептуальної метафори (ТКМ) Дж. Лакоффа та М. Джонсона, за даними якої метафори є універсальним механізмом пізнання дійсності та формування концептів. Ця теорія намагається пояснити ментальні процеси, що дають нам змогу розуміти фізичний, соціальний та культурний світи. Основна теза ТКМ полягає в тому, що конструювання значення ґрунтується на досвіді, тому багато абстрактних концепцій мають метафоричну структуру¹³⁹.

Теорія концептуальної метафори розвинулася в рамках так званого когнітивного підходу до мови, який був реакцією на парадигму

---

137 Davidson D. What Metaphors Mean. Vol. 5. No. 1. 2009. P. 47.

138 Kovecses Z. Metaphor and Emotion: Language, Culture and Body in Human Feeling. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 191.

139 Fabiszak M. A Conceptual Metaphor approach to war discourse and its implications. Adam Mickiewicz University Press, 2007. P.18 URL: <https://www.academia.edu/247980>

Н. Хомського¹⁴⁰. Когнітивісти підтримують тезу про стриманість теоретичного опису мови та вважають, що нейронні мережі можуть бути активовані багатьма різними вузлами, а процеси, які забезпечують когнітивний розвиток, є відповідальними за засвоєння мови. При цьому мовні здібності не є окремим модусом когніції, але схожі на інші когнітивні здібності, як-от категоризація (процес, відповідальний за нашу здатність узагальнювати, використовувати стереотипи та створювати метафори).

Метафори – це концептуальні відображення, які є частиною концептуальної системи, а не просто мовними виразами. Концептуальна метафора може бути використана для розуміння слова, навіть якщо це слово не реалізується в сфері джерела метафори. Більшість таких метафор є частиною когнітивного несвідомого, їх вивчають і використовують автоматично без усвідомлення. Ми зазвичай сприймаємо наші концептуальні метафори як визначення реальності і живемо відповідно до них.

Еванс зазначає, що метафора – це форма концептуальної проєкції, що включає відображення або відповідності між різними концептуальними сферами. Концептуальні метафори часто складаються з серії звичайних відображень, які пов'язують аспекти двох різних концептуальних галузей. Метою такого набору відображень є забезпечення структури з одного концептуального домену, вихідного домену, шляхом проєктування структури на цільовий домен. Це дозволяє застосувати висновки, які зберігаються в джерелі, до цілі. З цієї причини концептуальні метафори вважаються основним і незамінним інструментом мислення¹⁴¹.

Наприклад, концептуальна метафора ЛЮБОВ – ЦЕ ПОДОРОЖ складається з ряду звичайних відображень, що зберігаються в довгостроковій пам'яті (див. Табл. 1).

---

140 Там само Р.15

141 Evans V. A Glossary of Cognitive Linguistics. Edinburgh University Press Ltd, 2007. P.136

Джерело: ПОДОРОЖ	Мета: ЛЮБОВ
мандрівники	закохані
транспортний засіб	стосунки закоханих
подорож	події у стосунках
пройдена відстань	досягнутий прогрес
перешкоди, які трапляються	труднощі, випробування
рішення про те, яким шляхом йти	вибір, що робити
призначення подорожі	мета стосунків

Табл.1. Приклад концептуальної метафори ЛЮБОВ – ЦЕ ПОДОРОЖ

Метафори можуть існувати як когнітивні процеси нашого розуміння, але їх значення мають бути скороченими буквральними поняттями та пропозиціями.

Й. Зінкен робить спробу поєднати Теорію концептуальної метафори з Люблінською етнолінгвістичною школою. В етнолінгвістичній парадигмі Є. Бартмінського стереотипи розглядаються, перш за все, як когнітивні явища з функцією оцінки. Дослідник наголошує на тому, що в межах етнолінгвістики метафора є одним із важливих методів стереотипізації, що сприяє лінгвістичному представленню світу. Таке представлення має як соціальну, так і когнітивну функції¹⁴².

Отже, вивчення метафори було важливим для досліджень когнітивної парадигми, оскільки біль локалізується метафорично в тілі та пов'язаний з метафоричним осмисленням. Сама мова за своєю суттю метафорична, тому людям не залишається нічого іншого, як говорити метафорами.

2.4. Методологія дослідження експлікації концепту БІЛЬ: Система – Анкета – Текст

Методика Система (S) – Анкета (A) – Текст (T) відкриває ширші можливості для дослідника та робить результати більш психологічно

---

142 Zinken J. Metaphors, stereotypes and the linguistic picture of the world. Impulses from the Ethnolinguistic School of Lublin. 2004. 115-136 pp.

релевантними, адже прагне якомога точніше реконструювати мовний образ світу. Її запропоновував Є. Бартмінський, засновник Люблінської етнолінгвістичної школи, методологія якої базується на концепції лінгвістичного світогляду (*językowy obraz świata*)¹⁴³. Етнолінгвістика зосереджена не стільки на мові певної спільноти, скільки на самій спільноті. І це входить до сфери антропологічного дослідження¹⁴⁴. Метою цієї лінгвістичної галузі є «описати мови не лише як інструмент соціальної комунікації, але також як частину культури». Етнолінгвістика, на думку польського науковця, «прагне вийти з мови і проникнути в людину, її спосіб пізнання світу»¹⁴⁵.

За допомогою S-A-T Є. Бартмінський проаналізував стереотип ROSJANIN¹⁴⁶. Для аналізу були залучені синоніми слова *rosjanin*, гіпероніми, деривати, фразеологічні одиниці тощо, анкетування студентів та тексти різних жанрів (прислів'я, анекдоти, газетні статті, класична література). Як вважає С. Мартінек, така джерельна база дала змогу всебічно проаналізувати зазначений стереотип¹⁴⁷.

На першому етапі концепції Бартмінського на основі всіх лексикографічних досліджень збираються системні дані. Предметом інтересу дослідника тут є лексика, фразеологія, а також граматики¹⁴⁸. Крім цього, враховуються два принципи впорядкування. Спочатку тематично розташовуються словникові джерела, а потім у кожній групі система визначає хронологічний критерій.

---

143 Bartmiński J. Jak rekonstruować językowo-kulturowy obraz Europy? Etnolingwistyka 22. Lublin. 2010. S. 121–127.

144 Bartmiński J. Aspects of Cognitive Ethnolinguistics / edited by Jörg Zinken. Indonesia: Equinox Publishing, 2009. 272 p.

145 Bartmiński J. Konwersatorium Eurolos: program porównawczych badań aksjolingwistycznych // Studia Linguistica. Випуск 9. 2016. S. 278–290.

146 Bartmiński J. Stereotyp rosjanina I jego powstawanie we współczesnej polszczyźnie // Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury. Vol. 14. 2002. S. 106–150.

147 Мартінек С. Емпіричні й експериментальні методи у сучасній когнітивній лінгвістиці // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 52. 2011. С. 26.

148 Bartmiński J. W poszukiwaniu paradygmatu etnolingwistyki: Glosariusz kluczowych terminów i pojęć // Јужнословенски филолог LXXVI. 2020. S. 79

На наступному етапі дослідження інформація отримується за допомогою анкети, яка складається із запису, що містить традиційні соціологічні змінні (стать, вік, освіта, місце проживання), а також базову частину з питаннями та інструкціями. Крім того, анкета також була розширена, щоб включити тест асоціації¹⁴⁹. Запитання та інструкції в анкеті мають містити визначення, «типові» та «справжні» ознаки, асоціації, лексичну зв'язність¹⁵⁰.

У рамках текстового аналізу, тобто третього етапу дослідження, враховуються шаблонні тексти (наприклад, прислів'я, жарти, анекдоти), літературні твори, публіцистичні тексти, проповіді чи пісні¹⁵¹.

Такий комплексний підхід до аналізу мовного матеріалу, що орієнтується на системну організацію знакових одиниць, їх текстову реалізацію та враховує результати експериментів, на думку Є. Бартмінського, забезпечує психологічну релевантність і відкриває більше можливостей для лінгвістичного аналізу в порівнянні з використанням лише одного джерела інформації.

2.5. Методи дослідження концептів

Метод концептуального аналізу. Лінгвістична думка не обмежувалась суто зверненням до логіко-прагматичного аспекту мови, бо розвивалась у бік концептуального аналізу, перш за все, аналізу культурних концептів, започаткованого Л. Вітгенштейном.

Культура тісно пов'язана з народом, тому що до її складу входить також сукупність загальнолюдських світоглядних понять, як-от: *істина, правда, брехня, доля, гріх, краса* і т.п. Етимологія слів, коло їх сполучуваності, типові синтаксичні позиції, семантичні поля, образні

---

149 Kołatka K. Projekt SYSTEM – ANKIETA – TEKST (S – A – T) jako nowoczesne narzędzie pracy akademickiej. Forum Dydaktyczne. 2012. S. 86.

150 Bartmiński J. Aspects of Cognitive Ethnolinguistics / edited by Jörg Zinken. Indonesia: Equinox Publishing, 2009. 272 p.

151 Bartmiński J. Aspects of Cognitive Ethnolinguistics / edited by Jörg Zinken. Indonesia: Equinox Publishing, 2009. P. 160

асоціації, метафорика – усе це створює для кожного поняття особливу «мову», що дає можливість визначити національну специфіку концепту та його місце у свідомості людини. Вивчення культурних концептів важливе, оскільки вони виконують функцію посередників між людиною та дійсністю, у якій вона живе. Наприклад, довкола основного поняття – *долі* – групуються терміни, що інтерпретують усе, що відбувається з людиною мимоволі: *фатум, випадок, фортуна* і т.д.

Концептуальний аналіз — один із основних методів логічного аналізу мови, який полягає у моделюванні та описі концептів. Ці структури є організованими сукупностями знань про об'єкт концептуалізації, що включають як вербальні, так і невербальні компоненти, набуті через взаємодію різних пізнавальних механізмів¹⁵².

Більшість мовознавців вважають доцільним застосовувати метод концептуального аналізу (далі КА) при дослідженні концептів. Як зазначає О. Селіванова, метою КА є «реконструкція когнітивних механізмів індивідуальної чи колективної свідомості, які опосередковують формування й упорядкування знань про об'єкти дійсності та результати внутрішнього рефлексивного досвіду»¹⁵³. Цей метод передбачає моделювання та опис концептів, де актор спрямований від думки до слова, від знань до знака.

На думку М. Полюжина, КА дає змогу простежити, як знання мови відображає знання людини про світ крізь призму словникових дефініцій¹⁵⁴. Він спрямований на дослідження структури вербалізованих концептів для

---

152 Заньковська Г. Методи дослідження концептів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 19. Т. 2. 2015. С. 105

153 Селіванова О. Проблеми концептуального моделювання в сучасних мовознавчих студіях. Лінгвістичні студії: Зб. наукових праць. Черкаси-Брама-Україна. 2006. Вип. 2. С. 7

154 Полюжин М. Концептуальна система як базове поняття когнітивної семантики й теорії мовної особистості. Проблеми романо-германської філології: Зб. наук. праць. Ужгород: Ліра, 2005. С. 12

того, щоб з'ясувати обставини із формування, виявлення системних зв'язків та відмінностей від інших концептів¹⁵⁵.

Ж. Краснобаєва-Чорна вважає, що метод КА дає змогу отримати знання про культуру та світогляд носіїв певної мови і є продовженням семантичного¹⁵⁶.

Концептуальний аналіз – це засіб уточнення або пояснення та надання визначення звичайним висловлюванням (культурним, природним чи духовним речам, образу, тексту, звуку тощо).

У повсякденних конотаціях КА стосується поділу концептів на складові елементи. Сьогодні концептуальні аналітики зазвичай називають свою практику картографією концепцій, або процесом картографування семантичного простору (наприклад, картографування концептів, картування розуму тощо¹⁵⁷).

Концептуальний аналіз, як вважає С. Жаботинська, має «реляційну модельність, схемність, вищий рівень категорійної абстракції...»¹⁵⁸. І це не окремий метод, а сукупність методик, об'єднаних однією метою.

Об'єктом дослідження КА є смисли, що втілені в окремих словах, граматичних категоріях або текстах. Він має на меті визначити зміст концепту, побудувати його структурну модель та розкрити специфіку його вербалізації в мові.

М. Скаб зазначає, що КА – це «дослідження слова та функціонування його на різних мовних рівнях від його етимології, семантичної структури слова та можливості розширення її в тексті, виявлення етимології фразеологізмів із метою з'ясувати первісну їх мотивацію, виявлення його

---

155 Там само. С. 13

156 Краснобаєва-Чорна Ж. Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту ЖИТТЯ в українській фраземіці). Українська мова, 2009, №1. С. 43

157 Petrina S. Conceptual Analysis. The University of British Columbia. Vancouver. 2019. P. 6

158 Жаботинська С. Концептуальний аналіз. Вісник Черкаського ун-ту. Серія Філологічні науки. Черкаси: ЧДУ. 1999. Вип. 11. С. 12

словотворчих моделей, аналіз синтагматичних зв'язків слова, тобто сполучуваності з іншими словами в реченні тощо»¹⁵⁹.

Концептуальний аналіз проникає глибоко в суть вербалізованого концепту, щоб з'ясувати його структуру і спосіб формування, а також виявити характерні зв'язки та відмінності від інших концептів.

Отже, КА спрямований на визначення змісту концепту, побудову структурної моделі та розкриття специфіки його вираження в мові.

Асоціативний експеримент. Творче мислення людини неможливе без асоціативності. Вона є однією з важливих ознак концепту. О. Потебня зазначав, що асоціативність — один із найголовніших критеріїв утворення рядів уявлень: «Асоціація полягає в тому, що різнорідні сприйняття, що дані одночасно або одне за іншим, не знищують взаємно свою самостійність, подібно двом хімічно спорідненим тілам, утворюючи із себе третє, а залишаючись самі собою, зливаються в одне ціле»¹⁶⁰.

Асоціація – це принцип, за яким різні психічні явища або фізичні рухи поступово пов'язуються так, що усвідомлення одного викликає інший феномен або рух. Аристотель вже дотримувався законів асоціації, але термін «асоціація» ввів у науку лише англійський філософ Джон Локк¹⁶¹.

Асоціативний експеримент (далі АЕ) відображає багатство форм етнокультури, історії народу, його ментальність, духовний напрямок та виявлення основних, часто неповторних специфічних етнокультурних цінностей¹⁶². АЕ помітно розширює парадигму філологічних досліджень і закріплює значення когнітивного компонента мовної системи на всіх його рівнях.

---

159 Скаб М. Методика концептуального аналізу: проблеми та вирішення. Науковий збірник ХДУ. Сер. Лінгвістика: зб. наук. праць. Вип. IV. Херсон: Видавництво ХДУ. 2006. С. 273.

160 Потебня О. Мова та мислення. К. 1976. С. 136

161 Mistrík J: Asociáčné zákony v prírodě // Věda, vydavatelství Slovenskej akademie vied. Ročník 31. 1980. P. 21.

162 Šipko J.: Asociáčné testy ako jedna z metód lingvokulturologie. In: Jazyk a kultúra, 2013, roč. 4, č. 14, s. 1

У лінгвістичних дослідженнях застосовують такі види асоціативного експерименту: вільний, спрямований та ланцюговий.

У вільному – респондентові пропонують низку стимулів, кожному з яких має відповідати реакція, що не зумовлена ні формою, ні змістом, ні способом вираження, тобто суб'єкти експерименту не мають обмежень у реакціях. За допомогою цієї методики можна робити висновки про особливості функціонування мовної свідомості людини та способи побудови мовного висловлювання, які, зазвичай, не усвідомлюються носіями мови і дослідження, що не виявляються іншими способами. Цей тип АЕ вважається одним із найуспішніших методів психолінгвістичного дослідження. Найважливішою вимогою вільного асоціативного експерименту (ВАЕ) є його об'єктивність.

Щодо спрямованого, то тут очікувана відповідь обмежена певними умовами, скажімо, асоціації певного граматичного чи семантичного класу. Експериментатор може попросити респондента назвати, наприклад, перше слово з протилежним значенням, про яке він подумає у зв'язку зі стимулом, перший прикметник або перше слово, пов'язане з певною сферою тощо¹⁶³.

Інший тип АЕ – ланцюговий асоціативний експеримент, у якому респондент повинен реагувати на стимул декількома асоціаціями. Результати цього типу АЕ мають надзвичайно важливе значення при моделюванні семантичних полів, але сама методологія також має один порівняно великий недолік: існує сильна залежність між послідовними реакціями, тому часто подальші реакції – це вже не відповіді на стимул, але на попередню реакцію¹⁶⁴.

Після закінчення експерименту дослідник може проаналізувати розподіл асоціацій за стимулами, виявити умови, що впливають на цей

---

163 Жарноцайова Ж. Методика асоціативного експерименту. *Slavica Slovaca*. 55. 2020. No 1. P. 70

164 Там само. С. 70

розподіл, вивчити форму і структуру асоціацій, класифікувати їх за формою чи змістом. Проведення асоціативних експериментів показує, що лише деякі асоціації бувають унікальними, більшість відповідей – типові. Вони здатні показати як індивідуальні відмінності респондентів, так і соціокультурні. За допомогою асоціативних експериментів можна вивчати оточення, а також тексти реклам, ЗМІ, попкультуру, пропаганду, які формують асоціативну сферу людини, значить, втручаються у її світосприйняття, маніпулюють ним, знижуючи критичне мислення й здатність опиратись певним стереотипам.

Психологічна актуальність лінгвістичного аналізу може бути підтверджена застосуванням методу асоціативного експерименту, оскільки відповіді, викликані певним стимулом, можна розглядати як відображення відповідних концептуальних структур¹⁶⁵. АЕ дозволяє нам не тільки виявити відповідні когнітивні домени, але й ранжувати їх відповідно до їх відносної помітності для динаміки¹⁶⁶. В «Українському асоціативному словнику» С. Мартінек вважає, що «кожна стаття являє собою асоціативне поле пов'язаних зі стимулом слів, причому експліковані зв'язки охоплюють величезну кількість формальних і змістовних характеристик попарно зв'язаних слів – стимулу і реакцій на нього»¹⁶⁷.

Реакції, що мають високий індекс частотності, становлять ядро асоціативного поля. Асоціати – периферійну зону. Е. Рош вперше виділила прототипну категорію (ядро) та члени категорії (периферії) концепту. Термін прототип можемо застосувати до центрального члена або до кластеру центральних членів, як вважає Дж. Тейлор. Його також можна

---

165 Martinek S. The opposition sviy 'us (our)' – chuzhyy 'them (their)': what has changed during the Russian invasion of Ukraine? *Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury*. Vol. 36. P. 41

166 Martinek S. *Everyday Experience in Word Meaning: How it is Revealed Via an Associative Experiment*. In *Studies in Language and Cognition*. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2009. P. 144

167 Мартінек С. В. *Український асоціативний словник: У 2 т. Т. 1. Від стимулу до реакція*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. С. 13

розуміти як схематичне зображення концептуального ядра категорії¹⁶⁸. Е. Рош зазначила, що основа поділу на ядро та периферію полягає в тому, що, з одного боку, лексеми, які позначають концепт, мають різну значимість. З іншого боку, їх розрізняють за одними і об'єднують за іншими ознаками. Тому в структурі концепту можна виділити центр і периферію¹⁶⁹.

Таким чином, асоціативний експеримент дозволяє виявити системність мовної свідомості носіїв різних культур, передаючи тему унікальності та неповторності образів світу кожної культури.

Метод фреймового моделювання. У когнітивних дослідженнях лінгвістики мова трактується як інструмент для пізнання та інтерпретації світу – це **фрейм**, що пов'язує те, що сприймається чуттєво, з тим, що пропонується культурною пам'яттю¹⁷⁰.

Проблема теорії фреймів у лінгвістиці займає вагомe місце, до якої вдавались науковці в галузі штучного інтелекту: Р. Абельсон¹⁷¹, Л. Барсалоу¹⁷², М. Мінський¹⁷³, Ч. Філлмор¹⁷⁴, Р. Шенк¹⁷⁵. Значну увагу на це питання звернула й українська дослідниця С. Жаботинська¹⁷⁶.

Використання поняття *'фрейм'* дає змогу описувати, яким чином розуміння мовних виразів визначається людськими знаннями про ті

---

168 Taylor J.R. Linguistic Categorization: Prototypes in Linguistic Theory. Bd. 149 Oxford: Clarendon Press, 1995. P. 77.

169 Rosch E. Principles of Categorization. Cognition and Categorization. Hillsdale-N.Y.: Lawrence Erlbaum, 1978. P. 27-48.

170 Niebrzegowska-Bartmińska S. Jakie dane są relewantne etnolingwistycznie? Etnolingwistyka 22. Lublin. 2017. S. 14

171 Schank R., Abelson R.P. Scripts, plans, goals, and understanding: an inquiry into human knowledge structures. L. Erlbaum. 1977.

172 Barsalou L. Frames, Concepts, and Conceptual Fields. Hillsdale, New Jersey. 1992. P. 21-74

173 Minsky M. A Framework for Representing Knowledge / The Psychology of Computer Vision. 1974. P. 76.

174 Fillmore C. Frames and the Semantics of Understanding / Quaderni di Semantica. V. 6. I. 2. 1985. 222-254 pp.

175 Schank R., Abelson R.P. Scripts, plans, goals, and understanding: an inquiry into human knowledge structures. L. Erlbaum. 1977.

176 Жаботинская С. А. Концептуальный анализ: типы фреймов. Вісн. Черкас. ун-ту. Сер.: Філологічні науки. 1999. Вип. 11. С. 12–25.

ситуації, що представляються. Фрейм – структура репрезентації досвідного знання людини, яка пов’язує ментальну сферу з мовною.

Поняття фрейму – структури представлення знань – запропонував науковець у галузі штучного інтелекту М. Мінський. Він вважає, що фрейм є «особливою структурою даних для когнітивного показу стереотипних ситуацій у рамках загального контексту знань про світ, тобто мінімально структурована необхідна інформація, яка однозначно визначає певний клас предметів»¹⁷⁷.

Фрейм, за М. Мінським, можна уявляти у виді мережі (сітки), яка складається із вузлів і зв’язків між ними. «Верхні рівні» фрейма, тобто вузли, чітко визначені, оскільки утворені такими поняттями, які завжди правдиві щодо передбачуваної ситуації. На більш низьких рівнях є багато особливих вершин-терміналів або «комірок», які мають бути заповнені характерними прикладами чи даними. Кожен термінал може ставити умови, яким мають відповідати його завдання¹⁷⁸.

У теорії Мінського є твердження, що будь-яка машинна модель, яка відображає складність реального світу, повинна будуватись у вигляді неподільної єдності визначеним способом сформованих даних – фреймів, що представляють собою моделі стереотипних (часто повторюваних) ситуацій. Фрейм представляє не одну конкретну ситуацію, а найбільш характерні, основні моменти ряду близьких ситуацій, що належать одному класу¹⁷⁹.

Такі слова, як *father* 'батько', *mother* 'мати', *son* 'син', *daughter* 'дочка', *brother* 'брат' і *sister* 'сестра' утворюють групу, яку вивчають як єдине ціле, тому що вона є лексичним представником певної єдиної схематизації досвіду або деякого знання. Такі групи слів утримує разом те, що вони

---

177 Minsky M. A Framework for Representing Knowledge / The Psychology of Computer Vision. 1974. P. 3

178 Minsky M. A Framework for Representing Knowledge. The Psychology of Computer Vision. 1974. P. 7

179 Там само. С. 124

мотивуються, визначаються і взаємно структуруються особливими конструкціями знання, для яких можна використовувати загальний термін **‘фрейм’**¹⁸⁰.

Зокрема, Ч. Філмор¹⁸¹ вважав, що кожен фрейм характеризує невелику абстрактну «сцену» або «ситуацію» (для розуміння семантичної структури дієслова необхідно зрозуміти властивості таких схематизованих сцен). Він може утворювати особливу організацію знання.

Л. Барсалоу пропонує те, що фрейми забезпечують фундаментальне представлення знань у людському пізнанні¹⁸². У той час, коли інші дослідники фреймів стверджують, що вони є конфігураціями незалежних атрибутів, Л. Барсалоу припускає, що фрейми – динамічні реляційні структури, форма яких є гнучкою і залежить від контексту. Фрейми підтримують широкий спектр концептуальних завдань, які є фундаментальними для природного і штучного інтелектів¹⁸³.

С. Жаботинська виділяє базові фрейми, які демонструють найбільш загальні принципи категоризації та організації вербалізованої інформації:

- 1) **Предметний фрейм**, у якому одна й та сама сутність (*дехто або дещо*) характеризується за своїми кількісними, якісними, буттєвими, локативними та темпоральними параметрами.
- 2) **Акціональний фрейм**, де кілька предметів, які є учасниками події, наділяються ролями. Ці предмети поєднуються міжпросторовими зв'язками, які визначені дією агенса й позначені словами «діє» або «робить» з відповідними прийменниками: *діє за допомогою* (інструмента або помічника); *діє на* (об'єкт); *діє до/у напрямку* (реципієнта); *діє через* (мету чи причину); *діє для* (результату).

---

180 Fillmore C. Frames and the Semantics of Understanding. Quaderni di Semantica. V. 6. I. 2. 1985. P. 234

181 Fillmore Ch. Frame semantics. Linguistics in the morning calm. 1982. P. 111- 137.

182 Barsalou L. Frames, Concepts, and Conceptual Fields. Hillsdale, New Jersey. 1992. P. 21

183 Barsalou L. Frames, Concepts, and Conceptual Fields. Hillsdale, New Jersey. 1992. P. 44

- 3) **Посесивний фрейм**, який демонструє міжпросторовий зв'язок: *дехто* (власник) має *дещо* (власність).
- 4) **Таксономічний фрейм**, який представляє відношення категоризації, які проявляються у двох варіантах: (1) *дещо*-вид є *дещо*-рід; (2) *дещо*-вид є *дещо*-роль.
- 5) **Компаративний фрейм**, який показує відносини схожості та подібності¹⁸⁴.

Завдяки методу фреймового моделювання можна простежити, як мова відображає когнітивні процеси і як людина через мовні структури організовує і сприймає інформацію про світ.

---

184 Жаботинская С. А. Концептуальный анализ: типы фреймов. Вісн. Черкас. ун-ту. Сер.: Філологічні науки. 1999. Вип. 11. С. 12–25.

Висновки до Розділу II

Сучасна когнітивна етнолінгвістика спирається на корпусний підхід, який надає емпіричну базу для верифікації когнітивних гіпотез. Використання корпусу є важливим джерелом для повного й об'єктивного дослідження концепту БІЛЬ.

Виявили, що досліджуваний концепт є комплексним культурним феноменом, адже реакція на біль є культурно зумовленою. Досвід болю при збереженні універсального для людини характеру може бути виражений та трансформований по-різному. Кожна культурна та соціальна група має свою унікальну мову болю, страждання та складні вирази.

Зважаючи на те, що біль локалізується в тілі метафорично, звернулись до вивчення когнітивної теорії метафори, яка показує, що метафоричні моделі не тільки використовуються в мовленні, але й створюють базові концептуальні структури.

Досить значним є поняття «фрейму», який вважають універсальною категорією, що є структурою когнітивної репрезентації досвідного знання людини. За структурою фрейм складається з вершин, слотів і терміналів. Не потрібно проводити межу між людським мисленням та «мисленням» штучного інтелекту, оскільки цей процес заснований на наявності в пам'яті людини значної кількості фреймів, за допомогою яких вона розуміє образи, слова, дії тощо.

Фрейм відіграє важливу роль в описі мовних значень, а фреймова семантика Ч. Філмора – це якраз засіб когнітивного та семантичного моделювання мови.

Найповніше дослідити структуру концепту можна за допомогою методології S-A-T, запропонованої засновником Люблінської етнолінгвістичної школи Є. Бартмінським. Згідно з цією методикою реконструюємо мовний образ світу на основі словникових даних, анкетування та шаблонних текстів (у нашому випадку 'X'-вибірки).

Одним із різновидів поданої методології є асоціативний експеримент, який дозволяє простежити динаміку розвитку концепту, особливості його мовної репрезентації та сприйняття, виявити найновіші компоненти концептуальної структури.

На основі синтезу трикомпонентної системи Люблінської етнолінгвістичної школи, бачення концепту і когнітивної картини світу українськими та закордонними науковцями формуємо підхід, згідно з яким треба проаналізувати текстові дані та дані асоціативного експерименту, щоб комплексно дослідити концепт БІЛЬ.

РОЗДІЛ III. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ БІЛЬ У РІЗНИХ ТИПАХ ДИСКУРСУ

Розділ III присвячено дискурсивному лінгвокогнітивному аналізу концепту БІЛЬ як маркера фізичного та душевного і/або психоемоційного стану в українському узусі на матеріалі вибірки (220 контекстів різних авторів) в художньому та інтернет-дискурсі (180 контекстів).

У цьому розділі поставлена мета розкрити способи вербалізації досліджуваного концепту, проаналізувати контексти вживання, виокремити когнітивні метафоричні моделі як засоби вербалізації концепту БІЛЬ.

У ході дослідження виявлено культурні репрезентанти концепту БІЛЬ, представлено образно-асоціативний потенціал мовних одиниць, визначено, як метафоричні моделі, що використовуються для опису болю, впливають на когнітивні та емоційні аспекти сприйняття цього стану.

Дані, отримані на основі українського художнього дискурсу та інтернет-дискурсу, дають можливість дослідити українську специфіку культурологічного виміру болю, змоделювати структурні елементи у свідомості мовців.

3.1 Репрезентація концепту БІЛЬ крізь призму українського художнього дискурсу

Концепт БІЛЬ як етно-культурно-ментальний конструкт є ключовим в українській мовній картині світу та одним із найголовніших людських переживань, адже може втілюватися по-різному: фізично, психологічно, емоційно, ментально тощо та мати різні причини й наслідки — від фізичних травм до емоційних потрясінь. Те, що біль є не тільки фізичним відчуттям, а й культурним конструктом, зумовлено нашим розумінням болю, яке формується різними культурними нормами та цінностями.

Відчуття болю як складного феномена, характеристики його мовної репрезентації становлять особливий інтерес з боку лінгвістики, філософії,

психології та антропології. Інтердисциплінарність дослідження болю стає ключовою для його вивчення.

У рамках когнітивної етнолінгвістики аналіз мовної репрезентації болю є важливим аспектом. У мові біль втілюється крізь призму словникового складу, метафор та сталих виразів, добір асоціацій тощо.

Усвідомлення болю визначається культурним контекстом. Соціокультурне середовище формує рамки нашого сприйняття (аналогічно до того, як мова художнього дискурсу та соціальних мереж, що пронизана культурою, визначає способи вираження цих відчуттів). Для теоретичного обґрунтування цього тезису звертаємося до Мішеля Фуко, який довів гнучкість тіла, його дисциплінованість та впорядкованість інституціями¹⁸⁵.

Німецька дослідниця Х. Мейер доводить, що «художній образ болю завжди виконує інтегрувальну функцію, оскільки виражає одне через інше, а тому є всі підстави для того, щоб розглядати цей образ як позитивний жест, який здатен привести до звільнення»¹⁸⁶.

Кожне суспільство інтегрує біль у свою картину світу і надає їй цінності. Етнокультурні відмінності впливають на сприйняття інтенсивності болю, а також на способи його виявлення та вираження¹⁸⁷. Розуміння болю потребує комплексного підходу, який враховує не лише фізіологічні аспекти, а й культурні та соціальні впливи. Тому біль як культурний і універсальний феномен та сфера досвіду людини потребує подальшого аналізу.

На матеріалі вибірки (220 контекстів із творів різних авторів: Романа Іваничука, Павла Загребельного, Марії Матіос, Оксани Забужко, Любка

---

185 Foucault M. *Intellectuals and Power*. In *Language* / edited by Bouchard. Cornell University, 1977. P.3

186 Myer H. *Schmerz als Bild. Leiden und Selbstverletzung in der Performance Art*. Bielefeld: Transcript, 2008. P.28

187 Hanago G., Siebeck M., Dira S., Tadesse T., Irnich D. *Perception of Pain Expression Among Surgical Patients and Families from Three Ethnic Groups of a Nation: A Multicenter Qualitative Study* // *Journal of Pain Research* 2024. P. 243

Дереша, Юрія Іздрика) виокремлено смислові напрямки сприйняття болю. Існує низка стійких ознак болю, які спричиняють нове сприйняття та переосмислення цього концепту.

Концепт БІЛЬ належить до універсальних категорій людства, оскільки репрезентований у більшості мовах світу. В українській мові лексема 'біль' використовується в різних галузях медицини, психології, філософії, у повсякденному та суспільному житті тощо, але все-таки основне її значення для всіх сфер залишається однаковим: «відчуття фізичного страждання, прикrostі, образи, смутку»¹⁸⁸.

Для аналізу концепту БІЛЬ був обраний саме художній дискурс, оскільки користувачі застосовують багато складових цього поняття, розглядаючи біль із різних боків: душевний (психічний і/або ментальний), фізичний, пов'язаний із війною. Відповідно саме цей тип дискурсу об'єктивізує досліджуваний концепт.

Основним вербалізатором концепту БІЛЬ виступає номінація «біль». Цілком слушно вважаємо БІЛЬ складовою свідомості суспільства, що актуалізується в художньому дискурсі за допомогою різних мовних засобів: слів та словосполучень, метафор, оцінних конструкцій.

Для усвідомлення концепту БІЛЬ у мовному дискурсі важливими є атрибутивні ознаки. Основне ім'я підсилює та увиразнює різноманіття ад'єктивів, у яких експлікуються різні ознаки цього поняття. Ад'єктиви виступають вербалізаторами концепту БІЛЬ, доповнюють та підсилюють значення, відображаючи світ як сукупність ознак. Будучи різноманітними за семантичною структурою, прикметники багатогранно відображають зміст та структуру концепту. Вони передають розмаїття відтінків та ознак болю, конкретизуючи та репрезентуючи його якомога точніше.

---

188 Словник української мови : в 11 т. / Гол. редкол. І. К. Білодід. Київ: «Наукова думка», 1970-1980. Т. 1: А-В / Укл. П. Й. Горецький та ін. 1970. С. 186

Особливості болю, пов'язані з його характером (сила, інтенсивність, локалізація тощо), виявляються у мовних знаках, що можуть однаково передавати фізичне або емоційне переживання: *гострий, глухий, пекучий, дикий* тощо.

Для підсилення експресії та глибшого розкриття основних характеристик концепту автори застосовують ампліфікацію — нагромадження однотипних мовних одиниць: *«Пальці несамохіть роздирали шкіру на чолі, марно намагаючись добутися до середини, а потім лізли до очей, подібно павукам тяглися до очей, щоб бодай через очниці проникнути в мозок і — нічого надзвичайного — просто почіхати над / під бровою, адже **біль** — це не завжди біль, це не завжди просто біль, це завжди не просто біль, а, кажучи пишномовно, - квінтесенція свербіння»* (Ю. Іздрик), а також використовують розмаїття семантичних та контекстуальних синонімів: *«Біль у серці — **гострий, сухий, ріжучий**»* (Л. Дереш), *«Найнеприємнішим у цьому всьому було те, що з кожним новим ударом біль робився все **пекучішим і гострішим**, але це кляте крещендо ніколи не закінчувалося непритомністю»* (Ю. Іздрик), *«Василій віддав катам чотирнадцять тисяч болгар, сто сорок чотири сотні воїнів Самуїла було осліплено, і на кожну сотню приділено одного одноокого поводиря, і сліпі, виючи від **нестерпного болю**, бо немає **тяжчого і дикішого болю** для людини, аніж **біль від осліплення**», «Але біль був **мимоїдучим, скороминуцим**, важливе було інше: те, що Віктор догадався прискочити на допомогу, бо допомога була доконче потрібна, хоч одні руки й то вже поміч, уже легше, вже якась надія...»* (П. Загребельний).

Уважаємо за потрібне поділити прикметники на кілька тематичних груп: за **ступенем інтенсивності** ('несамовитий', 'тяжкий', 'незносний', 'непередаваний', 'ненормований', 'лютій', 'нелюдський', 'жахливий', 'смертельний', 'наростаючий', 'тамований', 'кинджальний', 'несусвітний', 'тваринний', 'наждачний'); за **часовою ознакою** ('безперервний', 'давній', 'задавлений', 'сьогоднішній', 'вічний', 'забутий', 'скороминуций', 'довгий',

‘безконечний’); за місцем (‘локальний’, ‘конкретний’, ‘внутрішній’, ‘суцільний’); за кольором (‘чоренно-чорний’, ‘чорний’, ‘світлий’); за суб’єктом (‘український’, ‘людський’, ‘загальнолюдський’, ‘власний’, ‘свій’, ‘чужий’, ‘народний’, ‘особистий’); за фізичною/медичною характеристикою (‘гострий’, ‘тупий’, ‘безанестезійний’, ‘паралізуючий’, ‘глухий’); за ступенем усвідомленості/неусвідомленості (‘усвідомлений’, ‘безтямний’, ‘знайомий’); за сприйняттям та відчуттям (‘пекельний’, ‘сверблячий’, ‘гарячий’); за абсолютною ознакою (‘глухий’, ‘німий’); за якісною ознакою (‘пекельний’, ‘терпкий’, ‘неестетичний’, ‘цирий’, ‘солодкий’, ‘великий’, ‘різкий’).

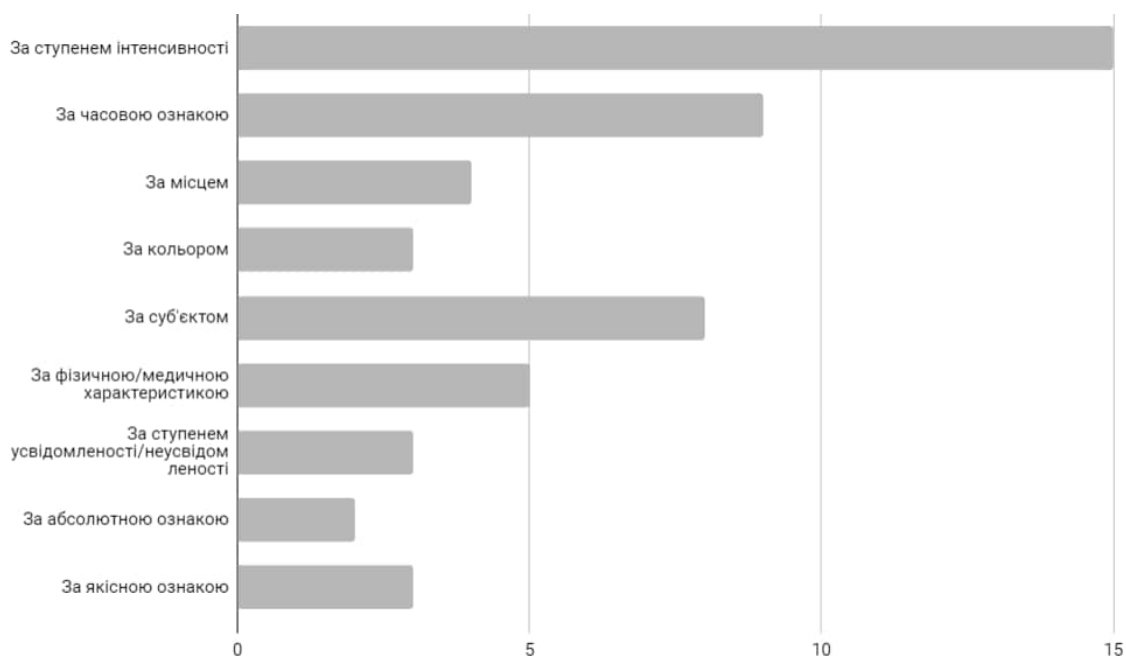

Табл.1 Ад’єктиви концепту БІЛЬ

Біль існує в індивідуальній та колективній свідомості, виступаючи в ролі спільного переживання. На конкретну приналежність болю комусь вказують словосполучення:

- **‘наш біль’**: *«І стискати мусимо нашу лють і наш біль у жменях, і кланятись мусимо ворогам нашим відвічним» (Р. Іваничук);*
- **‘мій біль’**: *(«Ніка безпомильно називає всі, й для мене самої найголовніші, найрідніші сюжети "Ліхтаря", наче пробігає по*

тільки мені видимих акупунктурних точках спочилої в Бозі програми, реанімуючи тим **мій приспаний біль**» (О. Забужко);

- **‘власний біль’**: «Кожному судилося зборювати **власний біль**, і навіть такий гордий, могутній розум безпомічний перед темною силою» (П. Загребельний);
- **‘свій біль’**: («Та коли ти **свій біль** за кривду потлумила й маєш волю стояти з нами, то дяка тобі: жіночі руки завжди знадобляться, рани перев'язуватимеш» (Р. Іваничук);
- **‘біль українців’**: «Тебе болить **український біль**, і це справедливо, та хіба в поляка болю немає?», «**Біль український** подвійний, Карле» (Р. Іваничук);
- **‘біль народу’**: «І помсту я вчиню не за свого мужа, а за народного співця, який гідний був розмовляти з Богом і краще за тебе знав потреби рідної землі, бо не з княжих хоромів вийшов він до людей, а з яскинь **народного болю**..» (Р. Іваничук).

Авторське трактування болю як фізичного і/або душевного страждання репрезентує негативні асоціати: горе, страждання, печаль, відчай: «У кожного народу **свій біль**, своє горе, друзі й вороги теж свої», «Ковзнув поглядом, очі пойнялися чорним туманом, рука тремтіла, все в ньому здригнулося, він раптом став **хаотичним склубоченням болю**, відчаю, розпуки», «Він, здається, щось спитав у тої жінки, і вона стала відповідати, а може, вона нічого й не чула, а говорила своє, - мова з неї видобувалася тяжко, мов здригання, корчі, конвульсії, мова без слів, без надії пробитися до чужої свідомості, - тільки **власний біль** і власне страждання!» (П. Загребельний); «Коли я згадую своє дитинство, дуже контрастне, яскраве, населене красивими міфами і нешкідливими, а лише стримуючими забобонами, дитинство багато в чому – надзвичайно трагічне, **посічене** стражданням і **боле**м моїх рідних і близьких, я все одно думаю про нього, як про чистий світанок, що не був замулений єдиним – ані брехнею, ані підлістю» (М. Матіос);

Важливим фактором представлення концепту БІЛЬ є авторський стиль, тобто вибір і вживання слів. Концепт, який досліджуємо, активно використовується в повсякденному житті для позначення як фізичного, так і психічного (емоційного) болю. В українській мові парадигма болю представлена значною кількістю вербальних конструкцій: *«Інакше біль розшматує її на дрібні кавалки»*, *«Коли вона ходить боса, біль її мучить менше»*, *«Біль розчавлює мене»* (М. Матіос); *«Мабуть, для того, щоб біль злагіднів»* (Р. Іваничук); *«Біль у грудях просив її уваги»*, *«Біль сидів глибше, під шкірою»*, *«Біль прийшов майже одразу»*, *«Біль відбирав здатність мислити»*, *«Біль ховався близько, десь під самою кісткою»* (Л. Дереш); *«Біль закричав у його тілі тисячами пронизливих голосів»*, *«Біль зняв свою блокаду, зняв тимчасово»*, *«А біль бив стопудовими молотами, сплющував тіло, витончував тканини, лишав тільки один шар клітин, лишав оголену протоплазу»* (П. Загребельний)).

Незважаючи на кореляцію топосу болю та топосу страждання (*«Голос його бився в тісняві й у темнощах, і чувся біль у тому голосі, біль і страждання»* (П. Загребельний), *«Мова з неї видобувалася тяжко, мов здригання, корчі, конвульсії, мова без слів, без надії пробитися до чужої свідомості, - тільки власний біль і власне страждання!»* (П. Загребельний)), вказуємо на деяку їхню відмінність: біль визначається як 'пошкодження цілісності конкретної особи', а страждання, за Ф. Штейнбуком, характеризуємо як 'наслідок руйнації, випробування, пов'язане з пошкодженням інтегративної цілісності особистості, яке становить психологічну характеристику, що репрезентує суб'єктивне відчуття особистості («я»)¹⁸⁹. Біль і страждання – обумовлені феномени свідомості і комунікації, розуміння яких нерозривно пов'язане з культурно-

---

189 Штейнбук Ф. Топологічний зміст кореляту страждання у творах сучасної світової літератури. Іноземна філологія. Випуск 133. 2020. С.240

історичним контекстом. Тому важливо говорити про формування концепції болю та про дискурси болю¹⁹⁰.

3.1.1 Об'єктивація бінарної опозиції «СВІЙ — ЧУЖИЙ»

Бінарність — універсальна базова когнітивна структура, що дає змогу описувати світ навколо нас. На різних рівнях дискурсу використовують стратегії, пов'язані, перш за все, із позитивною та негативною репрезентацією, відбором жанрів мовленнєвих актів (повідомлення, бесіда, наказ, звинувачення і т.і.), що містять імплікатуру «свій — чужий», а також вибір способу викладу інформації (наприклад, експліцитно чи імпліцитно), відбір лексичних та синтаксичних засобів.

Різні емоційні події, що впливають на етноментальність людей, можуть відобразитися в термінах поляризації між компонентами «свій» (рідний, близький) та «чужий» (нерідний, далекий). У категорії *свій — чужий* концепт БІЛЬ, осмислений етнічною свідомістю, отримує нове емоційне та оцінне забарвлення. Ця опозиція є прикладом метафоричного абстрагування. Концепт БІЛЬ може виражатися крізь призму малопомітних або дуже звичних метафор чи описових засобів. Таке абстрагування виникає через концептуалізацію символів, що є актуалізаторами чогось вічного та важливого.

Аналіз показав, що концепт БІЛЬ можемо розглядати у вимірній бінарній опозиції 'свій-чужий'. Маркованість термінів як «свого» чи «чужого» залежить від екстралінгвальних чинників, переважно від цінностей та переконань конкретного етноментального суспільства. Наприклад, в українській концептосфері такі слова, як *далекий*, *нерідний* є маркером «чужого» та мають негативну конотацію, а слова *рідний*, *близький* маркують «своє» та є носіями позитивної оцінки. Проте якщо ментальна

---

190 Петришак В. Лінгвальні аспекти втілення концепту БІЛЬ в українському художньому дискурсі. VIVAT ACADEMIA: зб. наук. праць / Редкол.: Р. Крохмальний, О. Моторний, А. Салюк. Львів, 2024. С. 156-161.

структура «чужий» колись асоціювалася з такими значеннями як ‘нерідний’, ‘далекий’, ‘москаль’, ‘не свій серед чужих’¹⁹¹, зараз набуває нового значення – як прояв емпатії, небайдужості, співпереживання¹⁹²: *«Тебе розчавлює, фізично знищує **чужий** людський біль, вилитий кривими літерами на папері, в особистій розмові, голосом у телефонній трубі», «Бог таки добрий, бо дотепер я плачу від **чужого** болю так само, як уперше плакала в партері Чернівецького театру, і як далеко не завжди плачу від болю власного», «Він може бути незрозумілий чи невідчутний тому, хто акцентований на інших речах, у кого нема щеплення до болю **чужого**, так, він подеколи може бути не дуже естетичний, цей біль...»* (М. Матіос), де здатність відчутти чужий біль є першим кроком до морального зростання. Натомість лексема «свій», яка викликала асоціації ‘рідний’, ‘друг’, ‘товариш’, ‘дім’ тощо — цілком протиставляється: *«У кожного народу **свій** біль, своє горе, друзі й вороги теж свої»* (П. Загребельний), *«У них **свої** болі, й кожен має їх доста»* (Роман Іваничук).

Бачимо, що біль ховає в собі значну кількість інформації, яку потрібно «розшифрувати», намагатися збагнути, переосмислити. За таких умов людина може жити усвідомлено та гармонійно.

Постулат про індивідуальність та унікальність утілення структури концепту БІЛЬ в мовній картині світу носіїв української мови знаходить своє відображення на матеріалах художнього дискурсу. Дослідження зафіксувало зріз нових смислів, яких немає в жодному словнику. У свідомості носіїв української МКС концепт БІЛЬ постає у двох вимірах – фізичному та психічному, а його змістове наповнення отримало нове переосмислення. Вміст концепту включає в себе компоненти, які є

---

191 Martinek S. Opozycja swój / obcy w świadomości współczesnych rodzimych użytkowników języka i kultury ukraińskiej // Etnoligwistyka. № 20. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2008. S. 281.

192 Петришак В. Культурна специфіка українського болю. Мозаїка наукової комунікації: Матеріали II Міжнар. мультидисциплінар. студент. інтернет-конф., м. Львів, 4 травня 2023 р. Львів, 2023. С. 266–268.

винятково негативними: втрати, горе, страждання, печаль, жах, тривога, смерть тощо.

Простежили, що в українському художньому дискурсі межа між антиномією «свій» — чужий» є лабільною та динамічною: «чужий» втрачає значення ворожості і набуває нового — пов'язаного зі співчуттям та емпатичністю. Людський досвід стає більш глобалізованим та відповідає новим культурним, соціальним, політичним реаліям. З іншого боку, «свій» є важливим фактором ідентифікації, але в ході соціальних та культурних змін також трансформується.

Аналіз бінарної опозиції «свій — чужий» в українському художньому дискурсі демонструє не тільки збереження традиційних смислів, але й також їхню динамічність та еволюцію крізь призму інтерпретації людського болю та спільних переживань.

Отже, багатовимірність концепту БІЛЬ важлива для розуміння української культурної ідентичності, адже відображає здатність українців не лише відчувати й переживати біль, але й співпереживати, трансформуючи його у щось цінніше та вагоме.

3.2 Фізичний та психічний вимір болю

Першочергово біль пов'язують із недугою чи хворобою, тобто тут реалізується перша його дефініція – ‘відчуття фізичного страждання’: *«А Даруся лишалася з розірваною від болю головою у порожній хаті доти, поки щось не вдаряло їй ножем у серце — і тоді вставала і йшла, куди очі дивилися», «А її б'є біль у голову майже щоднини», «Вже потім, коли він вилив на себе відро води просто коло криниці, відчув дикий приплив фізичного болю, так наче це його щойно звели кривавого з лавки і відв'язали мокре пітне волосся», «Перед тим — тоді — після того я спізнаю таку розпуку, такий фізичний біль (він у мене має назву «безанестезійний»), що забави української будь-якої еліти чи еліти-псевдо уже не мають жодного*

сенсу» (М. Матіос), *«Голова гуде в потилиці наростаючим болем; стараюсь тримати її рівно»* (О. Забужко).

Душевний біль ми розуміємо зовсім по-іншому, ніж зубний чи головний, адже його не можемо локалізувати та говорити про психічний біль без метафор. Саме поняття 'біль душі' та пов'язані з ним вислови є метафоричними та сприймаються неоднозначно. Коли ми кажемо про біль як *страждання, переживання, смуток* тощо, то розуміємо ці категорії за аналогією 'біль тіла'.

Унікальність ситуації болю як частини фізичного світу полягає в його відсутності зовнішніх проявів. Схожі властивості характерні для ситуацій у психічній та емоційній сфері. Ці когнітивні області пов'язані: наприклад, метафоричне використання дієслів, що описують біль, для опису душевних станів: *«Просто розривається людське серце від болю, а не від помсти»* (М. Матіос), *«Але пам'ять його, знесилена, змучена безугавним болем, озгубила всі спогади, як квітка пелюстки»* (П. Загребельний).

Душевний біль майже нереально описати, адже ці відчуття важко конкретизуються, пояснюються та формулюються. Такий вид болю говорить про його глибину та переживання і є результатом порушення душевної рівноваги. Він репрезентує чимало наших історій. Звісно, у таких випадках душевний біль може дорівнювати фізичному або, навпаки, переважати, адже духовне домінує над тілесним *«Кинджал у душу не звільняє ні від чого — хіба лише примножує кинджальний біль»*, *Вона знає, що біль душі — це незагоєна рана»* (М. Матіос); *«В пам'яті промайнули, опікиши болем, найщасливіші їхні години в підпіллі - коли вони гуртом співали, спів і спільна молитва - то були години нічим інакше не вимовної єдності, які прекрасні, натхненні робилися в друзів лиця, як горіли очі...»* (О. Забужко).

Глибоке інтровертне відчуття й переживання болю проявляється в контекстах, які мають семантику неявного, прихованого чи відсутнього акустичного або рухового вираження емоцій. Інтимна природа такого болю

призводить до його локалізації в серці (душі) та очах: *«Але я дужче зціплювала зуби, так ніби й справді тамувала біль, заганяючи його в безмовне горло»* (М. Матіос), *«Божже, якби до мене, я обняв би її, стиснув до солодкого болю, зім'яв, розірвав би намисто, а таляри поштурив, щоб докотилися аж до Пістиньки, здер би з неї святкове шмаття, взяв би її на руки і в самій льолі на очах у людей поніс у хороми...»* (Р. Іваничук).

Будучи ментальним конструктом, концепт БІЛЬ поєднує в собі індивідуальне та колективне підсвідоме. Його інтенсивність, тривалість, локалізація є суб'єктивними. Підтвердженням факту, що біль – явище індивідуальне й особисте, тому кожен сприймає його по-своєму, є приклади: *«Могла б привабити його втомлені очі, можна б навіть закохатися (коли дозволено вживати це високе слово до чоловіка його віку і його втрат), але нестерпний біль пам'яті вже ніколи не зникне, так само, як не дано вдруге народитися»*, *«Може, біль даний людині як сторож і опікун життя?»* (П. Загребельний); *«Біль тепер заміняв йому увесь світ»* (Ю. Іздрик); *«Може, саме отой старий письмовий стіл, що стояв на тому ж місці, що й за часів Миколи Лукаша, може, накопичена в тому місці енергія протала тоді в мені запеклі згустки людського болю, які волали зі стосів документів, листів, телеграм, записок, телефонних дзвінків і т. д.»* (О. Забужко).

Деякі контексти вживання концепту БІЛЬ передають двозначність розуміння та сприймання цієї лексеми. Це підтверджують вербальні формули, які виражають антитетичну суть. Можемо говорити про певний контраст, порівнюючи та протиставляючи, наприклад, лексеми біль – щастя (*«Доля — це те, що стоїть понад усім і найближче дотикається до життя людського, де нерозлучно переплетені народження і смерть, біль і щастя, зло і добро, кара і милосердя»* (П. Загребельний)). Така антитеза когнітивного контексту, яка відображає антонімічний характер, є засобом об'єктивізації концепту БІЛЬ. У цьому випадку антитеза підсилює значення болю, викликаючи чіткі уявлення у свідомості (біль – щастя), надає йому нові конотації. Такий прийом реалізує досліджуваний нами концепт у його

крайньому прояві та має пояснення з філософського боку. Переживання болю характеризується надзвичайною міжіндивідуальною мінливістю. Біль є універсальною ознакою людського стану та досвіду. А будь-яке сильне, глибоке переживання є екзистенційним досвідом. Хоч таке позитивне трактування трапляється вкрай рідко, проте в цьому випадку не дивно, що досліджуваний концепт може сприйматися як насолода чи краса, поєднуючись з уявною своєю протилежністю. Формується культура пам'яті як анестезія проти повторення болю. Проте в той же час це викликає нові пошуки насолоди саме у болю, якого ми не знаємо, не переживаємо, а лише боїмося, перебуваючи у стані анестезованої пам'яті¹⁹³. Опозиція *біль/щастя*, *солодкий біль* тощо означають деякою мірою те, що їх необхідно долати, знищувати та перемагати.

Досить незвичайним є оксюморонне поєднання *солодкий біль* («- *Боже, якби до мене, я обняв би її, стиснув до солодкого болю, зім'яв, розірвав би намисто, а таляри пошпурив, щоб докотилися аж до Пістиньки, здер би з неї святкове шмаття, взяв би її на руки і в самій льолі на очах у людей поніс у хороми...*» (Р.Іваничук)), де біль сприймається як щось позитивне.

Можемо говорити про перехід емоційного (душевного) болю у фізичний, тому в деяких випадках психічний біль проявляється та супроводжується різними фізичними відчуттями, як-от: відчуття печіння («*Вони піднімаються тілом до самого тім'я, як по стовбуру дерева, і Даруся знову чує в собі силу, забрану з голови розпеченим залізом болю, коли воно вилазить, здається, навіть крізь вуха і шкіру*» (М. Матіос), «*Кинулася бігти — та куди, і хлюпнувся у серці пекучий біль за тою волею, що була вже, куплена, у маминих руках...*» (Р. Іваничук)), тяжкість/біль у ділянці серця («*Просто розривається людське серце від болю, а не від помсти*» (М. Матіос)).

---

193 Перепелиця О. М. Мнемотехніки болю: між стражданням і насолодою / О. М. Перепелиця // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філософія. Філософські перипетії. 2018. Вип. 59. С. 22.

Отже, концепт БІЛЬ є багатовимірним, має високий ступінь вербалізації та належить до ключових, часто використовуючись у повсякденному житті українців. Застосування когнітивного підходу, який базується на аналізі мови для проникнення у свідомість, дало змогу описати відчуття болю та його вираження в мові. Такий підхід допоміг відслідкувати особливості мовної репрезентації та сприйняття болю у свідомості носіїв української лінгвокультури. Перспективою подальшого дослідження є комплексний аналіз концепту БІЛЬ в українському художньому та інтернет-дискурсі та побудова когнітивної дефініції за Є. Бартмінським.

3.3. Метафорична репрезентація концепту БІЛЬ в українському художньому дискурсі

Розрізнити тілесний та душевний біль важко, майже неможливо, через їхню метафоричну та метонімічну взаємозалежність. Коли говоримо про біль, зазвичай маємо на увазі фізичний біль, проте психічний (душевний) біль також асоціюється з тілесним. Різноманітність відчуттів, які передає українське слово *біль*, як правило, описується за допомогою виразів, які стосуються потенційних причин тілесних ушкоджень (наприклад, удар ножем, печіння і т.і.). Люди використовують різні типи образної мови для вираження ідей, абстрактних понять, внутрішніх переживань і порівнянь. Такі вирази використовуються метафорично, коли вони описують біль, що не є прямим наслідком фізичних ушкоджень (наприклад, біль під час мігрені, душевний біль). Подібне метафоричне вживання може сприяти втіленому моделюванню болісних переживань у слухачів або читачів, що стає підґрунтям для формування емпатії. Коли говоримо «у мене болить душа», то надаємо їй статусу фізичного (тілесного) об'єкта. Душевне страждання чи переживання пов'язане з тілом, тобто нашою фізичною оболонкою. У той же час страждання є синонімом болю, який характеризується і фізичною, і психічною нестійкістю.

На біль вказують дієслівні деривати *боліти (болить)*. Між іншим, словоформа *болить* відзначається особливістю сполучуваності з іншими частинами мови. Як зазначає Г. Яворська, у західно- та південнослов'янських мовах дієслово *болить* є перехідним і вживається зі знахідним відмінком, наприклад, чес. *bolí mě hlava*, слвцк. *bolí ma hlava*, польск. *boli mnie głowa*, словен. *boli te glava*, серб., хорв., макед. *боли ме глава*, болг. *главата ме боли*, а в східнослов'янських мовах, на думку авторки, картина зовсім інша: тут дієслово є неперехідним і керує родовим відмінком з прийменником, як-от рос. *у меня болит голова*.

В українській мові, на відміну від інших слов'янських мов, варіативність вживання форм 'у мене болить голова', 'мені болить голова' представлена найбільш широко, тому що поряд із першою формою вживається також друга. Щодо останньої, то можна припустити німецький вплив як результат контактів з мовою їдиш¹⁹⁴.

Феномен метафори — потужний інструмент пізнання світу, адже дає змогу дослідити закономірності та типові асоціації, притаманні людському мисленню. Мовці часто звертаються до основних способів творення нових значень, серед яких найбільш важливим є метафора.

З огляду на суб'єктивний характер болю, його омовлення супроводжується граматичними трансформаціями та процесами метафоризації. Використання метафоричних засобів мови є властивим для наочної вербалізації больових відчуттів¹⁹⁵.

Біль — не просто складне явище. Як вважає М. Галідей, феномен болю є «загрозливим, отже, ми намагаємося з усіх сил досягнути його, асимілювати

---

194 Концепт БОЛЬ В типологическом освещении / Ред. В. М. Брицын, Е. В. Рахилина, Т. И. Резникова, Г. М. Яворская. К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2009. С. 415

195 Kovecses Z. *Metaphor and Emotion: Language, Kulture and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 191

й включити до інших звичних досвідних моделей»¹⁹⁶. Саме тому метафора є важливим способом розуміння, структурування та передачі досвіду болю, адже мовець може вербалізувати свій біль, а слухач розпізнати те, що не може особисто відчувати.

В українській мові існує низка стійких ознак болю, які представлені поєднаннями прикметників та дієслів. Це багатий матеріал для дослідження когнітивних метафор.

Когнітивна метафора – один із ефективних засобів впливу на людську свідомість, який є продуктивним засобом експлікації концепту БІЛЬ. Концептосфера вербалізована різноплановими мовними засобами, серед яких виокремлюємо метафору як засіб вторинної номінації. Будучи сигніфікативно скерованим, концепт БІЛЬ є метафоричним за своєю природою, тому в українському художньому дискурсі представлений низкою ознак, що базуються на когнітивних метафорах: **БІЛЬ — ІСТОТА, БІЛЬ — КОЛІР, БІЛЬ — КНИГА, БІЛЬ — РОСЛИНА, БІЛЬ — ПТАХ, БІЛЬ — ТВАРИНА, БІЛЬ — ЛІКАР, БІЛЬ — УБИВЦЯ, БІЛЬ — КАТ, БІЛЬ — ВОГОНЬ, БІЛЬ — ПРЕДМЕТ**. Когнітивні метафори, поділені на онтологічні класи імен, які мають свої неповторні предикати, «вхоплені болем», відображають певну кількість денотативних суб'єктів: “людина”, “істота”, “рослина”, “натурфакт” та “артефакт”.

Онтологічний клас імен “істота”. А) **БІЛЬ — ІСТОТА**. Однією з характерних рис авторського стилю є персоніфікація болю за допомогою мовних засобів, тобто біль наділяється властивостями живої істоти. Досліджуваний концепт об'єктивізують дієслівні метафори: *«Біль прийшов майже одразу, наче долетів із запізненням», «Біль у грудях просив її уваги, а вона лиш заганяла його глибше», «Він почав роздирати на грудях сорочку, щоб якось потамувати ту муку, але біль сидів глибше, під шкірою»*

---

196 Halliday M. Things and Relations: Regrammaticizing Experience as Technical Knowledge. London: Routledge. Reading Science: Critical and Functional Perspectives on Discourses of Science. 1988. P. 185–235.

(Л. Дереш), *«Біль ховався близько, десь під самою кісткою»* (Ю. Іздрик), *«Біль закричав у його тілі тисячами пронизливих голосів»* (П. Загребельний). Особливістю лексем є те, що образ болю наділений людськими рисами. Це зумовлює розширення його концептуальної структури. Б) Дібраний матеріал дослідження, наприклад, *«Десь у моїх глибинах гніздився біль»* (М. Матіос), уможливує реконструкцію когнітивної метафори **БІЛЬ — ПТАХ**, яка підсилює враження від болю, адже він стає ознакою болісних душевних станів, горя та страждань. В) **БІЛЬ — ТВАРИНА**. Така метафора персоніфікує страждання, додає характеристики агресивної істоти, лютого звіра, що руйнує людину не тільки фізично, але й психічно, затьмарюючи її свідомість: *«Я пошукала очима стюардесу, але тваринний біль знову розірвав єство так, що я хотіла заплакати»* (М. Матіос).

Онтологічний клас імен “людина”. А) **БІЛЬ — ЛІКАР**. Приклад такої когнітивної метафори вказує на досвід людського травматичного болю, який веде до психологічного зростання: *«Я змушена робити так, і хоч знаю, що це завдасть вам болю, все ж, цей біль вилікує нас обидвох»* (Л. Дереш). Б) **БІЛЬ — УБИВЦЯ**. Концепт БІЛЬ розглядається як явище, що досягає своєї найвищої точки, руйнуючи та вбиваючи: *«Інакше біль розшматує її на дрібні кавалки»* (М. Матіос). В) Метафора **БІЛЬ — КАТ** конструює семантику болю як сили, що викликає страждання, підсилює відчуття безсилля, безпорадності та приреченості: *«Коли вона ходить боса, біль її мучить менше», «Біль розчавлює мене, «Він одкрив очі, спробував поворошитися, і груди прошило тим самим болем, аж він засичав, та так і застиг — із виряченими очима, дослухаючись до пози, в якій не болить»* (М. Матіос).

Онтологічний клас імен “рослина”. У складі метафори **БІЛЬ — РОСЛИНА/ПЛІД** біль асоціюється із джерелом зростання, розвитку та трансформації. Розглядаємо його не тільки як негативний досвід чи

перешкоду, а як сходинку до побудови чогось вартісного і/або позитивного: *«Душа проростає з болю, але з радості теж»* (П. Загребельний).

Онтологічний клас імен “артефакт”. А) Унікальним прикладом метафори є **БІЛЬ — КНИГА**, яка відтворює болісний травматичний досвід: *«Пам'ять про ці звірства протриває сотні років і чоловіком високої душі буде списана в книгу болю й скорботи»* (П. Загребельний). Така метафора показує, що події, які спричиняють біль, залишають слід у колективній пам'яті людства. Крім того, ‘книга’ як символ указує на те, що біль розглядаємо як джерело мудрости та розвитку, якщо його правильно використати й зрозуміти. Б) Метафора **БІЛЬ — ПРЕДМЕТ** фокусує увагу на матеріальности болю, надає фізичної форми, яка робить його справжнім та відчутним у зовнішньому світі. Він постає як річ, яку можна буквально ‘побачити’, ‘торкнутися’ або ‘принести’ і т.і. Біль перестає бути внутрішнім та нематеріальним феноменом, а перетворюється на конкретний об'єкт: *«Чому водій і власник щойно купленого порша потягнувся до дзеркала над пасажирським сидінням, аби витягти те дзеркало до дідьчої матері, бо в нього так любила кривлятися Дівчинка, що принесла біль?»* (М. Матіос). Людина, яка ‘приносить’ біль, впливає на інших, передаючи біль так само, як передають будь-який об'єкт чи річ. Біль у цьому контексті сприймається як частина людського досвіду, що може бути передана іншій особі.

Онтологічний клас імен “натурфакт”. А) **БІЛЬ — КОЛІР**. Колористична гама концепту «біль» підпорядковується загальній контрастності структури й виражена крізь призму чорних та світлих кольорів. У художній літературі колір болю метафорично представлений кольоронозвами ‘чорний’, ‘чоренно-чорний’ та ‘світлий’, які протиставляються, адже колоратив ‘чорний’ тільки підсилює негативну конотацію концепту БІЛЬ. На перший погляд, ‘світлий біль’ сприймається як щось позитивне: *«Біль ваш світлий, а мій чоренно-чорний — немає вже на світі Сальомеї...»* (Р. Іваничук), проте таке протиставлення забарвлене семантикою болю й страждання. За спостереженнями Л. Ставицької,

білий/світлий біль є носієм негативної конотації та вбирає в себе семантику чорного кольору. В українській мові з'явилася метафора 'білий біль', яка крізь призму свого звучання та асоціацій викликає уявлення про біль і страждання, що робить білий колір символом цих почуттів¹⁹⁷. Б) Когнітивна метафора **БІЛЬ** — **ВОГОНЬ** розширює семантичну структуру та концептуальні ознаки болю, адже біль порівнюється з вогнем — силою, що знищує все на своєму шляху: «У пам'яті промайнули, *опікши болем, найщасливіші їхні години в підпіллі*» (О. Забужко), «У грудях *вряди-годи пропікало гострим болем*» (Р. Іваничук), «Як *порятуватися від пекучого болю в душі?*» (П. Загребельний)

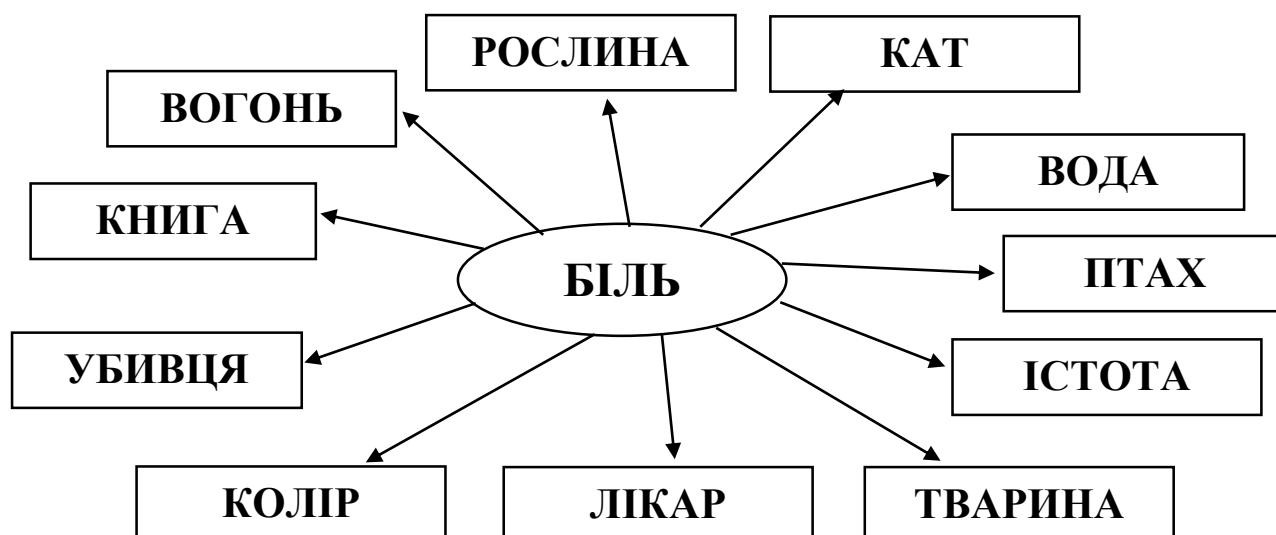
Отже, аналіз когнітивних метафор дав змогу виявити основні ознаки концепту БІЛЬ, який осмислюється в термінах інших понять, що утворюють його образний простір. Використання когнітивного підходу, який аналізує мову для розуміння свідомості, дозволило дослідити спосіб вираження болю та його розуміння в мові. Цей метод сприяв виявленню особливостей метафоричного мовного відображення та сприйняття болю в українській культурі¹⁹⁸.

Біль концептуалізується метафорично з точки зору його потенційних причин. Деякі з основних причин фізичного (і/або психічного/емоційного) болю включають примусове обмеження в певному місці, поранення гострим предметом, опіки тощо. Ці причини, у свою чергу, використовуються як звичайні метафоричні джерела для структурування болю.

---

197 Ставицька Л. О. «...В болю білий колір». Культура слова. 1992. № 43. С. 35–40.

198 Петришак В. Метафорична репрезентація концепту БІЛЬ в українському художньому дискурсі. Матеріали III Міжнар. мультидисциплінар. студент. інтернет-конф., м. Львів, 16 травня 2024 р. Львів, 2023. С. 226–228.

Рис. 2. Когнітивний простір концепту БІЛЬ на основі українського художнього дискурсу

За допомогою статистичного аналізу з'ясували відсоткове співвідношення онтологічних класів імен, що безпосередньо пов'язані з концептом БІЛЬ. Найпоширенішими є "істота" та "людина", які вказують на те, що найчастіше біль персоніфікується, набуваючи ознак живої істоти. Таке порівняння вказує на багатогранність сприйняття досліджуваного концепту в українському художньому дискурсі.

№	Тематична група	Кількість	Відсоток
1	Онтологічний клас імен "істота"	3	27%
2	Онтологічний клас імен "людина"	3	27%
3	Онтологічний клас імен "рослина"	1	10%
4	Онтологічний клас імен "артефакт"	2	18%
5	Онтологічний клас імен "натурфакт"	2	18%

Табл. 2. Співвідношення концептуальних метафор, що репрезентують концепт БІЛЬ

Аналіз концептуальних метафор підтверджує, що здебільшого біль розглядається в контексті людського переживання чи страждання та характеризується негативною оцінністю. На це вказують вищеподані

лексичні одиниці та словосполучення. Біль виступає не тільки як фізичне явище, а мислиться як емоційне переживання (що має складну структуру), яке впливає на психічний і/або духовний світ людини.

3.4. Критерії укладання корпусу матеріалу дослідження

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства соціальні мережі стають важливим джерелом даних для досліджень у різних галузях лінгвістики. Для експлікації концепту БІЛЬ обрали соцмережу «X», оскільки вона є однією з найпопулярніших платформ обміну думками, емоціями чи досвідом. «X» дозволяє отримати багатий матеріал для аналізу. Окрім цього, платформа характеризується постійним оновленням контенту, що дає змогу слідкувати за змінами в сприйнятті концепту БІЛЬ у межах реального часу.

Антропоцентрична орієнтованість лінгвістики зумовлює широкий підхід до якомога повнішого вивчення концептів. Для якісного та кількісного дослідження використовуємо метод корпусної лінгвістики — створення власного корпусу текстів на основі дібраних контекстів у соцмережі «X».

Конструювання корпусу, яке є одним із завдань нашого дослідження, не обходиться без застосування інноваційних технологій корпусної лінгвістики, а саме використання корпусного інструменту SketchEngine. Це потужний інструмент для дослідження текстів. Важлива функція — можливість пошуку слів та фраз у корпусі за допомогою регулярних виразів.

Основними критеріями укладання корпусу є:

1) *релевантність матеріалу* (дібрані контексти є важливими для дослідження концепту та відображають розмаїття сприйняття концепту БІЛЬ);

2) *обсяг корпусу* (чим більший корпус, тим точніші висновки можна зробити. Це допомагає виявити широкий спектр використання концепту й забезпечує надійність отриманих результатів);

3) *часовий діапазон* (важливо простежити динаміку вживання концепту БІЛЬ у різні періоди. У нашому випадку — це вересень 2022-жовтень 2024 рр. Такий часовий проміжок дає змогу простежити зміни у свідомості українців);

4) *автентичність даних* (корпус складається з автентичних текстів, які дозволяють максимально точно відтворити мовну картину світу українців);

5) *тематична спрямованість* (біль можна розглядати фізіологічно як прояв тіла. Він містить у собі індивідуальний психологічний компонент. Поняття болю може бути символізованим (можна виділити емоційний аспект) або залишатися просто фактом фізичного пошкодження (страждання). Оскільки концепт БІЛЬ розглядається у двох вимірах — психічному та фізичному — тексти у корпусі охоплюють різні теми. Ми можемо сконструювати більш комплексну картину його вживання).

Використання соцмережі «X» та інструменту SketchEngine забезпечує комплексний підхід до укладання корпусу матеріалу, що є ключовим етапом у дослідженні концепту БІЛЬ. Цей підхід дозволяє отримати якісні та кількісні дані, що відображають актуальні мовленнєві практики в сучасному суспільстві.

3.5. Культурна специфіка українського болю (на основі соцмережі «X»)

Специфіка українського болю — складний та багатогранний конструкт. Його можна розглядати як «біокультурний феномен»¹⁹⁹, переживання та вираження якого зумовлені культурою. Біль не є тільки фізіологічним явищем, а легітимізується культурою, тобто має певне символічно закодоване значення²⁰⁰.

---

199 Morris D. B. The Culture of Pain. Berkeley: Univ. of California Press, 1991

200 Nussbaum M. Upheavals of Thought: The Intelligence of Emotions (2001); Elster J. Alchemies of the Mind: Rationality and the Emotions. Cambridge, 1999

Різновекторність дослідження концепту БІЛЬ зумовлюється впливом історико-політичного контексту, де поняття болю залежить від ситуації всередині країни. Зараз війна формує нові смисли та рани, які проявляються певними травмами, що безпосередньо стосуватимуться не тільки теперішнього, а й прийдешніх поколінь. Такий вид болю не стихне ніколи, адже це біль спричинений війною та втратами. Характер нинішніх подій, безперечно, впливає на сучасні уявлення про біль та його ментальну репрезентацію в контексті агресії росії проти України. Разом із цим зафіксуємо певний зсув: повномасштабна війна змінила уявлення про біль у мовній картині світу українців. Це підтверджують асоціації **до** цих подій і **після**. Починаючи з 2014 року, концепт БІЛЬ увібрав у себе суспільно-політичні смисли, актуалізуючись у свідомості сучасних носіїв української мови. Аргументуємо це тим, що в «Українському асоціативному словнику» С. Мартінек 2021 року фіксуються нові асоціації на стимул БІЛЬ, причиною яких є події від 2014 року: *‘війна’ (5), ‘армія’, ‘батьківщина’, ‘солдат’, ‘біль за пропавшими в АТО’ (1)*. Наше дослідження, проведене в 2022-2024 рр., у час російсько-української війни, сфокусувалось на основних поняттях, пов’язаних із воєнними діями на території України (домінують асоціації *‘війна’ (38), ‘втрата’ (10), ‘Україна’ (6), ‘Бахмут’, ‘віддати життя’, ‘за кожного, хто загинув у війні’, ‘мир в Україні’, ‘наші воїни’* і т.і. (див. розділ IV). Очевидно, що ці реакції не випадкові. Вони є відображенням структур людської свідомості сучасних носіїв української мови. І це зумовлено важкою соціальною та політичною ситуацією України. Фіксуємо, що цьогорічні реакції втрачають унормований, усталений, упорядкований характер, набуваючи нового змісту²⁰¹.

Станом на 2022-2024 рр. концепт БІЛЬ ще більше розширив свою семантичну структуру, оскільки з’явилися нові смисли-асоціації (див.

---

201 Петришак В. Культурна специфіка українського болю. Мозаїка наукової комунікації: Матеріали II Міжнар. мультидисциплінар. студент. інтернет-конф., м. Львів, 4 травня 2023 р. Львів, 2023. С. 266–268.

розділ IV). Вони ввібрали в себе світосприйняття та світорозуміння кожного українця, які об'єднуються у вищу форму організації суспільства – націю. Війна в Україні стала точкою відліку для переосмислення цього концепту, додавши до нього нову конотацію, пов'язану з політичними подіями. Саме вони додали нові смисли, унаслідок чого простежуємо кореляцію **БОЛЮ** і:

- **ВТРАТ** (людей, домівок): *«Втрата матір'ю сина, напевно, найбільший біль із можливих. Книга про це. Попри важкість теми, я не міг відірватись, поки не дочитав з комом в горлі», «Це біль, шкода всіх, хто втратив свій дім, бідні люди», «Кіпріоти кажуть, що розуміють нас і знають цей біль, коли ти втратив все, і свій дім...»;*

- **СУМУ** (за мирним втраченим буденним життям, за втратами українських воїнів): *«Це втрачене назавжди. Так, місто відбудують, але кожний кущик, цеглина мали пам'ять, яку біосміття знищило. Сум і біль!», «Неймовірний біль і сум, але ж ви мрієте повернутися в ту Україну, яка залишилась у вашій пам'яті, у вашому серці», «Сум і біль випалює душу за кожним воїном. За помилки "наріду" розплачуються кращі сини України, люди, які, якби не війна, могли зробити ще багато корисного для своєї країни. Непоправна втрата для усіх нас»;*

- **НЕНАВИСТИ** (до російського агресора): *«Дуже боляче, це неможливо ні прийняти, ні зрозуміти — це тільки безмежний біль і безмежна ненависть до фашистської болотної кацапії, ненависть і прокляття на їхнє знищення до останньої кацапської тварюки на землі», «Всередині мене живе ненависть. Страшна ненависть, силу якої я і не підозрювала. І страшний біль. Україну бомблять. Світ мовчить», «Невимовний біль. Неосяжна ненависть до ворогів»;*

- **СТРАЖДАННЯ** (як наслідок моральних/ментальних ран): *«Це не означає, що потрібно виправдовувати біль чи страждання, але без подолання труднощів ми б не знали, як діяти в складних ситуаціях. Важливо відрізнити неминучі труднощі, які вчать нас адаптуватися і рости, від травмуючих подій, які руйнують і змушують просто виживати», «У такі*

дні по-особливому боляче і хочеться кричати од відчаю. Все російське приносить **страждання** і обпікає наче вогнем. Цей біль має перекривати все, що вас хоч трохи тягне до російського. І це стосується кожного. Мене. Тебе. Ту дівчину в кав'ярні і того хлопця в парку. Всіх»;

• **ПЕЧАЛІ** (як відчуття втрати та безвиході): «Господи! Чому повинні гинути діти? Як же боляче! Як щемить серце! Цей хлопець справжній герой! Біль, сльози, печаль. Пам'ятаємо».

Спостерігаємо реакції та рефлексії дописувачів соцмережі 'X'. Схеми, які можна розглядати як синонімічні, **БІЛЬ і СТРАЖДАННЯ, БІЛЬ і ВТРАТА, БІЛЬ і ПЕЧАЛЬ, БІЛЬ і СУМ, БІЛЬ і ШОК**²⁰², мають глибоке відображення в індивідуальному сприйнятті кожного українця, про що свідчать численні дописи: «А найгірше з цього всього, бачити **біль і страждання** близьких і рідних цих людей», «Боже, сонечко, співчуваю. Неймовірна **втрата і біль**. Саме найстрашніше попереду, бо це ніколи не скінчиться на жаль. Це пережити не можливо, але треба жити заради того, що ваш красень виборював для вас життя. Низький уклін і велика шана славному воїну», Неймовірна **біль і втрата**, не існує слів, які б підтримали, хочеться просто кричати», «Життя — **біль і печаль**», «У суботу випадково зустріла земляка. Він повідомив, що загинув чоловік нашої спільної знайомої. Красива пара: завжди разом, завжди, усміхнені, щасливі... Клята війна! Третій день **сум і біль**», «Не можу описати весь **біль та сум**, який ця новина викликає. Ти була дня неї найкращою мамою, міцно обіймаю», «Здавалось, що тільки не вона... **шок і біль**, не вірю». Біль і страждання – обумовлені феномени свідомості і комунікації, розуміння яких нерозривно пов'язане з культурно-історичним контекстом. Тому важливо говорити про формування концепції болю та про дискурси болю.

---

202 Петришак В. Український біль: концептуальний аналіз. Мозаїка наукової комунікації: Матеріали I Міжнар. мультидисциплінар. студент. інтернет-конф., м. Львів, 21 травня 2022 р. Львів, 2023. С. 135–137.

Досить часто носії української мовної картини світу, розкриваючи природу болю та його причину, пов'язану з подіями сьогодення, використовують субстантивні синтагми, наприклад, 'орда', 'росіянци', 'фашистська болотна кацапія', 'кацапська тварюка', 'москальнота', 'русня': *«Дуже боляче, це неможливо ні прийняти, ні зрозуміти - це тільки безмежний біль і безмежна ненависть до фашистської болотної кацапії, ненависть і прокляття на їхнє знищення до останньої кацапської тварюки на землі», «Хочу, щоб москальнота відчула всю ту біль, яку відчуває кожен українець зараз», «Нестерпний біль від того, що ми, українці, вмираємо, а клята русня залишається безкарною», хоронім 'росія', ойконім 'москва': «росіяни несуть з собою лише руйнування і біль», «Знали б ви яку ненависть я зараз відчуваю до росії, її людей... Просто злість і ненависть... Ненавиджу їх за те, що моїм близьким людям боляче через них, і я нічим не можу допомогти, бо далеко. Ненавиджу за весь біль, який вони принесли і як хочу, щоб їм це вернулось».*

Отже, дефініція концепту БІЛЬ визначається відмінними інтерпретаціями цього поняття: БІЛЬ та війна як боротьба. Розглядаємо досліджуваний концепт як ключ до ще більшого розуміння подій сьогодення. Фіксація болю у світлі політичних подій не дає змоги стерти з пам'яті війну як травматичний досвід українського народу, що накладає значний відбиток на мовну свідомість українців.

3.6. Особливості вживання концепту БІЛЬ у соцмережі 'X'

Найкраще реконструювати та реструктурувати концепт можна з поглядів пересічних українців (носіїв української мовної картини світу), що мають різні світоглядні позиції. У дискурсі соціальних мереж спостерігаємо розширення структури концепту БІЛЬ. Крім цього, тут модифікуються його імпліцитні ознаки. Тому дописи користувачів соцмережі "X" дають можливість різнопланового дослідження концепту БІЛЬ. Для опису та аналізу структури концепту БІЛЬ ми відібрали 180 прикладів із соціальної

мережі «Х». Зауважимо, що цей концепт, який, на перший погляд, видається цілком зрозумілим, насправді складний та багатогранний.

Для дослідження концепту БІЛЬ був обраний саме дискурс соціальних мереж, оскільки користувачі застосовують багато складових цього поняття, розглядаючи біль із різних боків: душевний (психічний), ментальний, фізичний, пов'язаний із війною в теперішньому контексті тощо. Відповідно саме інтернет-дискурс якомога точніше об'єктивізує цей концепт. Зазначимо, що більшість дописів користувачів у соцмережі «Х» віддзеркалюють події та весь біль на тлі повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України від 24 лютого 2022 року.

Якщо донедавна, до воєнних подій на Сході України, переважало основне значення болю як *«відчуття фізичного страждання»*, то зараз актуалізується й стає більш частотною нова його дефініція, що розглядається крізь призму політичного контексту та пов'язана з війною. Тобто сучасне тлумачення болю відображає нову українську реальність, зумовлену історичними й політичними випробуваннями. Біль виступає символом колективних та індивідуальних страждань, відображенням національних травм: *«Біль залишається на все життя. Але, окрім болю, зі мною гордість і величезна повага моєму сину за його мужність та гідний вчинок»*, *«Щиро співчуюю ВАШОМУ болю»*, *«Від болю серце розривається в шматки, і очі вже не мають сліз доволі, дитина віддала своє життя, щоб Україна відродила волю»*.

Концепт БІЛЬ описує розмаїття прикметників, які демонструють різні відтінки болю — від фізичного страждання до емоційних травматичних переживань. Виокремлюємо такі: 'батьківський', 'постійний', 'нелюдський', 'головний', 'чужий', 'глухий', 'багаторічний', 'нескінченний', 'спільний', 'щосекундний', 'різкий', 'щемливий', 'кричущий', 'найбільший', 'неймовірний', 'безмежний', 'неможливий', 'тихий', 'безкінечний', 'нестерпний', 'клятий', 'зубний', 'черговий', 'колючий', 'незрозумілий', 'пекучий', 'пекельний', 'всеосяжний', 'неосяжний', 'окремий', 'близький',

‘концентрований’, ‘шалений’, ‘смертельний’, ‘нелюдський’, ‘солодкий’, ‘страшний’, ‘зрозумілий’, ‘незрозумілий’. Розмежування фізичного та душевного (психічного) болю не є чітким, адже часто душа впливає на тіло і навпаки. Біль — явище складне та індивідуальне, тому кожна людина переживає його по-своєму. Ад’єктиви, які описують фізичний біль, такі: ‘шалений’, ‘зубний’, ‘головний’, ‘різкий’, ‘смертельний’: «**Зубний** біль просто зводить з розуму», «Я випила знеболювальне. Трохи краще. Але все одно відчуваю цей **шалений зубний** біль», «**Головний біль**, запаморочення, нудота, тяжіння в животі, біль у м'язах, біль у грудях, втома, стрес, бажання впасти й більше не підійматися». Інші прикметники характеризують душевний біль і вживаються в переносному значенні: «Душа болить, земля вся болить, дерева кричать дитячим криком, трава шумить **батьківським** бодем..», «Біль. **Нестерпний. Неможливий, нелюдський** біль», «Люди з різними політичними та ідеологічними поглядами відверто розповідають свої історії: одні діляться **тихим, глухим** бодем, інші — просто втомилися мовчати й боятися».

Якщо поділити їх на семантичні групи, то отримаємо такі результати:

- **за локалізацією:** ‘зубний’, ‘головний’, ‘концентрований’, ‘окремий’.

Такі прикметники вказують на «конкретне» або «уявне» місце болю, коли йде мова про фізичний та психічний біль відповідно.

- **за характером сприйняття:** ‘зрозумілий’, ‘незрозумілий’.

Показують, наскільки біль є усвідомленим для людини.

- **за ступенем інтенсивності:** ‘нелюдський’, ‘кричущий’, ‘шалений’, ‘смертельний’, ‘нестерпний’, ‘страшний’, ‘неймовірний’, ‘клятий’.

Акцентують на потужності болю, його високому ступені, передають межовий характер, який дуже часто виходить за рамки звичного людського сприйняття.

- **за ступенем осяжності/неосяжності:** ‘всеосяжний’, ‘неосяжний’, ‘безмежний’. Демонструють, що біль не має меж, тому його складно пояснити та помістити в певні рамки.

- **за тривалістю/часовою характеристикою:** *'постійний', 'багаторічний', 'нескінченний', 'безкінечний'*. Описують тривалість болю та стосуються як фізичного, так і душевного (психічного) болю.

- **за масштабом:** *'найбільший'*. Передають незмірність болю з іншими відчуттями чи переживаннями, наголошують на його особливості та могутності.

- **за абсолютною ознакою:** *'глухий'*. Характеризують біль, який не піддається повному розумінню.

- **за якісною ознакою:** *'тихий', 'пекельний'*. Указують на якість болю, на його помітність/непомітність, внутрішність/зовнішність і т.і.

- **за суб'єктом:** *'батьківський', 'близький', 'чужий', 'спільний'*. Описують те, із чим пов'язаний біль: із якими об'єктами, суб'єктами чи характеристиками

- **за позитивною характеристикою:** *'солодкий'*. Підкреслюють емоційну прив'язаність, яка містить щось важливе та цінне.

- **за кольором:** *'чорний'*. Описують глибокий біль, підкреслюють його негативний характер та безнадійність.

Такий розподіл відображає різні аспекти болю та дозволяє зрозуміти, як мова передає цей складний досвід.

Дієслівні номінативи концепту БІЛЬ відображають спосіб взаємодії з болем, тобто його сприйняття та усвідомлення. Отримані контексти показують, що біль можна: **відчувати** (*«Іноді хочеться бути каменем без душі і не відчувати болю людського...», «Суттєвий опис. Я відчув цей біль. Співчую. Невже все прямо аж так погано?», «Відчув його біль»*), **розуміти** (*«І на останок. Емпатія та вміння зрозуміти біль інших. Ви спокійно читаєте про Розстріляне Відродження?»*), **бачити** (*«А найгірше з цього всього, бачити біль і страждання близьких і рідних цих людей»*), **виправдовувати** (*«Це не означає, що потрібно виправдовувати біль чи страждання, але без подолання труднощів ми б не знали, як діяти в складних ситуаціях. Важливо відрізнити неминучі труднощі, які вчать нас*

адаптуватися і рости, від травмуючих подій, які руйнують і змушують просто виживати»), терпіти («Там є ще одна «родзинка»: терпи! Терпи біль, терпи несправедливість, терпи дискомфорт»)). Такі дієслівні поєднання підкреслюють індивідуальний безпосередній досвід болю, відображають розмаїття його сприйняття та осмислення, описують здатність людей відгукуватись на біль. Оскільки це складний конструкт, тому розуміння болю пов'язане зі співпереживанням та емпатією.

Концепт БІЛЬ пронизує всі сфери людського досвіду: і фізичні, і духовні (психічні/емоційні). Він є руйнівною силою, від якої можна: **кричати** (*Я просто кричу від болю, коли все це закінчиться, і всі вернуться додому живі...»), плакати («Скільки не дивився на зруйновані будинки, стільки хотілось плакати від болю, який пережили та переживають наші люди»), корчитися («Зараз корчуся від болю в спині»), скиглити («І тут же заскиглив від болю в губах», «Скиглить від різкого болю і мимовільно смикається»), тремтіти («Тепер знаю, як то тремтіти від болю»), ридати («Ну чому я прив'язуюсь до людей, а потім ридаю від болю», «Лежу, ридаю від болю в горлі і тотальної безпомічності»), прокинутись («Нарешті записана на сьогодні до отоларинголога. І тепер лежу, прокинувшись від болю, і переживаю, що буде тривога, і не потраплю до лікаря»). Дослідили, що біль охоплює велику палітру фізичних та психічних відчуттів, на які кожен реагує по-своєму.*

Отже, концепт БІЛЬ набуває нових смислів. Спостерігаємо розширення його структури. Прикметники та дієслова підкреслюють інтенсивність, тривалість, локалізацію та персоніфікацію (наділення характеристиками живих осіб) болю. Події сьогодення наклали певний відбиток на мовну картину світу українців, тому поняття болю набуло нових відтінків та сприймається як травматичний символ колективного страждання.

3.7. Трансформація концепту БІЛЬ в різних типах дискурсу: порівняльний аналіз

Постулат про індивідуальність та унікальність відображення структури концепту БІЛЬ в мовній картині світу носіїв української мови знаходить своє відображення на матеріалах повідомлень соціальної мережі «X» та українського художнього дискурсу (контексти, дібрані з доробку Марії Матіос, Оксани Забужко, Любка Дереша, Романа Іваничука, Павла Загребельного). Дослідження показало, що такий тип дискурсу віддзеркалює зріз нових смислів, які не зафіксовані в жодному словнику.

Спільним є те, що в українській ментальності біль сприймається насамперед як **фізичне явище**, що підтверджують такі контексти, дібрані на основі художнього дискурсу: *«Вже потім, коли він вилив на себе відро води просто коло криниці, відчув дикий приплив фізичного болю, так наче це його щойно звели кривавого з лавки і відв'язали мокре пітне волосся»* (М. Матіос), *«Перед тим — тоді — після того я спізнаю таку розпуку, такий фізичний біль (він у мене має назву «безанестезійний»), що забави української будь-якої еліти чи еліти-псевдо уже не мають жодного сенсу»* (М. Матіос), *«Він одкрив очі, спробував поворушитися, і груди прошило тим самим болем, аж він засичав, та так і застиг — із виряченими очима, дослухаючись до пози, в якій не болять»* (О. Забужко), *«Ще через якийсь час я відчула наростаючий біль у пальцях правої руки: середньому та вказівному»* (Л. Дереш) та інтернет-дискурсу: *«Прокинулась о четвертій через біль у животі», «Схоже, головний біль на 5-й день вирішив відступати, прокинувся серед ночі від різкого болю», «У мене трохи навпаки: зима, весна, 3 місяці головного болю і поганого самопочуття, осінь»*.

На основі досліджень виявили, що спільним є також **психічний біль**, який в художньому дискурсі репрезентований крізь призму різних поєднань: *«Проте, на мою думку, відсутність особистого болю не може стати «шлакбаумом» для відтворення невипisanого і непрочитаного*

історичного болю твоєї країни» (М. Матіос), «Те, про що вони уникали згадувати, щоб не завдавати болю своїм змученим серцям, тепер само» (П. Загребельний), «Цілий світ був болем, - він прислухався, - і це був не найкращий його різновид» (Ю. Іздрик). У соцмережі 'Х' душевний біль представлений значною кількістю коротких повідомлень, що відтворюють специфіку його сприйняття. Наприклад, «Стало краще. У тебе чудово виходить боротись з болем, в даному випадку душевним», «Душа болить, земля вся болить, дерева кричать дитячим криком, трава шумить батьківським болем..».

Варто наголосити на тому, що дискурс соціальних мереж відтворює глибокий смисл сприйняття «воєнного» болю, фіксуючи новий ракурс бачення цього концепту з позицій носіїв української мовної картини світу: *«Усе російське приносить страждання і обпікає наче вогнем. Цей біль має перекривати все, що вас хоч трохи тягне до російського», «Слів і співчуття ніколи недостатньо. Цього ніколи не буде достатньо. Щоб осягнути ці шаблі горя, болю і розпачу не вистачить жодних слів. Коли дивишся на ці всі жахливі новини, болісні новини, на все, що безкінечно руйнує і вбиває русня, дихати важко», «Від болю серце розривається в шматки, і очі вже не мають сліз доволі, дитина віддала своє життя, щоб Україна відродила волю».*

Крім цього, широкий контекст дискурсу дає багатий матеріал для аналізу. Зафіксували, що для концепту БІЛЬ існує унікальний ряд значень, вираження яких бачимо тільки в художньому дискурсі, наприклад, *«Прагну душевної трепанації, нібито мені все іще мало фізичного, а не теоретичного болю» (М. Матіос), «В дурних і розумних перипетіях минулих років мені ще донедавна здавалося, що всі кредити, запаси і недоторканні запаси болю давно вичерпані» (М. Матіос), «Втиснувшись глибоко у фотель, потертий багатьма руками і сідницями, нібито відсуваючи мить відповідальності за власні помилки і дурниці, знову прикриваю долонею очі, немовби намагаюся затулитися від незрозумілої загрози, що тихо суне зі*

щоденника — з гори потьмянілих сторінок і зашифрованих **автографів болю**, сумнівів, зачарувань і розчарувань, молитов і проклять, осяянь і бозна-чого іще» (М. Матіос), «І знову **спалах кольорів болю**» (Л. Дереш), «Пам'ять про ці звірства протриває сотні років і чоловіком високої душі буде списана в **книгу болю й скорботи**, і книга та навіки лишиться безіменною, бо хіба ж має ім'я пам'ять?» (П. Загребельний). Або тільки в інтернет-дискурсі: «**Потужно-біль та Незламо-біль**», «Так, знаємо про такі випадки, і це **біль військових**. Зараз це вирішуємо шляхом автоматизації роботи оновлення даних».

Якщо звернути увагу на атрибутивні відношення, то в художньому дискурсі поняття болю увиразнює значно більша кількість прикметників. Серед унікальних, таких, що не зафіксуємо в інтернет-дискурсі, виокремлюємо: 'тяжкий', 'ненормований', 'лютий', 'кинджальний', 'несусвітний', 'тваринний', 'наждачний', 'безперервний', 'давній', 'сьогоднішній', 'вічний', 'забутий', 'скороминущий', 'довгий', 'безконечний', 'внутрішній', 'чоренно-чорний', 'безанестезійний', 'усвідомлений', 'безтямний', 'знайомий', 'гарячий', 'німий', 'терпкий', 'неестетичний', 'цирий'. Така поліфункціональність ад'єктивів показує себе у вияві та передачі спектрів емоцій. За допомогою прикметників поняття болю оцінюється реципієнтами в певному аспекті: за інтенсивністю, за суб'єктом, за причиною, за локалізацією, за часовою та за якісною ознаками і т.і. У соцмережі 'Х' зріз репрезентований меншою кількістю прикметників, але описує поняття болю так само точно.

У порівняльному аспекті виглядатиме так:

Тип дискурсу	Перелік прикметників	К-сть
Український художній дискурс	'несамовитий', 'тяжкий', 'незносний', 'непередаваний', 'ненормований', 'лютий', 'нелюдський', 'жахливий', 'смертельний', 'наростаючий', 'тамований', 'кинджальний', 'несусвітний', 'тваринний', 'наждачний', 'безперервний', 'давній', 'задавлений', 'сьогоднішній', 'вічний', 'забутий',	57

	<p>‘скороминущий’, ‘довгий’, ‘безконечний’, ‘локальний’, ‘конкретний’, ‘внутрішній’, ‘суцільний’, ‘чоренно-чорний’, ‘чорний’, ‘світлий’, ‘український’, ‘людський’, ‘загальнолюдський’, ‘власний’, ‘свій’, ‘чужий’, ‘народний’, ‘особистий’, ‘гострий’, ‘тупий’, ‘безанестезійний’, ‘паралізуючий’, ‘глухий’, ‘усвідомлений’, ‘безтямний’, ‘знайомий’, ‘пекельний’, ‘сверблячий’, ‘гарячий’, ‘німий’, ‘терпкий’, ‘неестетичний’, ‘цирий’, ‘солодкий’, ‘великий’, ‘різкий’.</p>	
Український інтернет-дискурс	<p>‘батьківський’, ‘постійний’, ‘нелюдський’, ‘головний’, ‘чужий’, ‘глухий’, ‘багаторічний’, ‘нескінченний’, ‘спільний’, ‘щосекундний’, ‘різкий’, ‘щемливий’, ‘кричущий’, ‘найбільший’, ‘неймовірний’, ‘безмежний’, ‘неможливий’, ‘тихий’, ‘безкінечний’, ‘нестерпний’, ‘клятий’, ‘зубний’, ‘черговий’, ‘колючий’, ‘незрозумілий’, ‘пекучий’, ‘пекельний’, ‘всеосяжний’, ‘окремий’, ‘близький’, ‘концентрований’, ‘шалений’, ‘смертельний’, ‘нелюдський’, ‘солодкий’, ‘спільний’, ‘страшний’, ‘неосяжний’</p>	38

Табл. 3. Ад’єктиви, які характеризують концепт БІЛЬ

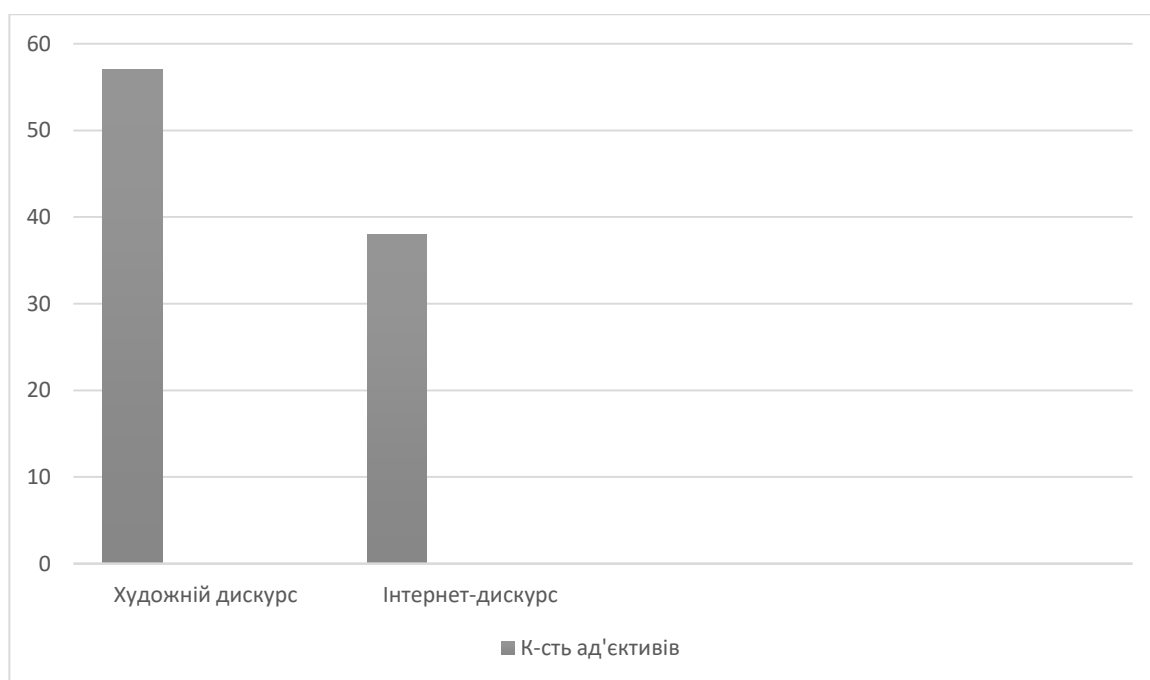

Табл. 4. Порівняння ад’єктивів концепту БІЛЬ

Тривога, переживання, горе – це стани та відчуття, із якими тісно пов’язаний біль, особливо в час війни. На цей зв’язок указують дописи соцмережі «Х», наприклад, *«Біль і розпач. Московницькі терористи-вбивці і все біосміття, яке їх підтримує і допомагає, мають бути знищені», «А найгірше з цього всього — бачити біль і страждання близьких та рідних цих людей»*. Такі рядки вносять у структуру концепту БІЛЬ компоненти **ПЕЧАЛЬ, СТРАЖДАННЯ, ВТРАТА**.

Таким чином, зіставний аналіз свідчить про варіативність та специфіку мовного вираження концепту, а також показує, що у свідомості носіїв української МКС концепт БІЛЬ постає у двох вимірах – фізичному та психічному, а його змістове наповнення отримало нове переосмислення. Виявили, що певною мірою події сьогодення стосуються всіх. І про це свідчать численні контексти. Вміст концепту включає в себе компоненти, які є винятково негативними: втрати, горе, страждання, печаль, жах, тривога, смерть тощо. У сучасних умовах війни концепт БІЛЬ має високий ступінь вербалізації та належить до ключових, часто використовуючись у повсякденному житті українців. Загальна тенденція використання концепту підкреслює його багатовимірність та важливість в українській мовній картині світу.

Висновки до Розділу III

На основі отриманих даних зроблено висновки про взаємозв'язок між мовою, культурою та психоемоційними переживаннями, пов'язаними з болем. Це дослідження розширює уявлення про те, як біль інтерпретується в українській культурі, надає нові інсайти для подальших лінгвокогнітивних та культурологічних досліджень: біль — не тільки фізіологічне явище, а феномен, який легітимізується культурою, тобто має певне символічно закодоване значення.

В українському художньому дискурсі концепт БІЛЬ розглядаємо в бінарній опозиції 'свій-чужий', яка отримує нові смисли та оцінку, зокрема через історичні та політичні обставини.

Різновекторність структури концепту БІЛЬ зумовлена наявністю метафоричних моделей, які позначені високою частотністю. Саме тут найяскравіше виявляється ставлення мовців до концепту БІЛЬ. На це вказують 11 метафоричних моделей, деякі з них у сучасній лінгвістичній науці виокремлено вперше: **БІЛЬ — РОСЛИНА, БІЛЬ — КАТ, БІЛЬ — ВОДА, БІЛЬ — ПТАХ, БІЛЬ — ЛІКАР, БІЛЬ — КНИГА, БІЛЬ — ВОГОНЬ**. Репрезентація метафор показує, як біль сприймається на рівні свідомості та підсвідомості. Крізь призму метафоричних моделей мовці можуть вербалізувати свій біль, формувати колективний досвід та культурну пам'ять.

Дослідження художнього дискурсу дає зрозуміти, що біль — невід'ємна частина нашого життя, а абстрактний характер надає болю узагальненої специфіки. У цьому випадку виокремлюємо два його аспекти: фізичний та психічний.

Конструювання корпусу за допомогою інструменту SketchEngine допомагає більш точно з'ясувати структуру концепту в найрізноманітніших мовних контекстах. Аналіз інтернет-дискурсу, зокрема дискурсу соціальних мереж, підтверджує висунуту нами гіпотезу про динамічність концепту БІЛЬ з опертям на історико-політичний контекст та сьогодення.

Особливо цінним є те, що аналіз інтернет-дискурсу засвідчує нові аспекти дослідження концепту БІЛЬ, показуючи, як російсько-українська війна трансформує його значення. У зв'язку зі сучасними подіями доцільним вважаємо виокремити біль, спричинений війною (ментальний біль). Крім цього, зауважили, що його природа є неоднозначною, адже кожна людина сприймає це відчуття індивідуально.

У результаті дослідження звернули увагу на те, що уявлення дописувачів про БІЛЬ засвідчують важливість цього концепту і його першорядне місце в українській мовній картині світу.

РОЗДІЛ IV. ОПИС СТРУКТУРИ КОНЦЕПТУ БІЛЬ НА МАТЕРІАЛІ АСОЦІАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Проаналізовано трансформацію асоціативних значень концепту БІЛЬ з часів ДО та ПІСЛЯ повномасштабного вторгнення. До уваги взято результати асоціацій з Українського асоціативного словника (2007 та 2021 рр.) та ВАЕ (2022-2024 рр.). Асоціації, як відомо з дослідження, змінюються відповідно до екстралінгвальних чинників. Про це свідчить порівняльний аналіз отриманих реакцій, який значно зазнав значної трансформації з часу повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України.

4.1. Методика проведення вільного асоціативного експерименту

Асоціативний експеримент займає вагоме місце серед різних методів дослідження концептів, адже дає змогу проаналізувати культурні стереотипи народу та його вербальну пам'ять.

Для визначення сучасного представлення концепту БІЛЬ в МКС українців та виявлення когнітивних ознак досліджуваного концепту у свідомості носіїв мови проведено вільний асоціативний експеримент (ВАЕ) методом письмового анонімного анкетування рідною мовою респондентів – українською. Відповіді отримали за допомогою Google-форми та письмового опитування реципієнтів старшого віку, що дало можливість залучити якомога більшу кількість респондентів.

Асоціативний експеримент проводився в два етапи, щоб простежити динаміку розвитку концепту БІЛЬ у свідомості носіїв української мови. Зауважимо, що якраз ВАЕ 2022-2024 рр. виявився емоційнішим та розмаїтішим, бо події сьогодення накладають значний відбиток на мовну свідомість українців.

Віковий діапазон респондентів максимально широкий: учасниками були 441 українець віком від 16 до 82 років, що проживають на території Вінницької, Донецької, Житомирської, Івано-Франківської, Київської, Львівської, Рівненської, Тернопільської областей. Таким чином,

зафіксовано асоціації, які є типовими не лише для певного регіону України, а й для значної її території.

Концепт БІЛЬ є абстрактним та може викликати різні асоціації, тому анкета містить тільки відкриті запитання. Під час експерименту респонденти не були обмежені певними умовами, як-от: відповісти одним словом, словосполученням чи реченням. Наголошено на тому, що це має бути не виважена відповідь, а перша реакція, образ, слово, які спали на думку. Надана вільність дозволяє виявити різноманітність асоціацій, які виникли у реципієнтів на слово-стимул.

Кількість отриманих асоціацій перевищує чисельність досліджуваних через необмеження щодо словесних реакцій. Незначний відсоток респондентів подали по декілька реакцій-асоціацій на стимул БІЛЬ. Таким чином, зібрали 444 реакції, 109 з яких є відмінними. Відповіді зафіксовані у варіантах, поданих респондентами, тобто з деякими граматичними (БІЛЬ – *фізична*), орфографічними (БІЛЬ – *росія*), пунктуаційними (БІЛЬ – *все це що зараз відбувається в Україні*) помилками.

Кожен із респондентів отримав бланк анкети і повинен був відповісти на стимул. Крім того, опитуваний мав зазначити деякі дані про себе: стать, вік, рідну мову, місце проживання, спеціальність (професію) та поставити дату заповнення анкети.

Експеримент проведено серед різних вікових і соціальних категорій, що дало змогу поділити респондентів на III групи:

I-а група (16-25 років) – учні, студенти, інженери, програмісти, маркетологи, менеджери, офіціанти, філологи.

II-а група (26-65 років) – біологи, бухгалтери, вихователі, військові, водії, вчителі, електрики, медсестри, механіки, провідники пасажирських вагонів, редактори, філологи.

III-я група (66-82 роки) – зварювальники, кухарі, пекарі, пенсіонери.

Така інформація дозволяє досліджувати особливості асоціативного поля концепту БІЛЬ.

Опрацювання асоціацій на стимул БІЛЬ, отриманих у ході проведення вільного асоціативного експерименту, здійснено за логічним критерієм: розглянуто, до якого типу реакцій можна віднести кожне слово – ядро, ближня периферія та периферія.

Результати подані у відсотковому відношенні для того, щоб асоціативний експеримент був якомога об'єктивнішим.

Отже, реакції респондентів на стимул БІЛЬ дозволили виявити не лише властивості даного концепту, але й зафіксувати, яке місце в МКС українців він займає.

4.2. Культурні символи болю та його асоціативна природа

Біль як етнопсихофізичне явище завжди був важливою складовою людського досвіду та набув символічного значення, що виходить за межі простих фізичних відчуттів. Асоціації, що виникають у свідомості людей, тісно переплітаються з культурними, психологічними та соціальними контекстами. Розуміння цих символів дає змогу глибше усвідомити, як саме культурні уявлення та суспільні норми впливають на сприйняття болю як суб'єктивного досвіду.

Символи больового досвіду та їх значення потребують більш детального аналізу для формування цього складного емоційного феномена.

Дослідження Е. Пентули²⁰³ ілюструє, що біль асоціюється з певними сенсорними категоріями, серед яких домінують такі: 1) колір — *'чорний'*, *'червоний'*, *'сірий'*; 2) пора року/місяць — *'зима'*, *'осінь'*/*'січень'*, *'лютий'*; 3) погода — *'шторм'*, *'спека'*. Ці асоціації підкреслюють природу болю крізь призму сильних та негативних образів.

---

203 Pantoula E., Damigos D., Poulou A., Gouva M. Symbolism of Pain: An Alternative Approach to Pain Means between Patients and Healthy Individuals. International Journal of Caring Sciences : Volume (10 Issue) 1, 2017. P. 153–160

У нашому дослідженні, проведеному у вересні, виявили, що основні категорії асоціацій зберігаються, але також з'являються нові варіації, що розширюють попередні результати:

1) **Колір:** 'чорний' (15), 'червоний' (11), 'сірий' (6), 'білий' (5), 'синій' (2), 'темно-синій' (1), 'коричневий' (1);

2) **Пора року:** 'осінь' (19), 'зима' (12), 'літо' (1);

3) **Місяць:** 'листопад' (15), 'лютий' (9), 'вересень' (4), 'жовтень' (3), 'грудень' (3);

4) **Погода:** 'дощ' (17), 'гроза' (5), 'грім' (3), 'вітер' (3), 'сніг' (3), 'спека' (2), 'блискавка' (1), 'мряка' (1), 'чорнючі хмари' (1), 'буревій' (1), 'опале листя' (1), 'гола природа' (1), 'землетрус' (1), 'штиль на морі' (1), 'злива' (1).

Простежили, що в кольоровій семантиці болю завжди домінує *чорний*. Проте в нашому випадку з'являються нові кольори, як-от: *білий*, *синій*, *темно-синій*, *коричневий*, які розширюють палітру відтінків, пов'язаних із болем. Цікаво, що білий колір набуває негативної оцінки і є відхиленням від традиційних асоціацій білого як символу чистоти, непорочності, світла та спокою. Така зміна свідчить про те, що цей колір набуває негативної конотації та вбирає в себе семантику чорного кольору, коли два абсолютні протилежні кольори символізують полярності та починають взаємодіяти між собою. Це підкреслює глибину та складність емоцій, пов'язаних із болем.

Аналіз також показує, що найчастіше концепт БІЛЬ асоціюється з осінніми місяцями як періодами безнадії й холоднечі. Значно розширилися результати, пов'язані з погодою, які якраз вказують на багатовимірність болю, акцентують увагу на різних фізичних та емоційних станах людини.

Отже, у суспільній підсвідомості існує спільне підґрунтя для розуміння й усвідомлення болю, яке проявляється через певні культурні та символічні коди. Деякі художні образи можуть опосередковано нести в собі цей код, навіть без явного зображення традиційних ознак болю, таких як

фізичні поранення. Це свідчить про те, що біль може бути репрезентований не тільки через прямі ознаки (фізичні поранення чи травми), але й через глибокі символічні конструкції, які апелюють до колективної свідомості.

БІЛЬ трансформується у символи, які, будучи частиною культурного коду, допомагають людям краще усвідомлювати та інтерпретувати власні емоції та переживання. Цей концепт, репрезентований через колір, пори року, погоду та інші природні явища, стає елементом колективної символіки, у яку вкладаються глибокі емоційні й психологічні стани — самотність, відчуження, тривога чи розпач. Багатшаровість образів дає змогу проникнути в природу болю, показує його не тільки як індивідуальне явище, але також як соціокультурний феномен, що впливає на сприйняття світу загалом.

4.3. Репрезентація концепту БІЛЬ в Українському асоціативному словнику

На основі УАС-1²⁰⁴, УАС-2²⁰⁵ проаналізовано реакції зі стимулом БІЛЬ. Асоціативний експеримент дає змогу простежити багатовимірність болю та виявити імпліцитні смисли.

УАС-1. Аналіз асоціацій дав змогу виявити найчастотніші реакції на «біль». Структура концепту у свідомості мовців за даними УАС-1 має такий вигляд: **ядро** концепту становлять реакції, що пов'язані насамперед з фізичним болем: 'рана' (**9** – 4,4%), 'зуб', 'сильний' (**8** – 3,9%) та психічним: 'страждання' (**12** – 5,9%), тоб то у свідомості мовців біль постає у двох іпостасях.

Ближня периферія доповнює ядро концепту. Вона репрезентована асоціаціями, що здебільшого абстрактні, наприклад: 'гострий', 'жаль', 'кров', 'хвороба' (**6** – 3%), 'страх' (**5** – 2,5%), 'втрата', 'серце' (**4** – 1,8%),

---

204 Мартінек С. В. Український асоціативний словник: У 2 т. Т. 1. Від стимулу до реакція. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 351 с.

205 Мартінек С., Мітьков В. Український асоціативний словник. Т. III: Від стимулу до реакції. Львів: ПАІС, 2021. 544 с.

‘зубний’, ‘удар’ (3 – 1,5%). Вона відображає перехід від суто душевних характеристик до бінарних, які можуть стосуватися також фізичного аспекту болю, як-от ‘хвороба’ чи ‘серце’.

Периферія представлена поодинокими асоціаціями, які переважають, наприклад: ‘нестерпний’, ‘ніж’, ‘роздвоєність’, ‘сіть’, ‘суглоб’, ‘стоматолог’, ‘це погано’, ‘холод’ (1 – 0,5%) тощо. Вони підтверджують багатогранність болю та його здатність охоплювати різні форми: від індивідуальних до колективних.

Проаналізувавши реакції респондентів, помітили, що більшість із них стосуються болю фізичного:

‘Рана’ – **4,4%**; ‘зуб’; ‘сильний’ – **по 3,9%**, ‘гострий’; ‘кров’; ‘хвороба’ – **по 3%**, ‘серце’ – **2 %**, ‘головний’; ‘зубний’; ‘удар’ – **по 1,5%**, ‘голова’; ‘головна’; ‘гостра’; ‘зубна’; ‘лікар’; ‘операція’; ‘серця’; ‘страшна’; ‘таблетки’; ‘травма’; ‘укол’; ‘фізичний’ – **по 1%**, ‘болюча’; ‘боротьба’; ‘велика’; ‘вивих’; ‘виснажує’; ‘гній’; ‘голка’; ‘здоров’я’; ‘крик’; ‘лікарня’; ‘ліки’; ‘лікує’; ‘невеликовна хвороба’; ‘недуга’; ‘ніж’; ‘ой, ой, ай’; ‘очі’; ‘палець’; ‘перелом’; ‘погане почуття’; ‘погано’; ‘різка’; ‘сердечний’; ‘сигнал’; ‘сильна’; ‘стоматолог’; ‘холод’; ‘різкий’; ‘слабкість’; ‘стан’; ‘страшний’; ‘суглоб’; ‘фізична’; ‘хворого’ – **по 0,5%**.

Та зафіксована значна кількість асоціацій, пов’язаних з душевним болем:

‘Страждання’ – **5,9%**; ‘жаль’ – **3%**; ‘страх’ – **2,5%**; ‘втрата’ – **2%**; ‘мука’; ‘смуток’ – **по 1,8%**; ‘біда’; ‘душа’; ‘горе’; ‘нестерпна’; ‘образя’; ‘сльози’; ‘терпіння’ – **по 1%**; ‘боязко’; ‘брехня’; ‘важкість’; ‘важко’; ‘відчутна’; ‘відчуття’; ‘втомлює’; ‘гнітючий’; ‘душевна’; ‘душевний’; ‘за ближнім’; ‘зло’; ‘людини’; ‘надокучливий’; ‘незадоволення’; ‘неприємний’; ‘неприємність’; ‘нестерпний’; ‘нещастя’; ‘палка’; ‘пригнічуючий’; ‘пронизливий’; ‘розбитий’; ‘роздвоєність’; ‘своя’; ‘сіть’; ‘сором’; ‘сум’; ‘тяжко’; ‘це погано’ – **по 0,5%**.

Наявна також незначна кількість реакцій, що можуть бути вписані у фрейм як 'фізичний', так і 'душевний' у залежності від контексту:

'Серце' – 2%; 'нестерпна'; 'серця' – по 1%; 'втомлює'; 'гнітючий'; 'надокучливий'; 'неприємний'; 'неприємність'; 'нестерпний'; 'пронизливий'; 'сердечний'; 'сильна'; 'стан' – по 0,5%.

Трапляються поодинокі унікальні реакції, що не стосуються лексичних значень лексеми *біль* у тлумачних словниках української мови, та потребують окремого розгляду й аналізу:

'Білий' – 1%, що, швидше за все, є реакцією на омонім *біль* – зі значенням 'білі нитки, біла пряжа' чи 'яскраво-білий колір, білість'; 'інколи' 'корисна'; 'краса'; 'насолода'; 'непосидючість'; 'потрібна'; 'правила'; 'радість' – по 0,5%

Досить незвичайними є чоловічі реакції, як-от: 'насолода', 'радість', 'інколи корисна', 'краса', 'потрібна', які можемо трактувати як позитивні. Це свідчить про сприйняття болю як неминучої складової життя й досвіду. Вони не зафіксовані більше в жодному словнику та проведеному нами ВАЕ.

Таким чином, можемо побудувати діаграму для простеження найчастотніших реакцій на слово-стимул *БІЛЬ*:

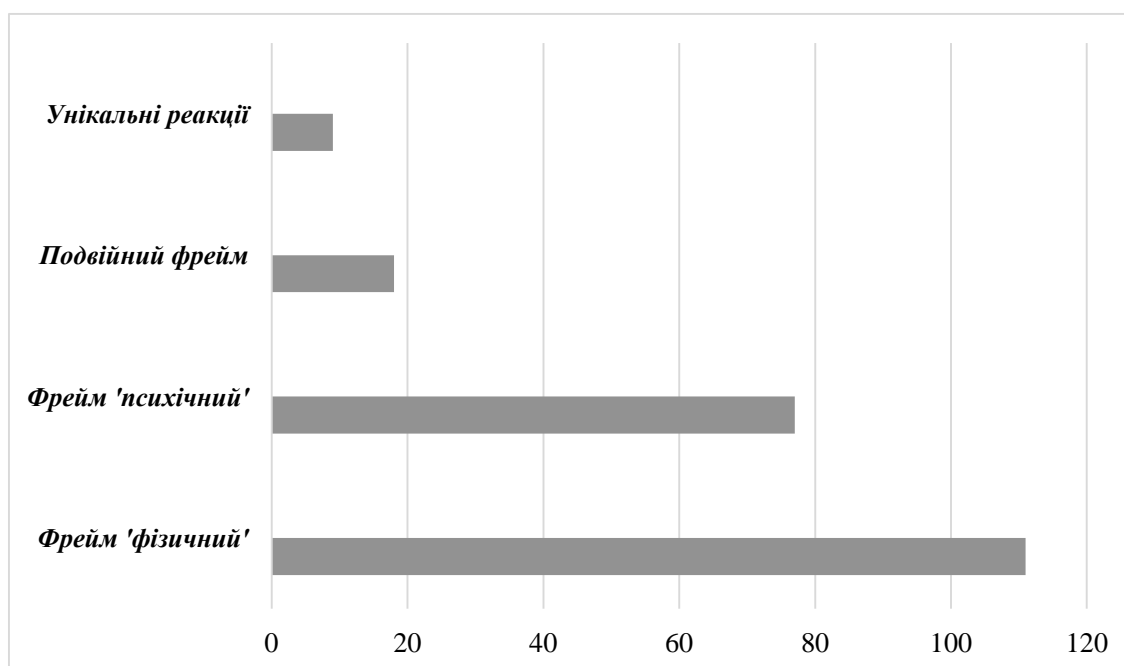

Рис. 3. Найчастотніші реакції на стимул *БІЛЬ*

УАС-2. Асоціативний словник 2021 року відзначається багатством реакцій. Загальна кількість – 1071, кількість відмінних – 265.

Усі наведені реакції пов’язані з когнітивними функціями мозку, тобто зі зданістю людини сприймати та усвідомлювати зовнішню інформацію.

Найчастотнішими реакціями, що складають основу **ядра**, є: ‘*нестерпний*’ (99 – 9,2%), ‘*страждання*’ (56 – 5,2%), ‘*душевний*’ (52 – 4,9%), ‘*зуб*’ (39 – 3,6%). **Ближня периферія** представлена такими реакціями: ‘*удар*’ (30 – 2,8 %), ‘*гострий*’ (20 – 1,7%), ‘*болючий*’ (16 – 1,5%), ‘*розлука*’ (15 – 1,4%), ‘*ой*’ (14 – 1,3%) тощо, які є свідченням того, що сприйняття болю є неоднозначним і в ньому переплітається фізичний досвід разом із психічним чи емоційним. **Периферія** репрезентована унікальними та цікавими реакціями, як-от: ‘*веселість*’, ‘*крокодил*’, ‘*камінь*’, ‘*інтелект*’, ‘*ласка*’, ‘*кут*’, ‘*обід*’, ‘*тепло*’, ‘*чобіт*’, ‘*чудова*’ по 1 – 0,9%. Деякі з них пов’язані, швидше за все, з особистим досвідом людини, її переживаннями.

В УАС-2 також натрапляємо на реакції з позитивною конотацією: ‘*веселість*’, ‘*солодкий*’, ‘*п’янка*’, що є унікальними. Використано оксюморон – поєднання протилежних за змістом понять. І це надає концепту нового забарвлення та семантичного змісту. Такі асоціації, вважаємо, знову мають пояснення з боку філософії: культура пам’яті як анестезія проти повторення болю.

Окрім цього, зафіксовано асоціації, яким важко дати пояснення. Швидше за все, вони пов’язані з особистим досвідом людини та її світосприйняттям: ‘*дурниця*’, ‘*інтелект*’, ‘*крокодил*’, ‘*нащо*’, ‘*обід*’, ‘*сісти*’, ‘*чоботи*’ тощо. У людській свідомості немає вродженого шаблону, тому отримали розмаїтість асоціацій.

Цікавою є асоціація ‘*тінь*’, яка вживається в метафоричному значенні. Оскільки лексичне значення цієї реакції тлумачиться як ‘темний відбиток’, то йде мова про людину, яка не привертає до себе уваги, залишається непомітною та займає другорядне місце. Це підтверджують такі стійкі

вислови: **♦ бути (залишатися і т. ін.) в тіні; відійти в тінь**²⁰⁶. Можна підсумувати, що для респондента залишатися непомітним – біль.

Є значний ряд реакцій, що зафіксовані тільки в УАС-2 і не трапляються більше в жодному проведеному асоціативному експерименті:

‘Бити’ (17 – 1,6%), ‘ой’ (14 – 1,3%), ‘заплакати’ (12 – 1,1%), ‘покарання’ (9 – 0,8%), ‘приниження’ (9 – 0,8%), ‘щоденний’ (8 – 0,7%), ‘жалість’ (6 – 0,6%), ‘почувати’ (6 – 0,6%), ‘голка’ (5 – 0,5%), ‘шок’ (5 – 0,5%), ‘співчувати’ (4 – 0,4%), ‘наркотики’ (3 – 0,3%), ‘подолати’ (3 – 0,3%), ‘вагітність’ (2 – 0,2%), ‘вухо’ (2 – 0,2%), ‘голод’ (2 – 0,2%), ‘незнання’ (2 – 0,2%), ‘рабство’ (2 – 0,2%), ‘алкоголь’ (1 – 0,09%), ‘бджола’ (1 – 0,09%), ‘вино’ (1 – 0,09%), ‘здійснити’ (1 – 0,09%), ‘камінь’ (1 – 0,09%), ‘ліжко’ (1 – 0,09%), ‘організм’ (1 – 0,09%), ‘поступ’ (1 – 0,09%), ‘розвага’ (1 – 0,09%), ‘пристрасть’ (1 – 0,09%), ‘тепло’ (1 – 0,09%), ‘халепа’ (1 – 0,09%), ‘чиновник’ (1 – 0,09%) тощо.

Порівнюючи УАС-1²⁰⁷ та УАС-2²⁰⁸, можемо зауважити, що нове видання (2021 року) фіксує вже нові асоціації на стимул БІЛЬ, причиною яких є події від 2014 року й до сьогодні. Виокремлюємо такі асоціації, як: *‘війна’ (5), ‘армія’, ‘батьківщина’, ‘солдат’, ‘біль за пропавшими в АТО’ (1)*. Реакції фіксують часовий зріз мовної свідомості респондентів, а відмінність у наповненні асоціативних полів пояснюється різними часовими проміжками проведення експериментів.

4.4. Експлікація змісту концепту БІЛЬ за допомогою асоціативного експерименту в 2022-2024 рр.

Концепт БІЛЬ – один із головних та узагальнених в українській мовній картині світу, адже займає особливе місце та характеризується

---

206 Словник української мови : в 11 т. / Гол. редкол. І. К. Білодід. Київ: «Наукова думка», 1970-1980. Т. 1: А-В / Укл. П. Й. Горещкий та ін. 1970. 799 с.

207 Мартінек С. В. Український асоціативний словник: У 2 т. Т. 1. Від стимулу до реакція. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 351 с.

208 Мартінек С., Митьков В. Український асоціативний словник. Т. III: Від стимулу до реакції. Львів: ПАІС, 2021. 544 с.

конотативними нашаруваннями. Він є менталізованим, бо має риси національно-культурної специфіки. Тому цей концепт представлений доволі різноманітною системою експлікації і засобами емоційно-забарвленого значення.

Біль є невід'ємною складовою життя нашої країни, особливо — у сучасних умовах, тому дослідження асоціативного поля цього слова дає змогу дослідити його глибинну структуру та емоційний зміст у мовній картині світу українців.

Для визначення сучасного представлення концепту БІЛЬ у свідомості українців та виявлення когнітивних ознак проведено вільний асоціативний експеримент (BAE) методом письмового анкетування рідною мовою респондентів – українською.

Асоціативне поле слова БІЛЬ в українській МКС отримало такий вигляд: *війна (38 — 8,5%), зуби (14 — 3,1%), головний (13 — 2,9%), сум (12 — 2,7%), важко (11 — 2,5%), неприємно (11 — 2,5%), рана (10 — 2,3%), втрата (10 — 2,3%), лікарня (10 — 2,3%), сльози (10 — 2,3%), голова (9 — 2%), гострий (8 — 1,8%), зуб (7 — 1,6%), ліки (7 — 1,6%), серце (6 — 1,4%), таблетки (6 — 1,4%), страждання (5 — 1,1%), Україна (5 — 1,1%), кров (4 — 0,9%), нога (4 — 0,9%), хвороба (4 — 0,9%), удар (3 — 0,7%), нестерпна (3 — 0,7%), нестерпний (3 — 0,7%), рука (3 — 0,7%), зрада (2 — 0,5%), лікар (2 — 0,5%), печаль (2 — 0,5%), пігулки (2 — 0,5%), солдат (2 — 0,5%), травма (2 — 0,5%), укол (2 — 0,5%), анальгін (1 — 0,2%), аяйі (1 — 0,2%), Бахмут (1 — 0,2%), біда (1 — 0,2%), білля (білизна) (1 — 0,2%), білий (1 — 0,2%), боліти (1 — 0,2%), віддати життя (1 — 0,2%), відчуття (1 — 0,2%), війна в Україні (1 — 0,2%), вірші (1 — 0,2%), втрата дому (1 — 0,2%), вуха (1 — 0,2%), горе (1 — 0,2%), душевний (1 — 0,2%), жах (1 — 0,2%), жалість (1 — 0,2%), живіт (1 — 0,2%), жіночий рід (1 — 0,2%), загинути (1 — 0,2%), за воїнами (1 — 0,2%), за кожного, хто загинув у війні (1 — 0,2%), ЗСУ (1 — 0,2%), зброя (1 — 0,2%), здоров'я (1 — 0,2%), зрада (1 — 0,2%), коліно (1 — 0,2%), кохання (1 — 0,2%), лікарі (1 — 0,2%), любов (1 — 0,2%),*

мама (1 — 0,2%), мир в Україні (1 — 0,2%), мотивація (1 — 0,2%), мука (1 — 0,2%), мучити (1 — 0,2%), наші воїни (1 — 0,2%), не добре (1 — 0,2%), недуга (1 — 0,2%), невимовний (1 — 0,2%), ноги (1 — 0,2%), очікування (1 — 0,2%), образа (1 — 0,2%), операція (1 — 0,2%), опік (1 — 0,2%), палець (1 — 0,2%), пекуча (1 — 0,2%), переживання (1 — 0,2%), плач (1 — 0,2%), поганий настрій (1 — 0,2%), події тут (1 — 0,2%), поранення (1 — 0,2%), похмілля (1 — 0,2%), проблема (1 — 0,2%), проблеми (1 — 0,2%), пульсивний (1 — 0,2%), різкий (1 — 0,2%), ріст (1 — 0,2%), розставання (1 — 0,2%), Роман (прізвище) (1 — 0,2%), сердечний (1 — 0,2%), сильна (1 — 0,2%), сильний (1 — 0,2%), сильний стрес (1 — 0,2%), синій (1 — 0,2%), синяк (1 — 0,2%), складна ситуація (1 — 0,2%), смерть (1 — 0,2%), смуток (1 — 0,2%), спина (1 — 0,2%), стоматолог (1 — 0,2%), страшний (1 — 0,2%), страх (1 — 0,2%), тапочки (1 — 0,2%), тяжко (1 — 0,2%), тривога (1 — 0,2%), тупий (1 — 0,2%), у серці (1 — 0,2%), українці (1 — 0,2%), український (1 — 0,2%), українські воїни (1 — 0,2%), фізичний (1 — 0,2%), фантомний (1 — 0,2%), чорний (1 — 0,2%), чужий (1 — 0,2%).

Сьогоднішня війна стала переломним фактором у переосмисленні змісту та структури концепту БІЛЬ. Більшість українців зіткнулася з подіями, які відбувалися зовсім не за законами війни (до прикладу, Бахмут), тому реакції є непрогнозованими. І це можна пояснити так: коли людина опиняється в ситуації «поза межами болю», тобто за межами людської свідомості, психіка німіє, шукаючи можливості, як правильно знайти вихід із цього болю: *«А для цього болю в мене для вас нема назв, а для цього болю в мене для вас нема сліз. І куди б ми не йшли тепер, він за нами скрізь, як підшкірний жах, як застиглий крик, як один із нас...»* (Г. Крук).

Проаналізувавши реакції респондентів, поділили їх на кілька тематичних груп:

Фізичний біль: 'зуби' (14 — 3,1%); 'головний' (13 — 2,9%); 'неприємно' (11 — 2,5%); 'рана' (10 — 2,3%); 'лікарня' (10 — 2,3%); 'сльози' (10 — 2,3%); 'погано' (6 — 3%); 'голова' (9 — 2%); 'гострий' (8 — 1,8%); 'зуб' (7 — 1,6%);

'ліки' (7 – 1,6%); 'серце' (6 – 1,4%); 'таблетки' (6 – 1,4%); 'кров' (4 — 0,9%); 'хвороба' (4 – 2%); 'нестерпна' (3 – 0,7%); 'нестерпний' (3 – 0,7%); 'удар' (3 — 0,7%); 'рука' (3 – 0,7%); 'лікар' (2 – 0,5%); 'пігулки' (2 – 0,5%); 'нога' (2 – 1%); 'серцевий' (2 – 1%); 'травма' (2 — 0,5%); 'укол' (2 – 0,5%); 'анальгін' (1 – 0,2%); 'аяяй' (1 – 0,2%); 'боліти' (1 – 0,2%); 'вуха' (1 – 0,2%); 'живіт' (1 – 0,2%); 'зброя' (1 – 0,2%); 'зубний' (1 – 0,2%); 'коліно' (1 – 0,2%); 'лікарі' (1 – 0,2%); 'не добре' (1 – 0,2%); 'недуга' (1 – 0,2%); 'неприємність' (1 – 0,2%); 'ноги' (1 – 0,2%); 'операція' (1 – 0,2%); 'опік' (1 – 0,2%); 'палець' (1 – 0,2%); 'похмілля' (1 – 0,2%); 'пульсивний' (1 – 0,2%); 'різкий' (1 – 0,2%); 'ріст' (1 – 0,2%); 'сильна' (1 – 0,2%); 'сильний' (1 – 0,2%); 'спина' (1 – 0,2%); 'синяк' (1 – 0,2%); 'у серці' (1 – 0,2%); 'фантомний' (1 – 0,2%); 'фізичний' (1 – 0,2%).

Психічний біль: 'сум' (12 – 2,7%); 'важко' (11 – 2,5%); 'втрата' (10 – 2,3%); 'сльози' (10 – 2,3%); 'страждання' (5 – 1,1%); 'зрада' (2 – 0,5%); 'горе' (2 – 1%); 'душа' (2 – 1%); 'печаль' (2 – 0,5%); 'розлука' (2 – 1%); 'біда' (1 – 0,2%); 'відчуття' (1 – 0,2%); 'вірші' (1 – 0,2%); 'душевний' (1 – 0,2%); 'жалість' (1 – 0,2%); 'любов' (1 – 0,2%); 'мука' (1 – 0,2%); 'мотивація' (1 – 0,2%); 'невимовний' (1 – 0,2%); 'образа' (1 – 0,2%); 'очікування' (1 – 0,2%); 'пекуча' (1 – 0,2%); 'плач' (1 – 0,2%); 'переживання' (1 – 0,2%); 'поганий настрій' (1 – 0,2%); 'проблема' (1 – 0,2%); 'проблеми' (1 – 0,2%); 'розставання' (1 – 0,2%); 'сильний стрес' (1 – 0,2%); 'складна ситуація' (1 – 0,2%); 'смерть' (1 – 0,2%); 'смуток' (1 – 0,2%); 'страх' (1 – 0,2%); 'тривога' (1 – 0,2%); 'тяжко' (1 – 0,2%); 'щось невесело' (1 – 0,2%).

Війна: 'війна' (38 – 8,5%); 'Україна' (5 – 1,1%); 'солдат' (2 – 0,5%); 'Бахмут' (1 – 0,2%); 'віддати життя' (1 – 0,2%); 'війна в Україні' (1 – 0,2%); 'воїни' (1 – 0,2%); 'втрата дому' (1 – 0,2%); 'загинути' (1 – 0,2%); 'за воїнами' (1 – 0,2%); 'за кожного, хто загинув у війні' (1 – 0,2%); 'ЗСУ' (1 – 0,2%); 'мир в Україні' (1 – 0,2%); 'мучити' (1 – 0,2%); 'наші воїни' (1 – 0,2%); 'події тут' (1 – 0,2%); 'український' (1 – 0,2%); 'українські воїни' (1 – 0,2%); 'українці' (1 – 0,2%).

Колір: 'білий' (1 – 0,2%); 'білля' (1 – 0,2%); 'синій' (1 – 0,5%); 'чорний' (1 – 0,2%).

Інше: 'жіночий рід (люди весь час помиляються з родом)' (1 – 0,2%); 'Роман (прізвище)' (1 – 0,2%); 'тапочки' (1 – 0,2%).

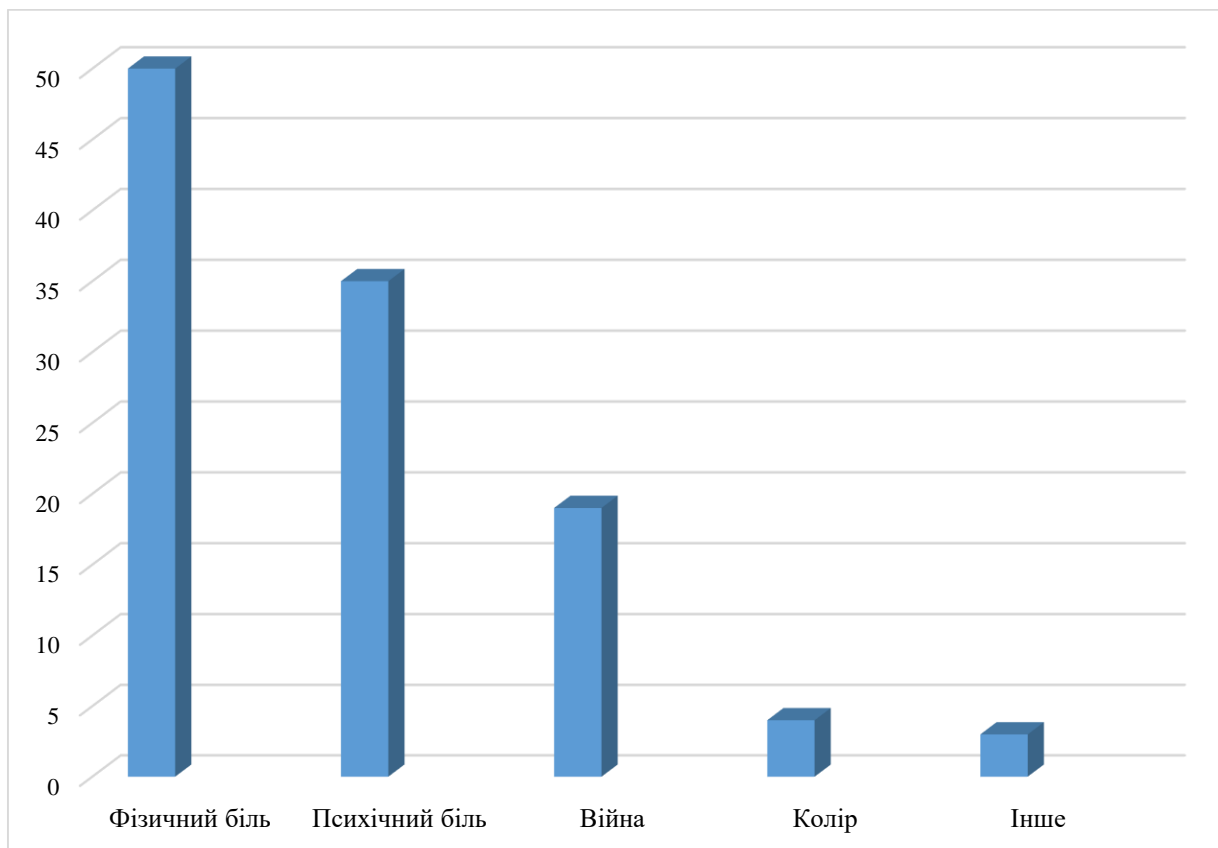

Рис. 4. Тематичні групи концепту БІЛЬ

Найчисельнішою є тематична група «**Фізичний біль**», яка вміщує **50%** усіх асоціацій. Не дивно, що сюди належать такі реакції, як 'голова', 'зуб', 'палець', 'лікарня', 'пігулки', 'живіт', 'спина' тощо, оскільки найперше трактування лексеми *біль* – це «відчуття фізичного страждання», що пов'язане насамперед з 'фізичним', 'зубним', 'головним', 'сильним' болем. Люди досить часто асоціюють такий вид болю з конкретними частинами тіла, адже його прояви є зрозумілими кожному. Для нас фізичний біль – цілком звичне та навіть необхідне явище, яке захищає від шкідливих впливів та сигналізує про наявність певних небезпек.

Проте є інший вид болю – психічний, коли погано на душі, тому друга тематична група за відсотковим співвідношенням – це «**Психічний біль**»,

яка становить **25%** усіх асоціацій та реалізує дефініцію «відчуття прикраси, образи, смутку». Найчастотнішими реакціями цієї групи є *‘сльози’, ‘важко’, ‘страждання’, ‘горе’*. Можемо побачити, що БІЛЬ асоціюється з внутрішнім психічним світом людини, з її *‘переживаннями’* та *‘тривогами’*. Такий вид болю формує наш внутрішній досвід та змінює нашу свідомість.

Наступна тематична група – **«Війна»**, яка містить **22%**. Найчастотнішими реакціями у цій групі є *‘війна’, ‘Україна’, ‘воїни’* у зв’язку з російсько-українською війною. Очевидно, що ці події наклали відбиток на свідомість українців, під впливом яких і виникла велика кількість реакцій, пов’язаних із воєнними злочинами окупантів. Ця війна набула іншої інтерпретації та переосмислення. Вона має, так би мовити, «своє нелюдське обличчя» – аморальне, жорстоке та цинічне.

Наступна група – **«Колір»** репрезентована **2%**. Її ілюструють такі лексеми: *‘білий’* та *‘синій’*. Оскільки біль є омонімом і має ще одне значення *‘яскраво-білий колір; білість’*, цілком очевидним, на наш погляд, є його асоціація з білим кольором. За поясненням психологів, синій значно зменшує відчуття болю, допомагає стерти з пам’яті болісні спогади. У кольоровій терапії використовується для лікування нервових захворювань, тому маємо припущення щодо й цієї реакції.

Дослідили, що асоціації діляться на кілька груп. Вони всі мають негативну конотацію, бо стосуються болю фізичного чи психічного, фіксують болісні відчуття, переживання, стани, досвід та наслідки війни. Війна суттєво вплинула на свідомість українців, що виявилось в конструюванні образу концепту БІЛЬ. Бачимо, що в респондентів 2022-2024 рр. маркери, пов’язані з фізичним та психічним болем, відходять на другий план, а першорядними стають ті, що пов’язані з цими подіями.

Оскільки мова тісно пов’язана з нашим сприйняттям реальності, то для кращого розуміння отриманих реакцій зосереджуємо свою увагу не тільки на мовних (лінгвістичних) процесах, але й на когнітивних. Для цього

застосовуємо *метод семантичного гештальту*²⁰⁹, щоб виявити семантичні зв'язки між словами та якомога повніше й детальніше дослідити структуру асоціативного поля концепту БІЛЬ. Цей метод, на думку Д. Терехової, дозволяє простежити всі асоціації, у тому числі найрідкісніші. Так формуємо цілісну картину сприйняття та розуміння поняття *біль*. Результати аналізу асоціативного поля для стимулу БІЛЬ наведено в таблиці

Зони гештальтів асоціативного поля БІЛЬ

№	Зони гештальтів	Приклади асоціацій	Кількість реакцій	%
1.	Локалізація болю	<i>голова, зуб, нога, рука, спина, коліно, палець, живіт</i>	8	10,8
2.	Інтенсивність болю	<i>гострий, пекучий, пульсивний, нестерпний, сильний, тупий</i>	6	8,1
3.	Причини болю	<i>рана, поранення, удар, травма</i>	4	5,4
4.	Медицина	<i>лікар, лікарня, таблетки, анальгін, хвороба, недуга, операція, укол, кров</i>	9	12,2
5.	Емоції	<i>сум, горе, печаль, страждання, зрада, страх, тривога, відчай</i>	8	10,8
6.	Душевний (психічний) стан	<i>важко, неприємно, не добре, поганий настрій, щось невесело</i>	5	6,8
7.	Абстрактні поняття	<i>біль, мука, біда, життя, мотивація, відчуття,</i>	9	12,2

---

209 Терехова Д. І. Особливості сприйняття лексичної семантики слів: психолінгвістичний аспект: монографія. Київ : КДЛУ, 2000. 244 с.

		<i>переживання, очікування, проблеми</i>		
8.	Конкретні поняття	<i>сльози, вірші, тапочки, білля, пігулки</i>	5	6,7
9.	Війна	<i>війна, воїни, ЗСУ, Бахмут, солдат, зброя, рана, поранення, смерть, Україна, українці, наші воїни</i>	12	16,2
10.	Смерть	<i>смерть, втрата, загинути, віддати життя</i>	4	5,4
11.	Зв'язок	<i>мама, кохання, любов, розставання</i>	4	5,4
12.	Колір	<i>білий, синій, чорний</i>	3	4,1
13.	Звук	<i>аяяй</i>	1	1,4
14.	Власна назва	<i>Роман</i>	1	1,4

Табл.3. Зони гештальтів асоціативного поля БІЛЬ

Загальна кількість гештальтних зон — **14**. Аналіз асоціацій показує, що категорія з найбільшою кількістю реакцій стосується теми війни — 16,2% від усіх реакцій. Цей показник є найвищим та демонструє актуальність болю крізь призму травматичного досвіду війни.

Той факт, що **БІЛЬ** і **ВІЙНА** є пов'язаними, підтверджують такі реакції: 'війна', 'воїни', 'ЗСУ', 'Бахмут', 'солдат', 'зброя', 'рана', 'поранення', 'смерть', 'Україна', 'українці', 'наші воїни'. Домінування такої тематики демонструє зміни в структурі МКС українців: біль перестав бути суто фізичним явищем, а сприймається як душевний і/або психічний феномен.

У сучасній українській мові концепт БІЛЬ тлумачать як 'відчуття фізичного страждання' з відтінком 'відчуття прикрості, образи, смутку'. Дослідження цього концепту на основі психолінгвістичного методу засвідчує переважання емотивних складників у його структурі та

наповненні. Крім цього, особливе місце концепт БІЛЬ займає у свідомості носіїв української мовної картини світу з початком повномасштабного вторгнення російської федерації.

Серед виокремлених реакцій можемо виділити слова (номени), наприклад, *‘страждання’, ‘горе’, ‘серце’, ‘операція’, ‘втрата’, ‘зрада’* тощо, словосполучення, як-от: *‘складна ситуація’, ‘віддати життя’, ‘щось невесело’, ‘мир в Україні’, ‘поганий настрій’* або навіть вільні висловлювання (*‘жіночий рід (люди весь час помиляються з родом), ‘за кожного, хто загинув у війні’*).

Концепт БІЛЬ може утворювати асоціативний ряд зі семантично наближеними словами (*‘страждання’, ‘тяжко’, ‘рана’, ‘укол’, ‘спина’* тощо), а також з віддаленими за змістом (*‘мотивація’, ‘ріст’, ‘Роман (прізвище), ‘тапочки’*), які зумовлені несвідомими зв’язками, але стають зрозумілими тільки в певних контекстах.

Лексема-стимул БІЛЬ сприймається як щось неприємне, нестерпне, невимовне та різке, викликає почуття смутку, страждання та печалі.

Біль характеризується відносно незначною кількістю ад’єктивів, проте всі вони виражають негативну маркованість: *‘головний’, ‘гострий’, ‘нестерпний’, ‘пекучий’, ‘пульсивний’, ‘сильний’, ‘синій’, ‘страшний’, ‘неприємний’, ‘душевний’, ‘зубний’, ‘невимовний’, ‘різкий’, ‘український’, ‘фантомний’, ‘фізичний’*.

На основі АЕ досліджено особливості вербалізації та структурування концепту БІЛЬ. З’ясовано, що повномасштабний вимір війни на території України від 24 лютого 2022 року спричинив переосмислення цього концепту, призвів до розбудови та розширення його структури. Таким чином, у мовному просторі сьогодення концепт БІЛЬ отримав нове негативне маркування. Аналіз отриманих відповідей дав змогу виокремити найчастотніші реакції, серед яких домінують лексеми-асоціації *‘війна’ (22), ‘втрати’ (6), ‘Україна’ (6)*. Вважаємо це не випадковим, адже на добір

реакцій має вплив важка соціально-політична та історико-культурна ситуація України. Нові асоціації породжені реаліями російської агресії:

‘Війна’ (22 – 11,2%); ‘Україна’ (3 – 1,5%); ‘віддати життя’; ‘загинути’; ‘за кожного, хто загинув у війні’; ‘події тут’; ‘солдат’; ‘українці’; ‘український’; ‘війна в Україні’; ‘втрата дому’; ‘за воїнами’; ‘наші воїни’; ‘українські воїни’; ‘мир в Україні’; ‘солдат’ (1 – 0,5%).

Важливим є те, що дослідження, проведене нами в 2021 році, показало, що до ядра асоціативного поля не входила лексема-асоціація *‘війна’*, яка сьогодні є найчастотнішою.

Дослідили, що концепт БІЛЬ дав низку цікавих реакцій, які не траплялись в «Українському асоціативному словнику» С. Мартінек, який виданий у 2021 році до цих подій. Зауважили, що цей концепт не є стійким, оскільки на нього впливають різні часові фактори, що надають значну кількість інтерпретацій.

На стимул БІЛЬ отримано 444 вербальні реакції, виражені різними частинами мовами – іменниками, прикметниками, дієсловами, прийменниково-іменниковими формами, словосполученнями, реченнями тощо. Їх аналіз дає змогу розподілити класифікації на кілька принципів. Перший із них — реакції, представлені одним словом (наприклад, *‘війна’*, *‘зброя’*, *‘печаль’*, *‘лікарня’*, *‘зуб’* і т.і.), а також словосполученням чи фразою (*‘віддати життя’*, *‘за кожного, хто загинув у війні’*, *‘українські воїни’*, *‘сильний стрес’*, *‘складна ситуація’*).

Другий принцип — синтагматичні та парадигматичні реакції. Перші – ті, що не належать до однієї частини мови із словом-стимулом і показують характер відношень між системами, а другі – ті, що належать та є радше відображенням синтаксичної сполучуваності, тобто це зв’язки між словами різних класів. Крім класичних реакцій, спостерігаємо **фразові асоціації**, коли на слово-стимул виринає у свідомості не слово, а ціла фраза (наприклад, *‘жіночий рід (люди весь час помиляються з родом)’*, *‘за кожного, хто загинув у війні’*).

Серед отриманих реакцій за коефіцієнтом повторень переважають **парадигматичні реакції**: 'війна', 'зуб', 'втрата', 'лікарня', 'нога', 'рана', 'страждання', 'сум', 'Україна', 'хвороба', 'зуби', 'відчуття', 'вірші', 'вуха', 'жалість', 'зрада', 'коліно', 'лікар', 'любов', 'мотивація', 'похмілля', 'розставання', 'синяк', 'смерть', 'удар', 'горе', 'душа', 'воїни', 'смуток', 'зброя' тощо, що цілком виражають негативне ставлення до цього поняття. Ще одну особливу групу утворюють **синтагматичні реакції**, які є досить різноплановими: 'білий', 'боліти', 'гострий', 'нестерпна', 'пульсивний', 'сильна', 'у серці', 'гострий', 'серцевий', 'душевний', 'зубний', 'український', 'фантомний', 'фізичний', 'невимовний' тощо, що здебільшого вказують на характер болю та його сприйняття у свідомості носіїв української мови.

Структура концепту БІЛЬ у свідомості мовців має такий вигляд: **ядро** концепту становлять реакції, що пов'язані насамперед із подіями сьогодення: 'війна' (**38** – 8,5%). **Ближня периферія** репрезентована асоціаціями: 'зуби' (**14** – 3,1%); 'головний' (**13** — 2,9%), 'сум' (**12** — 2,7%), 'важко' (**11** — 2,5%), 'неприємно' (**11** — 2,5%), 'рана' (**10** — 2,3%), 'втрата' (**10** — 2,3%), 'лікарня' (**10** — 2,3%), 'сльози' (**10** — 2,3%), 'голова' (**9** — 2%), 'гострий' (**8** — 1,8%), 'зуб' (**7** — 1,6%), 'ліки' (**7** — 1,6%), 'серце' (**6** — 1,4%), 'таблетки' (**6** — 1,4%), 'страждання' (**5** — 1,1%), 'Україна' (**5** — 1,1%), 'кров' (**4** — 0,9%), 'нога' (**4** — 0,9%), 'хвороба' (**4** — 0,9%) тощо, а **периферія** представлена поодинокими асоціаціями, які переважають, як-от: 'удар' (**3** — 0,7%), 'нестерпна' (**3** — 0,7%), 'нестерпний' (**3** — 0,7%), 'рука' (**3** — 0,7%), 'зрада' (**2** — 0,5%), 'лікар' (**2** — 0,5%), 'печаль' (**2** — 0,5%), 'пігулки' (**2** — 0,5%), 'солдат' (**2** — 0,5%), 'травма' (**2** — 0,5%), 'укол' (**2** — 0,5%), 'боліти' (**1** — 0,2%), 'віддати життя' (**1** — 0,2%), 'втрата дому' (**1** — 0,2%), 'зрада' (**1** — 0,2%), 'опік' (**1** — 0,2%), 'палець' (**1** — 0,2%), 'пекуча' (**1** — 0,2%), 'переживання' (**1** — 0,2%), 'плач' (**1** — 0,2%), 'сердечний' (**1** — 0,2%), 'сильна' (**1** — 0,2%), 'сильний' (**1** — 0,2%),

‘сильний стрес’ (1 — 0,2%), ‘український’ (1 — 0,2%), ‘чорний’ (1 — 0,2%), ‘чужий’ (1 — 0,2%) і т.і.

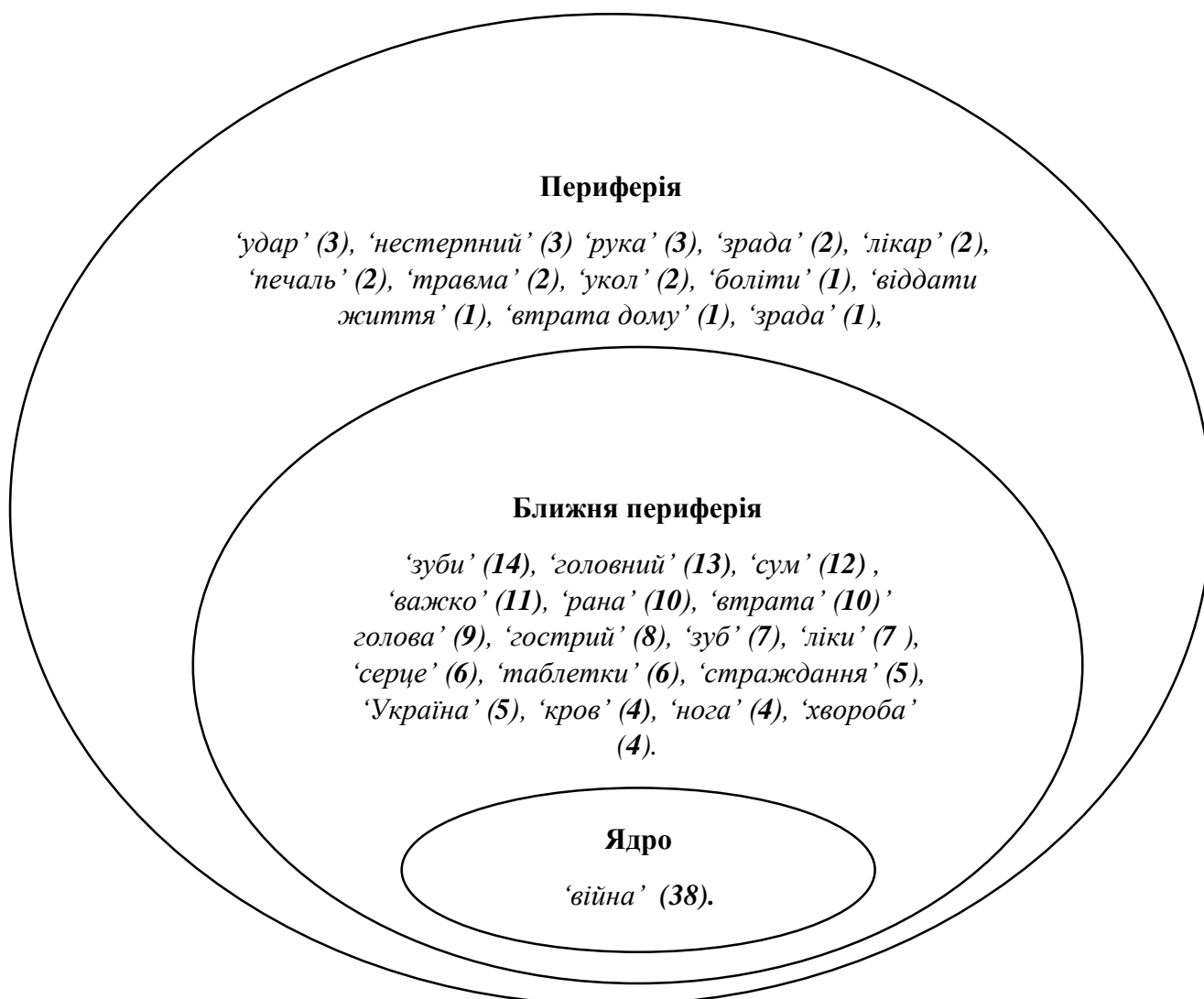

Рис. 4. Структура асоціативного поля слова-стимулу БІЛЬ

4.4.1 Гендерне порівняння концепту БІЛЬ за результатами асоціативного експерименту

Враховуючи культурну та емоційну значущість концепту БІЛЬ в українській етнокulturі, вважаємо, що гендерне порівняння дає змогу розглянути відмінності у сприйнятті болю чоловіками та жінками. У ході дослідження проаналізовано 444 реакції респондентів, щоб з'ясувати, як носії мовної картини світу інтерпретують біль крізь призму життєвого досвіду, колективної пам'яті та сучасних подій навколо.

Реакції було поділено за статтю на чоловічі та жіночі. Ми отримали 86 реакцій від чоловіків (з них 57 – унікальних) та 141 – від жінок (з них 49 – унікальних). Варто зауважити, що кількість респондентів чоловічої статі була меншою, ніж жіночої, проте це не завадило виявити унікальні тенденції в сприйнятті болю.

Чоловічі реакції *‘анальгін’, ‘травма’, ‘удар’* підкреслюють фізичний вимір болю. Це вказує на те, що представники чоловічої статі сприймають біль як тілесний, який має свої причини і який можна вилікувати, побороти чи зменшити за допомогою ліків.

Жінки натомість частіше реагують на БІЛЬ реакціями, пов’язаними з психічним болем, наприклад, *‘душа’, ‘мука’, ‘образа’, ‘печаль’*, адже вони висловлюють свої емоції та почуття вільніше, ніж чоловіки.

Характерним для обох є прийом метафоризації: **БІЛЬ** — **КОЛІР** (*‘синій’, ‘білий’, ‘чорний’*), **БІЛЬ** — **ОБ’ЄКТ** (*‘пекучий’, ‘гострий’* і т.і.) тощо.

Для чоловіків і жінок реакція *‘війна’* є частотною, що відображає спільний національний і травматичний досвід, який переживає українське суспільство під час російсько-української війни. Уже десять років українці живуть у війні з російськими окупантами, а віднедавна – у її повномасштабному вимірі, тому асоціативний експеримент 2022 року фіксує нові метафори, що сприймаються крізь призму **ВІЙНИ**: *‘війна’, ‘Україна’, ‘дім’, ‘військові’, ‘все це що зараз відбувається в Україні’, ‘дивитись новини’, ‘за нашими війнами’, ‘Маріуполь’, ‘переживання за Україну’, ‘події в Україні’, ‘події зараз’, ‘солдат’, ‘Бахмут’*. Війна набула іншої інтерпретації та переосмислення. Реакції є цьому підтвердженням.

Асоціативний експеримент доводить, що концепт БІЛЬ є багатовимірним і його сприйняття залежить від індивідуального досвіду. Чоловіки частіше фокусуються на фізичних особливостях та конкретних проявах болю, у той час, коли жінки здебільшого пов’язують його з емоційним та психічним досвідом. Війна стала каталізатором осмислення

болю. Він набуває нових значень, що відображають спільний соціокультурний досвід українців. У сучасному дискурсі біль стає маркером ідентичності та переживання національного досвіду.

Висновки до розділу IV

На цьому етапі опрацювали результати асоціативного експерименту, що фіксують знакові зміни у свідомості сучасних носіїв української мови. Побачили, що всі асоціації засвідчують фізичну та психологічну глибину потрясіння, викликану негативним людським досвідом.

Було чітко окреслено сприйняття реципієнтами концепту БІЛЬ як невід'ємного відчуття життя людини. З'ясували, що концепт БІЛЬ має динамічну структуру. Він розглядається в багатовимірній структурі – **ФІЗИЧНИЙ БІЛЬ, ПСИХІЧНИЙ БІЛЬ, БІЛЬ – ВІЙНА** тощо. Від 2014 року, початку розгортання багатоаспектного конфлікту росії проти України, відбувається ще більше його переосмислення. Така різка зміна актуальності концепту є прикладом того, що його зміст та наповнення залежить від часових та соціально-культурних чинників. У нашому випадку носії української мовної картини світу формують власне бачення подій війни, на що вказує розмаїття їхніх асоціацій, які розподіляємо на такі тематичні групи: «Фізичний біль», «Психічний біль», «Війна», «Колір», «Інше» та зони гештальтів: *‘локалізація болю’, ‘інтенсивність болю’, ‘причини болю’, ‘медицина’, ‘емоції’, ‘душевний (психічний) стан’, ‘абстрактні поняття’, ‘конкретні поняття’, ‘війна’, ‘смерть’, ‘зв’язок’, ‘колір’, ‘звук’, ‘власна назва’.*

Концепт БІЛЬ у зв’язку з подіями сьогодення набув актуальності та нових смислів. Він є багатовимірним, має широкий спектр асоціацій та образних метафоричних моделей, які відображають реалії сучасного українського суспільства та його переживань.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Вивчення концепту БІЛЬ на основі теоретичних праць закордонних та українських мовознавців, проведене дослідження вербалізації цього ж концепту на матеріалі художнього (220 контекстів різних авторів) й інтернет-дискурсу (180 повідомлень у соціальній мережі «X») та за допомогою аналізу результатів вільного асоціативного експерименту за 2022 – 2024 рр. дає змогу верифікувати всі дані, визначивши місце й роль концепту БІЛЬ у свідомості сучасних українців, і зробити такі висновки:

1. Біль – явище складне та багатогранне, яке сьогодні є неминучою умовою існування людини. Методологія S-A-T, запропонована Є. Бартмінським, дозволяє дослідити концепт та його структуру, реконструювати мовний образ світу на основі трьох типів даних: словникові, анкетування, шаблонні тексти. Асоціативний експеримент як один із різновидів методології дає змогу простежити динаміку розвитку концепту та розкрити його характеристики, підтвердити власне етнічні особливості досліджуваного когнітивного феномена, відображає багатство форм етнокультури, історії народу, його ментальність, духовний напрямок та виявлення основних, часто неповторних специфічних етнокультурних цінностей.

2. Мова та культура займають вагоме місце в дослідженні, описі та сприйнятті болю. Для науковців Люблінської етнолінгвістичної школи вони єдині, а зв'язок мови та культури такий глибокий, що вивчається тільки спільно.

Концепт БІЛЬ має етнокультурний вимір та є комплексним культурним конструктом, універсальною ознакою людського досвіду, що перебуває на межі фізичного та психічного світів. Крім цього, це основне та істотне переживання, що містить у собі особистий характер, тому що реакція на біль є культурно зумовленою. Досвід *болю* при збереженні універсального для людини характеру може бути виражений та трансформований по-різному. Кожна культурна та соціальна група має свою

унікальну мову болю, страждання та складні вирази. Результати дослідження підтверджують, що розуміння болю потребує комплексного підходу, який поєднує в собі різні аспекти: фізіологічні, антропологічні, культурні, соціальні та лінгвістичні, які допомагають глибше зрозуміти механізми, що визначають людське переживання цього феномену.

3. Концепт БІЛЬ належить до універсальних категорій людства, оскільки репрезентований у більшості мовах світу. В українській мові лексема 'біль' використовується в різних галузях медицини, психології, філософії, у повсякденному та суспільному житті тощо, але все-таки основне її значення для всіх сфер залишається однаковим: *«відчуття фізичного страждання, прикрості, образи, смутку»*.

В українському художньому дискурсі концепт БІЛЬ демонструє свою багатогранність, розглядаючись у двох вимірах — фізичному та психічному. Фізичний біль часто виступає точкою відліку, що є зрозумілою кожному, а душевний — відкриває складні й інтимні аспекти людської свідомості, які вербалізуються за допомогою метафор, символів та стилістичних прийомів. Цікавим є антитетичне поєднання «біль — щастя» та оксюморон «солодкий біль», які підкреслюють неоднозначність концепту.

На основі українського художнього дискурсу виявлено, що концепт БІЛЬ вписаний у колективну та індивідуальну свідомість. Номінація біль репрезентована крізь призму атрибутивних ознак та метафоричних моделей. У ході дослідження виокремлено різні напрямки сприйняття болю: 'за ступенем інтенсивності', 'за часовою ознакою', 'за місцем', 'за кольором', 'за суб'єктом', 'за фізичною/медичною характеристикою', 'за ступенем усвідомленості/неусвідомленості', 'за абсолютною ознакою', 'за якісною ознакою', які розкривають фізично-емоційно-екзистенційний характер болю.

Біль виступає засобом формування наративу, що створює унікальний художній стиль та осмислює особисто-суспільні переживання крізь призму

конкретних словосполучень: *‘наш біль’*, *‘мій біль’*, *‘власний біль’*, *‘свій біль’*, *‘чужий біль’*, *‘біль українців’*, *‘біль народу’*.

4. Крім цього, у процесі вербалізації концепту БІЛЬ простежуємо зміни в соціумі та мовній картині світу українців, радикалізацію бінарної опозиції «свій – чужий». У цьому контексті така бінарність – ключовий механізм осмислення болю визначає його етнокультурно-соціальне та емоційно-оцінне забарвлення. Мова художнього дискурсу фіксує нові смисли та перебудову системи ціннісних орієнтирів, що виходять за межі словникових даних і демонструють трансформацію болю в культурному вимірі: *‘свій’* як байдужий, далекий до чужого горя та *‘чужий’* як небайдужий, такий, що співпереживає, відчуває біль інших. Фіксуємо зміщення акценту із національної замкненості на спільні людські переживання.

5. Українська мова демонструє різноманітність дієслівної конструкції «болить», яка дає змогу вербалізувати больові відчуття різним способом. На відміну від інших слов’янських мов, варіативність вживання форм *‘у мене болить голова’*, *‘мені болить голова’* представлена найбільш широко, тому що поряд із першою формою вживається також друга. Щодо останньої, то можна припустити німецький вплив як результат контактів з мовою їдиш.

В основі художнього дискурсу лежить ідея когнітивної (концептуальної) метафоризації болю, яку поділено за принципом онтологічних класів імен, що мають свої предикати, «вхоплені болем»: **БІЛЬ — ІСТОТА, БІЛЬ — КОЛІР, БІЛЬ — КНИГА, БІЛЬ — РОСЛИНА, БІЛЬ — ПТАХ, БІЛЬ — ТВАРИНА, БІЛЬ — ЛІКАР, БІЛЬ — УБИВЦЯ, БІЛЬ — КАТ, БІЛЬ — ВОГОНЬ, БІЛЬ — ПРЕДМЕТ.** Деякі з цих метафоричних моделей виокремлено вперше. Вони відображають складну структуру досліджуваного концепту, указують на його багатогранність сприйняття.

Концептуалізація болю базується на його метафоричному осмисленні. Статистичний аналіз метафоричних моделей підтверджує гіпотезу про те, що

в українському художньому дискурсі концепт БІЛЬ персоніфікується та набуває ознак живої істоти. Найпоширенішими є класи 'істота' (27%) та 'людина' (27%).

6. Концепт – продукт взаємодії мовної картини світу й текстових практик, тому дослідження різних типів дискурсу дозволяє змоделювати структуру концепту. Саме крізь призму комунікативних проявів його зміст трансформується та поглиблюється. Його особливості — автентичність, динамічність, різноманітність, релевантність — дали змогу створити репрезентативний корпус із застосуванням інструменту SketchEngine, який забезпечує пошук і класифікацію текстових даних та сприяє побудові мовної репрезентації концепту БІЛЬ у двох вимірах: фізичному та психічному.

Доведено, що етноцентричний зміст концепту БІЛЬ пов'язаний з особливостями ментальності народу. Національно-культурні стереотипи якомога повніше відображають особливості сприйняття світу конкретним етносом. У когнітивній парадигмі дискурс соціальних мереж є кодифікованою системою когніції, що має значення для певної етнічної спільноти. Виявили тенденції семантико-прагматичного розвитку концепту БІЛЬ в інтернет-дискурсі, у якому спілкування є живим та мінливим. Соціальні мережі стали простором, де поняття болю розкривається в найрізноманітніших аспектах: **БІЛЬ як особистий досвід** («*Лежу, ридаю від болю в горлі і тотальної безпомічності*»), **БІЛЬ як колективна травма** («*Іноді хочеться бути каменем без душі та не відчувати болю людського*»). Саме тут досліджуваний концепт наповнюється новими відтінками та значеннями: *біль як фізичне, емоційне, душевне, психічне, ментальне, національне явище*.

7. Порівняльний аналіз даних двох типів дискурсу дав змогу визначити спільні та відмінні ознаки концепту БІЛЬ, що зафіксований у національній мовній свідомості українського етносу. У порівняльному аспекті з'ясували, що подані контексти є індивідуальними та відтворюють окреме сприйняття реальності, що знаходить своє відображення на

підсвідомому рівні. Соцмережі та художній дискурс показують зріз нових смислів, які постійно змінюються, залежачи від часових, політичних, соціальних, культурних чинників тощо. До прикладу, фіксуємо такі поєднання: *‘біль народу’, ‘біль українців’, ‘наш біль’, ‘свій біль’, ‘власний біль’*.

8. Концепт БІЛЬ набуває символічного значення, що не обмежується тільки фізичним відчуттям, а й інтегрується в культурно-соціальні контексти. У сприйнятті болю домінують традиційні образи, де кольори та пори року стають складовою культурного коду, куди вкладаємо емоційний та психологічний смисли. Біль асоціюється з певними сенсорними категоріями: колір — *‘чорний’, ‘червоний’, ‘сірий’*; пора року/місяць — *‘осінь’, ‘зима’*; погодні умови — *‘дощ’, ‘гроза’, ‘вітер’*.

Застосування методу семантичного гештальту дає змогу дослідити структуру асоціативного поля концепту БІЛЬ. Асоціації поділили на такі зони гештальтів: *‘локалізація болю’, ‘інтенсивність болю’, ‘причини болю’, ‘медицина’, ‘емоції’, ‘душевний (психічний) стан’, ‘абстрактні поняття’, ‘конкретні поняття’, ‘війна’, ‘смерть’, ‘зв’язок’, ‘колір’, ‘звук’, ‘власна назва’*.

Реакції респондентів на стимул БІЛЬ є значущими для сьогодення, адже сприяють осмисленню болю через мову. Асоціації дозволили виявити не лише властивості цього концепту, але і його спорідненість з іншими концептуальними структурами. Результати можна поділити на декілька груп фреймів, сформованих на основі спорідненості компонентів: **Фізичний біль** (50%), **Психічний біль** (25%), **Війна** (22%), **Колір** (2%), **Інше** (2%). Отримавши нові реакції, зафіксували, що на добір реакцій має вплив ситуація, адже повномасштабний вимір війни призвів до розбудови та розширення структури концепту БІЛЬ: *‘війна’ (38 – 8,5%)*; *‘Україна’ (5 – 1,1%)*; *‘віддати життя’*; *‘загинути’*; *‘за кожного, хто загинув у війні’*; *‘події тут’*; *‘солдат’*; *‘українці’*; *‘український’*; *‘війна в Україні’*; *‘втрата дому’*; *‘за воїнами’*; *‘наші воїни’*; *‘українські воїни’*; *‘мир в Україні’*;

'солдат' (1 – 0,2%). Особливістю асоціативного поля концепту БІЛЬ є повна відсутність позитивних реакцій, що свідчить про негативне ставлення українців до цього поняття, особливо зараз. Концепт БІЛЬ є негативно маркованим. Асоціативні реакції виявили семантичне наповнення концепту БІЛЬ, що не зафіксоване у жодних лексикографічних працях, тим самим засвідчили динамічність досліджуваного концепту у свідомості носіїв української мови та його функціонування в українській лінгвокультурі.

Отже, сучасний етап дослідження феномену болю в українській МКС засвідчує необхідність подальшого вивчення цієї проблеми, оскільки концепт БІЛЬ є полісемантичним та важливим ментальним утворенням, що зберігається в пам'яті носіїв української мови.

Перспективи подальшого дослідження цієї теми вбачаємо в поглибленні вивчення особливостей експлікації концепту БІЛЬ в українській лінгвокультурі в науковому дискурсі та порівняльний аналіз досліджуваного концепту в різних мовах.

СПИСОК НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2004. 344 с.
2. Бехта І. Сучасні напрями вивчення художнього дискурсу. Наукові записки Луганського національного університету. Філологічні науки. 2011. Т. 1. Вип. 33. С. 244–255.
3. Белова А. Д. Віртуалізація комунікативного простору/ Мовні і концептуальні картини світу. 2015. Вип. 1. С. 86-97. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2015_1_10
4. Вжещ Я. Інтернет-дискурс: проблема визначення поняття, особливості структури. К.: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 14. 2012. С.15–19.
5. Вороновська Л. Універсальні та специфічні особливості визначення ознак художнього дискурсу. Теоретична і дидактична філологія. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 20. С. 155-166. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tidf_2015_20_17
6. Воробйова О. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія. Т.14, № 2. 2011. С. 53–64.
7. Горошко Е., Полякова Т. Политический твиттинг как новый жанр интернет-коммуникации. Вопросы психолінгвістики. 2014. С. 92- 104.
8. Горошко О. Новий конгергентний жанр 2.0 Твітінг. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2011. Випуск 52. С. 210–223.
9. Гоян В. Телебачення як вид журналістської творчості: візуально-вербальні компоненти екранної комунікації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук із соц. комунікацій: 27.00.01. Київ, 2012. 36 с.

10. Гудзь Н. Інтернет-дискурс: структурна специфіка та конструктивні ознаки. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер. : Філологічна. 2013. Вип. 35. С. 230
11. Дзюбіна О. Комуникативний аспект соціальних мереж Facebook і Twitter. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки». 2016. № 2 (12). Режим доступу: <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2016/2/32.pdf>
12. Ділай І. Когнітивна корпусна лінгвістика: сучасний стан і перспективи. Збірник наукових праць «Нова філологія» № 83. 2021. С. 71-78
13. Дудоладова, О. В. Інтернет-дискурс як особливий тип дискурсу. Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. № 837. 2008. С. 74–78.
14. Єщенко Т. А. Феномен художнього тексту: комуникативний, семантичний і прагматичний аспекти: монографія / науковий редактор проф. Степаненко М. І. Львів: Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2021. 470 с.
15. Жаботинская С. Концептуальный анализ: типы фреймов. Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки. Вип. 11. Черкаси. 1999. С. 3-20.
16. Жаботинская С. Концептуальный анализ языка: фреймовые сети. Мова. Науково-теоретичний часопис з мовознавства. № 9: Проблеми прикладної лінгвістики. 2004. С. 81–92.
17. Жаботинская С. Концептуальная метафора: процедура анализа для множественных данных. Актуальні проблеми металінгвістики. Збірник статей за матеріалами VII Міжнародної конференції. Черкаси, Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького, 28-29 квітня 2011 р. Черкаси: Ант., 2011. С. 3–6
18. Жарноцайова Ж. Методика асоціативного експерименту. Slavica Slovaca. 55. 2020. No 1. P. 69–81.

19. Жила Н. Найпопулярніші соцмережі в Україні під час війни – дослідження Global Logic 2022. Дата публікації: 06.08.2022. URL: <https://mezha.media/2022/08/06/naypopuliarnishi-sotsmerezhi-v-ukraini-pid-chas-viyny-doslidzhennia-global-logic/> (дата звернення: 18.10. 2024).
20. Жуковська В. В. Лінгвістичний корпус як новітній інформаційнодослідницький інструментарій сучасного мовознавства. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том. 31. №3. 2020. 140 с.
21. Загнітко А. П. Основи дискурсології. Донецьк: ДонНУ, 2008. 194 с.
22. Заньковська Г. Методи дослідження концептів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 19. Т. 2. 2015. С. 105
23. Зіневич Л., Красавіна В. Концепт «війна» у сучасному українському суспільно-політичному дискурсі. Одеський лінгвістичний вісник. 2017. Спецвипуск. С. 70-72.
24. Інтернет-комунікація в діяльності інститутів сектору безпеки: теоретико-прикладний аспект. К .; Луганськ, 2013. С. 293
25. Карпенко М. Ю. Лінгвістичні особливості інтернет-дискурсу. Мова. 2016. № 26. С. 5-11. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mova_2016_26_3
26. Кокнова Т. «Інтернет-дискурс»: визначення поняття і загальні характеристики (діахронічний аспект). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 57. 2022. С. 53-55
27. Компанцева Л. Ф. Соціальні мережі в когнітивно-прагматичному вимірі. Мовознавство, 2017, № 3. С. 62-75
28. Кондратенко Н. Художній текст як ігрова діяльність. Проблеми літературознавства. 2014. Вип. 18. С. 40-44

29. Концепт БОЛЬ В типологическом освещении / Ред. В. М. Брицын, Е. В. Рахилина, Т. И. Резникова, Г. М. Яворская. К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2009. 424 с.
30. Корольова Т. М. Текст та дискурс як елементи комунікації. Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки. 2010. № 10. С. 39-46. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvprpu_2010_10_7
31. Краснобаєва-Чорна Ж. Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту ЖИТТЯ в українській фраземіці). Українська мова. 2009. № 1. С. 41-52. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2009_1_6
32. Кусько К. Когнітивно-дискурсивний потенціал інформативного трансферу. Вісник Харківського національного університету імені В. Каразіна. 2004. № 635. С. 91–94
33. Лисанець Ю. Вербалізація концепту БІЛЬ в англomовному медичному дискурсі. Українська медична стоматологічна академія. Полтава, 2015. С. 1– 3.
34. Мартінек С. Емпіричні й експериментальні методи у сучасній когнітивній лінгвістиці. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 52. С. 25–32.
35. Мартінек С. Концептосфера ЗДОРОВ'Я в українській мовній картині світу. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 70. 2019. С. 234– 247.
36. Мартінек С. Український асоціативний словник. В 2 т. Т. 1. Від стимулу до реакції. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. С. 7–15.
37. Мартінек С. В. Український асоціативний словник: У 2 т. Т. 1. Від стимулу до реакція. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 351 с.

38. Маргінек С., Мітьков В. Український асоціативний словник. Т. III: Від стимулу до реакції. Львів: ПАІС, 2021. 544 с.
39. Мацько Л. І., Калита О. М., Поворознюк С. І. Комунікативна лінгвістика: навчально-методичний посібник. Київ: Вид-во Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова, 2015. 256 с.
40. Морозова О. Дискурс як когнітивно-комунікативна подія. Науковий вісник Волинського національного ун-ту імені Лесі Українки. Сер. Філологічні науки. Мовознавство. 2010. № 7. С. 134–138.
41. Нерян С. Допис у соцмережі як мовленнєвий жанр Інтернет-комунікації Науковий вісник Херсонського державного університету Випуск 34. Том 1. 2018. С. 66-70.
42. Новоселецька С. В. Дискурс-аналіз як предмет міждисциплінарних досліджень. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер.: Психологія і педагогіка. 2011. Вип. 17. С. 263-276. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2011_17_31
43. Переломова О. С. Інтертекстуальність як системо твірна текстоводискурсивна категорія. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2008. Вип. 34. С. 87-95. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpgvzdia_2008_34_11
44. Перепелиця О. М. Мнемотехніки болю: між стражданням і насолодою. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філософія. Філософські перипетії. 2018. Вип. 59. С. 22.
45. Петришак В. Культурна специфіка українського болю. Мозаїка наукової комунікації: Матеріали II Міжнар. мультидисциплінар. студент. інтернет-конф., м. Львів, 4 травня 2023 р. Львів, 2023. С. 266–268.
46. Петришак В. Лінгвальні аспекти втілення концепту БІЛЬ в українському художньому дискурсі. VIVAT ACADEMIA: зб. наук.

праць / Редкол.: Р. Крохмальний, О. Моторний, А. Салюк. Львів, 2024. С. 156-161.

47. Петришак В. Метафорична репрезентація концепту БІЛЬ в українському художньому дискурсі. Матеріали III Міжнар. мультидисциплінар. студент. інтернет-конф., м. Львів, 16 травня 2024 р. Львів, 2023. С. 226–228.

48. Петришак В. Український біль: концептуальний аналіз. Мозаїка наукової комунікації: Матеріали I Міжнар. мультидисциплінар. студент. інтернет-конф., м. Львів, 21 травня 2022 р. Львів, 2023. С. 135–137.

49. Плещенко К. Низова блогосфера як засіб індивідуального самовираження. Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2013. № 2 (14). С. 97–101.

50. Полюжин М. Концептуальна система як базове поняття когнітивної семантики й теорії мовної особистості. Проблеми романо-германської філології: Зб. наук. праць. Ужгород: Ліра, 2005. С. 12

51. Просяник О. Дискурс соціальних комунікацій в умовах інформаційного суспільства. Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. 2019. С. 272–279.

52. Радзівєвська Т. В. Дискурсивні простори: історико-лінгвістичний вимір. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2018. 323 с.

53. Різванли Н. Значущі характеристики англомовного наукового інтернет-дискурсу Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ». Zurich, Switzerland. May 24, 2024. С. 288-291

54. Руснак Ю. Когнітивно-прагматична концепція художнього дискурсу (на матеріалі мовотворчості Ольги Кобилянської).

Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Серія «Філологія». Вип. 87. 2019. С. 83-89

55. Самохіна В. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії та США: монографія [вид. 2-е, перероб. та доп.]. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 360 с.

56. Сахнюк О. С. Репрезентація больових відчуттів в українській мові. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог: НаУОА, 2020. Вип. 10. С. 41–43.

57. Селіванова О. Проблеми концептуального моделювання в сучасних мовознавчих студіях. Лінгвістичні студії: Зб. наукових праць. Черкаси-Брама-Україна. 2006. Вип. 2. С. 7.

58. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

59. Семенюк О. Художній дискурс як відображення авторської картини світу Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 30 (69) № 1 Ч. С. 7-10

60. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: [на матеріалах суч. газетн. публіцистики]: монографія / К., 2002. 392 с.

61. Скаб М. Методика концептуального аналізу: проблеми та вирішення. Науковий збірник ХДУ. Сер. Лінгвістика: зб. наук. праць. Вип. IV. Херсон: Видавництво ХДУ. 2006. С. 273.

62. Смола Л. Є. Детермінанти політичного процесу сучасності: теоретико-методологічний аналіз в інформаційно-психологічному вимірі. К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. С. 92–93.

63. Собіпан Є. Вербалізація концепту БІЛЬ в англійській та українській мовах. *Studia Philologica*. Рівне: РДГУ, 2017. Вип. 1. С. 54–58.

64. Ставицька Л. О. «...В болю білий колір». Культура слова. 1992. № 43. С. 35–40.

65. Старко В. Концепт ГРА. Монографія. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 204 с.
66. Терехова Д. І. Особливості сприйняття лексичної семантики слів: психолінгвістичний аспект: монографія. Київ : КДЛУ, 2000. 244 с.
67. Тиш В. Формування суспільної думки в соціальних мережах на прикладі мережі Twitter. Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Актуальні задачі сучасних технологій». Тернопіль 24-25 листопада 2021 року. с. 127–128.
68. Трифонов Р. Статус — лінгвокомунікативна інновація в дискурсі соціальних мереж. Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: V Міжнародна наукова конференція (Дніпро, ДНУ імені Олеся Гончара, 7-8 квітня 2011 р.): матеріали / укладач Т. Пристайко. Д. Нова ідеологія, 2011. С. 390.
69. Фролова І. Специфіка художнього дискурсу. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія. Житомир. 2018. Вип. 87. С. 52-61. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPG_2018_87_8
70. Частотні словники. Лінгвістичний портал MOVA.info [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mova.info/Page.aspx?l1=57>
71. Шевченко І. С. Дискурс і когнітивно-комунікативна парадигма лінгвістики. Мова. Людина. Світ. До 70-річчя проф. М. Кочергана: зб. наук. статей [відп. ред. Тараненко У.О]. К.: Вид. центр КНЛУ, 2006. С. 148–156.
72. Шевченко І. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. Харків: Константа, 2005. 356 с.
73. Шкворченко Н. Інтернет-дискурс як лінгвістична категорія. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 23, том 3, 2019. С. 62-68.

74. Штейнбук Ф. Топологічний зміст кореляту страждання у творах сучасної світової літератури. Іноземна філологія. Випуск 133. 2020. С. 240
75. Юдін О. Етнолінгвістичне вивчення народної культури і проблема дефініювання. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 52. 2011. С. 12–24.
76. Яворська Г. Звучання болю (українські та польські паралелі й розходження). Магістр гри слова. Філологічні дослідження, присвячені 60-річчю професора Флорія Сергійовича Бацевича / Уклали Оксана Ясіновська, Лідія Сваричевська / Львівський національний університет імені Івана Франка. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2009. С. 409–421.
77. Яворська Г. Політичний дискурс у добу політичних змін (на прикладі концептуальної метафори міжособистісних взаємин). Філологічний вісник: збірник наукових праць. 2011. №1. С. 8-19
78. Ясіновська О. В. Антропоморфні ознаки концепту думка в художньому дискурсі Івана Франка: індивідуальний субкод. Культурологія. Філологія. Музикознавство. 2013. № 1. С. 113–122.
79. Abad V., Boyce E. Issues in psychiatric evaluation of Puerto Ricans: A sociocultural perspective. *Journal of Operational Psychiatry*. 1979. 28–39 pp.
80. Barsalou L. *Frames, Concepts, and Conceptual Fields*. Hillsdale, New Jersey. 1992. P. 21–74.
81. Bartmiński J. *Aspects of Cognitive Ethnolinguistics* / edited by Jörg Zinken. Indonesia: Equinox Publishing, 2009. 272 p.
82. Bartmiński J. *Definicja kognitywna jako tekst kultury*. Lublin UMCS. Warszawa IS PAN. 2015. S. 1–17.
83. Bartmiński J. *Etnoligwistyka, lingwistyka kulturowa, lingwistyka antropologiczna? Język a Kultura*. 2008. S. 15–33.

84. Bartmiński J. Jak rekonstruować językowo-kulturowy obraz Europy? // *Etnolingwistyka* 22. Lublin. 2010. S. 121–127.
85. Bartmiński J. Konwersatorium Eurolos: program porównawczych badań aksjolingwistycznych. *Studia Linguistica*. Выпуск 9. 2016. S. 278–290.
86. Bartmiński J. Słońce. In *Słownik ludowych stereotypów językowych*. Zeszyt próbny. Wrocław: Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego, 1980b. P. 205–230.
87. Bartmiński J. Stereotyp rosjanina i jego prowilowanie we współczesnej polszyźnie. *Etnolingwistyka*. Problemy języka i kultury. Vol. 14. 2002. S. 106–150.
88. Bartmiński J. W poszukiwaniu paradygmatu etnolingwistyki: Glosariusz kluczowych terminów i pojęć. *Јужнословенски филолог* LXXVI. 2020. S. 79–103.
89. Benveniste E. L'appareil formel de l'énonciation». *Langages*. 1970, № 17. 445 p.
90. Black M. Metaphor. *Proceedings of the Aristotelian Society*, New Series. Vol. 55, 2010. pp. 273–294
91. Brown G. *Discourse analysis*. Cambridge: Cambridge Univ. Press. 1983. 288 p.
92. Byron J., Kleinman A., Brodwin P., DelVecchio M. Pain as Human Experience An Anthropological Perspective. Oxford. The Regents of the University of California. 1992. P. 209.
93. Chafe W. Beyond Beads on String and Branches in a Tree. *Conceptual Structure, Discourse, and Language*. Stanford, 1996. Pp. 49–66.
94. Charaudeau, P. *Langage et discours*. Charaudeau. Paris: Hachette, 1983. 176 p.
95. Cohen E. The Animated Pain of the Body. *The American Historical Review*. Vol. 105. No. 1. 2000. 36-68 pp.

96. Courtenay H., Susan C. Herring. Beyond Microblogging: Conversation and Collaboration via Twitter Proceedings of the Forty-Second Hawai'i International Conference on System Sciences (HICSS-42). Los Alamitos, CA: IEEE 2009. Режим доступа: <https://info.sice.indiana.edu/~herring/honeycutt.herring.2009.pdf>
97. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 272 P.
98. Culpeper J. Speech, Writing and Discourse Type. In English Language, pp. 365–377.
99. Davidson D. What Metaphors Mean. Vol. 5. No. 1. 2009. pp. 31–47.
100. Diller A. Cross-cultural pain semantics. Pain. 1980. pp. 9-26.
101. Dijk T. The study of discourse. Discourse studies: A multidisciplinary introduction. Vol. 1. 1997. P. 1–34.
102. East European Journal of Psycholinguistics. (2020). Lutsk: Lesya Ukrainka Eastern European National University. Vol. 7, No 1. 208 p.
103. Egbert J., Baker P. Introduction. Triangulating Methodological Approaches in Corpus-Linguistic Research / eds. P. Baker, J. Egbert. New York, London, 2016. P. 4
104. Elaine T. Miller. Cultural Influences on Pain Perception and Management. Volume 20. Issue 3. 2019. pp. 183-184
105. Evans V. A Glossary of Cognitive Linguistics. Edinburgh University Press Ltd, 2007. 239 p.
106. Fabiszak M. A Conceptual Metaphor approach to war discourse and its implications. Adam Mickiewicz University Press, 2007. 270 p. URL: <https://www.academia.edu/247980>
107. Fabrega H., Tyma S. Culture, language and the shaping of illness: An illustration based on pain. Journal of Psychosomatic Research. V. 20. Iss. 4. 1976. 323-337 pp.

108. Fauconnier G. Mappings in Thought and Language, Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 1997. 205 p.
109. Fillmore C. Frames and the Semantics of Understanding. *Quaderni di Semantica*. V. 6. I. 2. 1985. 222–254 pp.
110. Fillmore Ch. Frame semantics. *Linguistics in the morning calm*. 1982. P. 111–137.
111. Freiart, M. Twitter traffic explosion: Who's behind it all? *Compete*. Retrieved May 21, 2008. URL: <http://blog.compete.com/2008/05/15/twitter-traffic-growthusage-demographics/> (дата звернення: 01.03.2024)
112. Gatchel R., McGeary D., McGeary C., Lippe B. Interdisciplinary chronic pain management: Past, present, and future. *American Psychologist*. 2014. P. 119-130
113. Gibbs R. *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. New York: Cambridge University Press. 2008. 566 p.
114. Głaz A. Cognitive ethnolinguistics from Lublin and cultural linguistics in the English-speaking context. Selected issues. *Etnolingwistyka* 30. Lublin. 2018. S. 231–257.
115. Glucksberg S. *How metaphors create categories – quickly*. New York: Cambridge University Press. 2008. P. 67–84.
116. Goddard C. «Happiness»; and «pain» across languages and cultures. Philadelphia: John Benjamins. 2022. P. 21–32.
117. Halliday M. *Things and Relations: Regrammaticizing Experience as Technical Knowledge*. London: Routledge. *Reading Science: Critical and Functional Perspectives on Discourses of Science*. 1988. P. 185–235.
118. Hanago G., Siebeck M., Dira S., Tadesse T., Irnich D. *Journal of Pain Research* 2024, 17. P. 241-251
119. Harris Z. Analyse du discours. *Langages*. 1969. №13. P. 8–45.

120. Henschke N., Lorenz E., Pokora R. Understanding cultural influences on back pain and back pain research. *Best Practice & Research Clinical Rheumatology*. V. 30. Issue 6. 1037-1049 pp.
121. Herring, S. *Slouching toward the ordinary: Current trends in Computermediated communication*. New Media and Society. London: Sage Publications, 2004. pp. 26-36
122. Hobara M. Beliefs about appropriate pain behavior: Cross-cultural and sex differences between Japanese and Euro-Americans. *European Journal of Pain*, 9(4). 2005. pp. 389–393.
123. IASP (International Association for the Study of Pain). Pain terms: A list with definitions and notes on usage. *Pain*. 6 (3), 1979. pp. 249–252.
124. Johnson. *How Twitter Will Change the Way We Live*. June 05. 2009. Режим доступу: <https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,1902818,00.html> (дата звернення 25.07.2024).
125. Johnson M. *The Body of the Mind: the Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. Chicago, 1987. 187 p.
126. Kielbawska A. Metaphor, language and gesture. *From Conceptual Metaphor Theory to Cognitive Ethnolinguistics*. Studies in language, culture and society. Vol. 3. 2014. P. 388.
127. Koetsier J. Social media demographics: 24 sites including Twitter, Facebook, and LinkedIn. 2012. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://venturebeat.com/2012/08/22/social-media-demographics-stats-2012/>
128. Kołatka K. Projekt SYSTEM – ANKIETA – TEKST (S – A – T) jako nowoczesne narzędzie pracy akademickiej. *Forum Dydaktyczne*. 2012. S. 71–96.

129. Kovecses Z. *Metaphor and Emotion: Language, Kulture and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. P. 241
130. Krupić F, Čustović S, Jašarević M, Šadić S, Fazlić M, Grbic K, Samuelsson K. Ethnic differences in the perception of pain: a systematic review of qualitative and quantitative research. *Med Glas (Zenica)*. 2019. Feb 1. 6(1). pp. 108-114.
131. Lakoff G. *The Neural Theory of Metaphor*. New York: Cambridge University Press. 2008. P. 17–39.
132. Lakoff G., Johnson M. *Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. University of Chicago Press. 1987. P. 632.
133. Lascaratou C. *The Language of Pain: Expression or description*. John Benjamins Publishing Company. 2007. P. 235.
134. Langacker R.W. *Foundation of Cognitive Grammar (in 2 vol.)*. Stanford : Stanford University Press, 1987. P. 573
135. Losin E., Medina N., Andrews-Hanna J., Eisenbarth H., Wager T. Neural and sociocultural mediators of ethnic differences in pain. *Nat Hum Behav*. 2020. pp. 517-530
136. Maccormac Earl R. A Cognitive Theory of Metaphor. *Journal of Aesthetics and Art Criticism*. № 45. 1985. 418–420 pp.
137. Martinek S. Everyday Experience in Word Meaning: How an Associative Experiment Reveals. In *Studies in Language and Cognition*, J. Zlatev, M. Andrén, M. Johansson Falck, C. Lundmark, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2009. P. 142–159.
138. Martinek S. The opposition sviy ‘us (our)’ – chuzhyy ‘them (their)’: what has changed during the Russian invasion of Ukraine? *Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury*. Vol. 36. P. 36-54
139. Mathias W. Madsen. *Cognitive Metaphor Theory and the Metaphysics of Immediacy*. 2015. Pp. 881-908.

140. Melzack R., Wall P. The challenge of Pain. the Penguin Group. 1996. P. 356.
141. Miller V. Understanding Digital Culture. London: Sage. 2011.
142. Mills S. Discours: The New Critical Idiom. London, New York: Routledge, 1997. 192 p.
143. Minsky M. A Framework for Representing Knowledge. The Psychology of Computer Vision. 1974. P. 241
144. Mistrik J: Asociačné zákony v príúde. Vída, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Ročník 31. 1980. P. 21–26.
145. Morris D. B. The Culture of Pain. S. 9.
146. Niebrzegowska-Bartmińska S. Jakie dane są relewantne etnolingwistycznie? Etnolingwistyka 22. Lublin. 2017. S. 11–29.
147. Niebrzegowska-Bartmińska S. Od separacyjnego do holistycznego opisu językowego obrazu świata. Na marginesie dyskusji nad kształtem artykułów w Leksykonie aksjologicznym Słowian i ich sąsiadów. Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów, t. 3. Problemy eksplikowania i profilowania pojęć. Lublin. 2014. S. 1–28.
148. Niebrzegowska-Bartmińska S. From taxonomy to cognitivism: On variants of the lexicographic definition. Etnolingwistyka 30. Lublin. 2019. S. 259–284.
149. Nepop-Ajdaczyć L. Polska etnolingwistyka kognitywna: Pomoc dydaktyczna. Kijów. Centrum wydawniczo-poligraficzne «Uniwersytet Kijowski». 2007. S. 8–21.
150. Nussbaum M. Upheavals of Thought: The Intelligence of Emotions. Cambridge University Press. 2001
151. Oprea D. Discourse analysis in social media. MCDSARE. International Multidisciplinary Scientific Conference on the Dialogue between Sciences & Arts, Religion & Education. 2019. P. 315–320.
152. Pantoula E., Damigos D., Poulou A., Gouva M. Symbolism of Pain: An Alternative Approach to Pain Means between Patients and Healthy

Individuals. *International Journal of Caring Sciences* : Volume (10 Issue) 1, 2017. P. 153–160

153. Peacock S., Patel S. Cultural Influences on Pain. 2008. P. 6-9.

154. Pillay Th., Hendrik A., Blackbeard D. Chronic Pain Perception and Cultural Experience. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. V. 113. 2014. P. 156

155. Robertson O., Robinson S.J., Stephens R. Swearing as a response to pain: A cross- cultural comparison of British and Japanese participants. *Scandinavian Journal of pain*. 2017. 17. pp. 267-272.

156. Rosch E.H. Principles of Categorization. *Cognition and Categorization*. Hillsdale-N.Y.: Lawrence Erlbaum, 1978. P. 27-48.

157. Scarry E. The body in pain: the making and unmaking of the world. New York [u.a.]: Oxford Univ. Press, 1987. VII. 385 P.

158. Sipko, J.: Asociačné testy ako jedna z metód lingvokulturológie. In: *Jazyk a kultúra*, 2013, roč. 4, č. 14, s. 1–6.

159. Sériot P. Analyse du discours politique soviétique, préface de Paul Garde. Paris. *Revue des Études Slaves*. 1983. P. 335–341.

160. Stubbs M. *Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language*. Chicago, IL: The University of Chicago Press. 1983. 272 p.

161. The Sinclair Lecture 2018: Professor Stefan Evert. URL: <https://www.birmingham.ac.uk/research/activity/corpus/news/2018/sinclairlecture-2018.aspx> (дата звернення: 16.09.2024)

162. Tokarski R., Językowy obraz świata w metaforach potocznych, w: *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin 1990, s. 69- 85.

163. Wierzbicka A. Analiza lingwistyczna aktów mowy jako potencjalny klucz do kultury, w: *Problemy wiedzy o kulturze*, red. A. Brodzka, M. Hopfinger, J. Lalewicz, Wrocław 1986, s. 103–114.

164. Wierzbicka A. Is Pain a Human Universal?: A Cross-Linguistic and Cross-Cultural Perspective on Pain. Vol. 4. No. 3. 2012. 307–317 pp.
165. Wierzbicka A. Semantics, Culture and Cognition, Universal Human Concepts in Culture — Specific Configuration. New York; Oxford: OUP, 1992. 496 p.
166. Wierzbicka A. Semantics. Primes and Universals. Oxford: Oxford University Press, 1996. 500 p.
167. Wierzbicka A. Uniwersalia ugruntowane empirycznie. Instytut Badań Literackich. 2011. P. 13–30.
168. Wittgenstein L. Philosophical Investigations, Oxford: Basil Blackwell. 1953. P. 250.
169. Zimmermann P. The Official PGP User's Guide, MIT Press. 1995.
170. Zinken J. Metaphors, stereotypes and the linguistic picture of the world. Impulses from the Ethnolinguistic School of Lublin. 2004. pp. 115-136.
171. Zborowski M. Cultural components in response to pain. Journal of Social I. 8. 1952. 16–30 pp.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ПРАЦЬ

1. Бутенко Н. П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові. Львів: Видавниче об'єднання «Вища школа», 1989.
2. Мартінек С. В. Український асоціативний словник: У 2 т. Т. 1. Від стимулу до реакція. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 351 с.
3. Мартінек С., Мітьков В. Український асоціативний словник. — Т. III: Від стимулу до реакції. Львів: ПАІС, 2021. 544 с.
4. Словник української мови : в 11 т. / Гол. редкол. І. К. Білодід. Київ: «Наукова думка», 1970-1980. Т. 1: А-В / Укл. П. Й. Горещький та ін. 1970. 799 с.
5. Словник української мови : в 11 т. / Гол. редкол. І. К. Білодід. Київ: «Наукова думка», 1970-1980. Т.10: Т-Ф / Укл. А. А. Бурячок та ін. 1979. 658 с.
6. Словник української мови : у 20 т. / Гол. ред.: В. М. Русанівський. Київ: Український мовноінформаційний фонд. Т. 1: А-Б / Укл. Л. Л. Шевченко та ін. 2010. 912 с.
7. Частотні словники. Лінгвістичний портал MOVA.info [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mova.info/Page.aspx?l1=57>

ДОДАТОК А. Частотність концепту БІЛЬ

Табл. 1

Частотність іменника *біль*, прикметника *болючий* та дієслова *боліти* у текстах різного функціонального стилю

Розділ корпусу	Біль	Болючий	Боліти
Поетичні тексти	547	30	151
Наукові тексти	1159	131	79
Законодавчі тексти	20	0	0
Художня проза	11467	1045	5094
Публіцистика	1826	559	398

**ДОДАТОК Б. Корпус текстів, сформованих на основі українського
художнього дискурсу**

1. Якби той злодій був такий добрий, та закликав якогось різника, а хоч би Семена, що ріже по людях свині, та щоб Семен **вирівав біль** з Дарусиної голови, то була б рада і, може, нарешті заговорила (*Марія Матіос «Солодка Даруся»*).
2. Нема її сили терпіти той **безконечний біль** (*Марія Матіос «Солодка Даруся»*).
3. Так було кожного разу, як **звалював біль** (*Марія Матіос «Солодка Даруся»*).
4. А Даруся лишалася з **розірваною від болю головою** у порожній хаті доти, поки щось не вдаряло їй ножем у серце — і тоді вставала і йшла, куди очі дивилися (*Марія Матіос «Солодка Даруся»*).
5. Інакше **біль розшматує** її на дрібні кавалки (*Марія Матіос «Солодка Даруся»*).
6. І чим холодніша вода, тим швидше **біль відпускає** Дарусю (*Марія Матіос «Солодка Даруся»*).
7. Перший раз, коли після кількадечних **нападів болю** щось сказало Дарусі, що треба шукати холодної води, вона спочатку довго дивилася у криницю на своєму подвір'ї. Але до води було далеко, а довгої драбини Даруся не мала (*Марія Матіос «Солодка Даруся»*).
8. Та минає якийсь час — **чорне залізо болю** остаточно осідає на дно ріки, і тоді Даруся, підстеливши одну хустку з голови, сідає на камінь (*Марія Матіос «Солодка Даруся»*).
9. Марія сиділа на стільці коло ліжка, у Славкових головах, що харкотів з-під накинutoї на нього куфайки, і тримала голову обома руками так само, як тримає її Даруся, коли на неї **нападає біль**, і хилиталася точно так само, як би її голову розривали іржаві обручі (*Марія Матіос «Солодка Даруся»*).

10. Коли вона ходить боса, **біль** її **мучить** менше (Марія Матіос «Солодка Даруся»).
11. Земля **витагує біль** і дає їй соки (Марія Матіос «Солодка Даруся»).
12. Вони піднімаються тілом до самого тім'я, як по стовбуру дерева, і Даруся знову чує в собі силу, забрану з голови розпеченим **залізом болю**, коли воно вилазить, здається, навіть крізь вуха і шкіру (Марія Матіос «Солодка Даруся»).
13. А її **б'є біль** у голову майже щоднини (Марія Матіос «Солодка Даруся»).
14. Коли вона здорова — надолужує той час, як **звивається від болю** (Марія Матіос «Солодка Даруся»).
15. Вони швидше хочуть **позбутися болю**, що дихає з-під сумної могильної глини (Марія Матіос «Солодка Даруся»).
16. Вона тоді обходила кругом городу, чи слухала просту жалісливу мелодію, схиливши голову собі до колін, чи сиділа з Марією під стіною на лавці — і залізні обручі спадали з неї, як листя з дерева, і робилося їй якось легко-легко — аж не хотілося зранку розплющувати очей, а отак би лежати — на постелі чи на осонні — і радіти, що **біль зникнув**, мов і не було його ніколи (Марія Матіос «Солодка Даруся»).
17. Вже потім, коли він вилив на себе відро води просто коло криниці, відчув дикий приплив **фізичного болю**, так наче це його щойно звели кривавого з лавки і відв'язали мокре пітне волосся (Марія Матіос «Солодка Даруся»).
18. І вода мені **вимиває біль** (Марія Матіос «Солодка Даруся»).
19. Просто **розривається** людське **серце від болю**, а не від помсти (Марія Матіос «Чотири пори життя»).
20. Для **несусвітнього болю**? (Марія Матіос «Чотири пори життя»)
21. **Гострий біль** пронизав моє змертвіле тіло і шугнув кудись між сніги і пасма дощу на стінах і стелі (Марія Матіос «Чотири пори життя»).

22. Я хотіла висушити **океани** всіх своїх колишніх сліз і **болю** і сказати йому, що я нарешті щаслива (*Марія Матіос «Чотири пори життя»*).
23. Я пошукала очима стюардесу, але **тваринний біль** знову розітнув єство так, що хотіла заплакати (*Марія Матіос «Чотири пори життя»*).
24. Це ж горло Везувію, а не сидіння літака, це **смертельний біль**, що допікає мозок і паралізує думки (*Марія Матіос «Чотири пори життя»*).
25. **Біль розчавлює** мене (*Марія Матіос «Чотири пори життя»*).
26. І я тепер не мала зовсім нічого: ні своїх великих очей, ні голови, що кололася від **безперервного болю**, ні теплих рук, ні налитих грудей (*Марія Матіос «Чотири пори життя»*).
27. Мене покинув страх, відпустив **пекельний біль**, і я — легка, безтілесна, невидима й нечутна сама для себе, обвита чи то туманом, чи димком весільної фати, — зненацька застигла в невагомій нерухомості (*Марія Матіос «Чотири пори життя»*).
28. Як дивно, але смерть, умертвивши раптово важкість і **надмір болю** мого запаленого розуму, натомість відкрила легкість думання (*Марія Матіос «Чотири пори життя»*).
29. Видихнула моя скипіла від **давнього болю** і образи душа (*Марія Матіос «Чотири пори життя»*).
30. Але смерть не наставала, лиш цюкала внизу черева чимось **пекельним** і гострим так, що хотілося вирвати жало з власними кістками й м'ясом, аби не чути того — майже **паралізуючого** — **болю** (*Марія Матіос «Чотири пори життя»*).
31. **Біль скрипів**, неначе биндюги (*Марія Матіос «Чотири пори життя»*).
32. Прагну душевної трепанації, нібито мені все іще мало фізичного, а не **теоретичного болю** (*Марія Матіос «Щоденник втраченої»*).
33. В дурних і розумних перипетіях минулих років мені ще донедавна здавалося, що всі кредити, запаси і **недоторканні запаси болю** давно вичерпані (*Марія Матіос «Щоденник втраченої»*).

34. Втиснувшись глибоко у фотель, потертий багатьма руками і сідницями, нібито відсуваючи мить відповідальності за власні помилки і дурниці, знову прикриваю долонею очі, немовби намагаюся затулитися від незрозумілої загрози, що тихо суне зі щоденника — з гори потьмянілих сторінок і зашифрованих **автографів болю**, сумнівів, зачарувань і розчарувань, молитов і проклять, осянянь і бозна-чого іще, не завжди облікованого, але завжди присутнього в моїй душі, та, зрештою, душі чи не кожної людини ... (Марія Матіос «Щоденник втраченої»).
35. І знову пришпилює до **задавленого болю**, ніби бере на гак чи садовить на палю (Марія Матіос «Щоденник втраченої»).
36. Мій стан після такого прощання нагадував стан опісля анестезії зуба, з якого мають видалити нерв: згорнувшись майже калачиком, чекаєш **найгострішого болю**, а **біль, тупий і довгий**, приходить аж через годину, коли його вже не чекаєш (Марія Матіос «Щоденник втраченої»).
37. Коли я відходжу від **нелюдського болю**, годинами гладить мені обличчя, руки, живіт (Марія Матіос «Щоденник втраченої»).
38. Я так звиклася зі **своїм болем**, що іноді здається: **болю взагалі не існує** (Марія Матіос «Щоденник втраченої»).
39. Десь у моїх глибинах **гніздився біль** (Марія Матіос «Щоденник втраченої»).
40. Але я дужче зціплювала зуби, так ніби й справді **тамувала біль**, заганняючи його в безмовне горло (Марія Матіос «Щоденник втраченої»).
41. Коли я згадую своє дитинство, дуже контрастне, яскраве, населене красивими міфами і нешкідливими, а лише стримуючими забобонами, дитинство багато в чому – надзвичайно трагічне, **посічене стражданням і болем** моїх рідних і близьких, я все одно думаю про нього, як про чистий світанок, що не був замулений єдиним – ані брехнею, ані підлістю (Марія Матіос «Кулінарні фіглі»).

42. Три чверті мого тіла, лівий бік, **залиті болем** (Марія Матіос «100 тисяч слів про любов, включаючи вигуки»).
43. Чому водій і власник щойно купленого порша потягнувся до дзеркала над пасажирським сидінням, аби витягти те дзеркало до дідьчої матері, бо в нього так любила кривлятися Дівчинка, що **принесла біль?** (Марія Матіос «100 тисяч слів про любов, включаючи вигуки»).
44. В молодості думаєш, що кохання — це мить пристрасті, зараз і відразу, це **терпкий, наждачний біль** тіла (Марія Матіос «100 тисяч слів про любов, включаючи вигуки»).
45. Бог таки добрий, бо дотепер я плачу від **чужого болю** так само, як уперше плакала в партері Чернівецького театру, і як далеко не завжди плачу від **болю власного** (Марія Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії»).
46. Проте, на мою думку, відсутність **особистого болю** не може стати «шлагбаумом» для відтворення невипisanого і **непрочитаного історичного болю твоєї країни** (Марія Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії»).
47. Але може, ця моя річ є проривом в якусь іншу сферу – **понадлюдського болю** (Марія Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії»).
48. Це зона **ненормованого болю** (Марія Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії»).
49. Він може бути незрозумілий чи невідчутний тому, хто акцентований на інших речах, у кого нема **щеплення до болю чужого**, так, він подеколи може бути **не дуже естетичний, цей біль ...** (Марія Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії»).
50. Перед тим — тоді — після того я спізнаю таку розпуку, такий **фізичний біль** (він у мене має назву «безанестезійний»), що забави української будь-якої еліти чи еліти-псевдо уже не мають жодного сенсу (Марія Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії»).

51. І хтось мусить бути дзвонарем **людського болю** (Марія Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії»).
52. Може, саме отой старий письмовий стіл, що стояв на тому ж місці, що й за часів Миколи Лукаша, може, накопичена в тому місці енергія протала тоді в мені запеклі **згустки людського болю**, які волали зі стосів документів, листів, телеграм, записок, телефонних дзвінків і т. д. (Марія Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії»).
53. Кинджал у душу не звільняє ні від чого — хіба лише примножує **кинджальний біль** (Марія Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії»).
54. Що тебе розчавлює, фізично знищує **чужий людський біль**, вилитий кривими літерами на папері, в особистій розмові, голосом у телефонній трубці (Марія Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії»).
55. Вона знає, що **біль душі** — це незагоєна рана (Марія Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії»).
56. Але коли б мене не було під час телефонної розмови Софії Іванівни Івасюк із Софією Ротару у ті хвилини, коли переповнені довколишні вулиці біля будинку композитора **кам'яніли від болю**, коли б я не бачила, як змінилося обличчя Михайла Григоровича від звістки про неприїзд Ротару до Львова, я би пристала до думки про невинність співачки, її наївність і т.д. (Марія Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії»).
57. Бо що мали думати Івасюки про тих, хто у час їх **несамовитого болю** переходив на інший бік вулиці, не впізнаючи їх без окулярів, нібито зашнуровуючи черевики чи дивлячись на годинник? (Марія Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії»).
58. **Сліпим од болю** викликом на герць: якщо не за тим, одним-єдиним («дурна ти, дівко, за таким паливодою весь вік би сльозами вмивалася, колись іще дякувать будеш, як до розуму дійдеш», — а в ній, навсупір усім тим намовам, водно дзвеніло розпачливо з пісні, бо своїх слів не було вже: «ой піду я не берегом - лугом, та зустрінусь з несудженим

- другом », один лиш раз по тому сватанню вони потім і зійшлись іще тайкома (*Оксана Забужко «Казка про калинову сопілку»*).
59. З лютою силою розгрібаючи чагарі, мало не з корінням кущі вириваючи, обдираючи до крові шкіру, бо з **кожним спалахом болю**, що проступав назверх соковитою, як спіла ягода, — інших ягід не наверталось на очі! (*Оксана Забужко «Казка про калинову сопілку»*)
60. Недорікувата, калічно сформульована фраза несподівано обернулась наскрізним водяним знаком, внутрішнім епіграфом до його життя — зрештою, так само ж калічного, якщо пробувати представити його у вигляді короткометражної "сторі": тихе конання з затовченою свідомістю — найімовірніше, на тлі **нелюдського болю** в усіх м'язах од гримучих інсулінових доз, якими (як стало відомо потім! (*Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»*))
61. Скільки ж я так іще зможу протриматися, злякано подумав він і побачив унизу, з другого боку хреста, Сталіна, Рузвельта і Черчілля: вони сиділи там, де на Бройгелевій картині "Kreuztragung Chrst" сидять жони-мироносиці — під горбочком, і грали в карти, як в Ялті, акуратно покраяними кусниками мапи, — попри **лютий біль**, він напружив зір, силкуючись розгледіти, до кого відходить мапа України, але її там не було, і він збагнув, що вона давно насподі, похована під купою інших. (*Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»*)
62. Він одкрив очі, спробував поворушитися, і груди **прошило** тим самим **болем**, аж він засичав, та так і застиг — із виряченими очима, дослухаючись до пози, в якій не болять (*Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»*).
63. Мабуть, думав собі в хвилини прояснення (коли **біль занишкав** і скручувався десь у грудях темним вузликом, лиш так даючи до знаку, що й далі готовий напасти), мабуть, він попросту відзвичаївся від абстрактної розумової праці — тої, що не є націлена відразу на прямий практичний результат (*Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»*).

64. В грудях нагадав про себе **знайомий біль**, і він сполошився й пустив її ноги: на псю маму, теж знайшовся герой аманті! (Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»)
65. Замість зворушити, озивається в Дарині **глухим болем**: чи то відгомонам її давнього дочірнього бунту, з якого вона колись вийшла, узброєна непохитною юною певністю, що ніколи, ні за яких обставин не дасть себе підбити жодному чоловікові, — а чи якимсь сукупним жалем, за матір і на матір водночас... (Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»)
66. І знову на неї наринає **хвиля розжареного болю**, аж вона загризає губу, щоб не застогнати вголос: до холери, адже ж вона справді добра телевізійниця! (Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»)
67. На якийсь час у мені від того був навіть ущух мій постійно **сверблячий біль** глухого невдоволення собою — я впізнавав його і в інших, особливо з того, як люди п'ють, як запивають угоду (Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»).
68. В пам'яті промайнули, **опікши болем**, найщасливіші їхні години в підпіллі - коли вони гуртом співали, спів і спільна молитва - то були години нічим інакше не вимовної єдності, які прекрасні, натхненні робилися в друзів лица, як горіли очі... (Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»)
69. Голова гуде в потилиці **наростаючим болем**; стараюсь тримати її рівно (Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»).
70. І така запечена, задавнена гіркота проривається в тому — як роками **тамований біль** поразки, — що й мене прошиває до живого, аж повітря всьорбую з зубним свистом (Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»).
71. А художниця ця, що загинула, — не тільки близька подруга пані Дарини, — двійко школярів слухняно, мов за порухом указки, переводять погляди на "пані Дарину", — а ще й дружина народного депутата, — він називає

- прізвище і не без приємности спостерігає, як на обличчі дядька відбивається напружена, от-от пара з вух рвоне, робота думки й проступає вираз **широкого болю**: ага, дійшло-таки — авжеж, авжеж, із картинками доведеться розпрощатися, хоч як воно жаба душить, ой душить (*Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»*).
72. Ніка безпомильно називає всі, й для мене самої найголовніші, найрідніші сюжети "Ліхтаря", наче пробігає по тільки мені видимих акупунктурних точках спочилої в Бозі програми, реанімуючи тим мій **приспаний біль**, — просто неймовірно, як точно це дитя настроєне зі мною на одну хвилю, і ця хвиля підмиває мене зсередини й остаточно здушує за горло, коли Ніка згадує моє інтерв'ю з Владиславою Матусевич (*Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»*).
73. / Я вчилася науки розставань: / Науки розрізняти **біль недужний / І біль животворящий** (хтось писав / Листи до мене й кидав їх у грубку, / Рядка недописавши) (*Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»*).
74. Мені зрозумілі й близькі **сьогоднішні болі** російської інтелігенції з приводу того, що шикає, вивітряється унікально неповторний «руський дух», традиції, історична пам'ять – все те, що визначає етнокультуру; людському зрозумілій підкреслений Глазуновим (і не ним одним!) мотив своєрідної «національної обділеності» росіян, але хотілося б і розуміння історичної логіки цих процесів (*Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»*).
75. Ми не знаємо, яким чином їхня родина «одноосібників» у чорні 1930-ті змогла вижити й вистояти, як вони перетривали Голодомор і кілька хвиль терору (який, серед іншого, викосив друзів Катриної молодости, той цвіт села, що мав потенціал стати його інтелігенцією, — «дружну сім'ю» товаришів по аматорському театру, її єдине, за весь вік, мистецьке середовище, про яке вона, при всіх вимушених недомовках, і в листі до Президії Верховної Ради 1950 року згадує з **незагоєним болем** утрати [27]) (*Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»*).

76. За те, що тут іще відчутний розлитий у повітрі — у доборі заголовків на розкладках книгарень, у «палімпсестній», із різних історичних шарів складеній архітектурі, в незализаній насторченості кутів і пропорцій, у тисячах палючих дрібниць, — **біль живої пам'яті** (Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»).
77. Голова гуде в потилиці **наростаючим болем**; стараюсь тримати її рівно.
78. В очах мені вже **темніє од болю** до жовтого смерку, і я вдивляюсь Вадимові в перенісся, тільки це перенісся й бачу перед собою, одну фіксовану точку, до якої стягується, мов підводною зйомкою викривлене, його лице, — голос Фредді Меркурі злітає в мені десь усередині, як випущений із темряви птах, осипаючи по жилах розбите скло, невидимі пензлики множаться по шкірі, лоскочучи скроні, щоки, повіки, — я бачу себе оком прихованої камери, і це Владина камера: клац-клац-клац, — я нерухомію писком, затамувавши подих, і чую, як різко гарнішаю (Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»).
79. І така запечена, задавнена гіркота проривається в тому — як роками **тамований біль поразки**, — що й мене прошиває до живого, аж повітря всьорбую з зубним свистом: — Тату, що ти таке дурне кажеш?! (Оксана Забужко «Музей покинутих секретів»)
80. А молода сила нуртує і **біль визолує** душу (Роман Іваничук «Мальви»).
81. У пам'яті спливли циганські табори на околиці села; зойкнув у грудях старий, **забутий уже біль**, від якого божеволіла Марія, коли пропав із саду маленький Семенко (Роман Іваничук «Мальви»).
82. Кинулася бігти — та куди, і хлюпнувся у серці **пекучий біль** за тою волею, що була вже, куплена, у маминих руках... (Роман Іваничук «Мальви»).
83. І **стискати** мусимо нашу лють і **біль** у жменях, і кланятись мусимо ворогам нашим відвічним (Роман Іваничук «Мальви»).

84. Чаша мого **великого болю** переповнилась, але над своїм горем я один повинен плакати і просити в аллаха помсти для того, хто обезчестив мою дитину (*Роман Іваничук «Мальви»*).
85. Чим — коли й кохання здається раєм, аж поки **справжній біль** не вселиться в кожную клітину мозку, серця, пальців, уст, і ти замість блаженства в жадану мить солодкої близькості передчуваєш наближення неминучої втрати? (*Роман Іваничук «Манускрипт з вулиці Руської»*).
86. Болить-бо тільки **усвідомлений біль** (*Роман Іваничук «Черлене вино»*).
87. Івашкові умить почулося ридання дзвонів: на вишитих рушниках несуть олеські земляки домовину, туск крає до **безтямного болю** серце, несуть на вічний супочинок (*Роман Іваничук «Черлене вино»*).
88. І тепер, незважаючи на **тяжкий біль**, я дякую долі, що подарувала мені, як винагороду за всі страждання, хвилини справжньої радості - на одну лише таку мить я згодився б чекати все життя (*Роман Іваничук «Черлене вино»*).
89. Кінто буде очищуватися від накипу злоби й бруду, він довго ще промишлятиме злодійством, та в його душу безнастанно вливатиметься благородство мовчазного співбесідника; Миколі Івановичу **чужий біль** доповнить власний, приспаний, розворушить його і примусить нарешті збагнути, що болість скривджених всюди однакова і лікувати її слід там, де виявилась рана (*Роман Іваничук «Четвертий вимір»*).
90. Але мусив так вчинити, щоб грузин Петре Умікашвілі ніколи не носив у серці **болю до росіян** (*Роман Іваничук «Четвертий вимір»*).
91. Поїзд мчав, а Стефаник уперто продовжував гру з привидами, він тепер захищався цією грою перед згадками, якими щойно хотів **викресати біль** у собі, щоб покорити ним творчу неміч — вона ж була сильнішою, письменник втомлювався, а наближення Бога не відчував (*Роман Іваничук «Четвертий вимір»*).
92. Князь діткнувся рукою до чола Зореслави, повів пальцями по лиці до підборіддя, підвів їй голову, заглянув у скісні половецькі очі; злива туги

- лилася з обличчя жінки, і жахно йому було від надміру її страждання, і радів, що воно є і в неї, і в нього, і в ратників, бо **біль властивий тільки живим** (Роман Іваничук «Шрами на скалі»).
93. Тебе **болить український біль**, і це справедливо, та хіба в поляка болю немає? (Роман Іваничук «Шрами на скалі»)
94. **Біль український подвійний**, Карле (Роман Іваничук «Шрами на скалі»).
95. Існує передовсім **конкретний біль**, а з тих конкретних - фізичних, соціальних, національних - складається вже той **всесвітній**, як сума, а не як деміург (Роман Іваничук «Шрами на скалі»).
96. Рідка борода припала пилюкою й була сіра, як у тлінних печерських святих, вбраний він був у поношений яскраво-червоний каптан, а в очах **таївся біль покривдженого** (Роман Іваничук «Бо війна - війною»).
97. Чому їх не **болить український біль**, так, як мене - біль росіянина в поезії Лермонтова, шотландця - у Бернса, поляка - у Міцкевича? (Роман Іваничук «Бо війна - війною»).
98. Адже **кожен біль загальнолюдський** (Роман Іваничук «Бо війна - війною»).
99. І де ж то взялося у тих піснях стільки правдивого і ще **не звіданого болю**, не знаю, та відчуваю, що те тужливе віщування смерті вкраплює в мою душу віру в життя: може, то не пісні, а молитви, благання, ворожба, замовляння від куль? (Роман Іваничук «Бо війна - війною»).
100. Той холод серця, немов паморозь, весь час їжився на завмерлій пустелі душі, й почуття жили в ній хіба лише для того, щоб відчуті **власний біль** і страх за життя (Роман Іваничук «Бо війна - війною»).
101. Навіщо розвереджуєш старі рани, роз'ятрюєш **давній забутий біль**, намагаєшся пізнати його і не можеш, вникаєш у каламуть нашого страху і вникнути не маєш сили, бо ніхто з живих не спроможний уявити паралізуючого жаху насильницької й неповинної смерті; з пісень,

переказів і легенд, бо ж до архівів доступу не маєш - та й де ті архіви?
(Роман Іваничук «Бо війна - війною»).

102. У грудях вряди-годи **пропікало гострим бодем**, і він думав тепер про тих, що лежать, скалічені, на шпитальних ліжках, а також про видужалих рядових стрільців, яким серед старшин немає місця і котрі нині не вип'ють, як у окопах перед боєм, келишок рому - а там, напевне, п'ють, щоб збадьорити себе перед смертю (Роман Іваничук «Бо війна - війною»).
103. Усе вмить згадав, бурхлива радість за життя стрепенула ним, він сіпнувся, пробуючи встати, та перед очима знову викубилось полум'я з цівки карабіна, у грудях **запik різкий біль**, якого тоді не встиг відчути; Михайло зойкнув і примлів, та відзискана пам'ять не згасла: він був живий, і пам'ять була жива й простора ... (Роман Іваничук «Бо війна - війною»).
104. Тільки яблуневий цвіт в самотніх незахищених садах засвідчував, що земля не затруїлась трупною отрутою, і житимуть тут колись люди хоча б для того, щоб назва колишньої гетьманської столиці своїм тугим звучанням нагадувала прийдешнім поколінням колишню славу і ганьбу, гордість і **біль України** (Роман Іваничук «Бо війна - війною»).
105. Боже, якби до мене, я обняв би її, стиснув до **солодкого болю**, зім'яв, розірвав би намисто, а таляри пошпурив, щоб докотилися аж до Пістиньки, здер би з неї святкове шмаття, взяв би її на руки і в самій льолі на очах у людей поніс у хороми ... (Роман Іваничук «Вогненні стовпи»).
106. Ніхто на це не обмовився й словом, щоб **не роз'ятрювати задавненого болю** в Пітового побратима, проте туску в Едварда вже не було - тільки пам'ять, як продовження життя загиблого голландця в Карпатських горах (Роман Іваничук «Вогненні стовпи»).
107. Ігореві забракло простору: із своїм **кривдним бодем**, з тортурними думками про власну неповноцінність він не вмішувався у маленькій комірчині, яку винаймав на вулиці Некрасова в перекупки, що торгувала на Винниківському базарі (Роман Іваничук «Хресна проща»).

108. А коли розвиднилося, Ігор тихо вибрався з дому, подався стежкою до Страдча й ненароком вийшов на запуснену хресну дорогу, що її колись проклали ченці, й пішов уперед, зупиняючись на кожній стації прощі, щоб біля поламаних, звалених хрестів із зображеннями Ісусових страстей віднайти для себе взірець терпіння, який **переміг би його біль**, що здавався пекучішим від мук Господніх (*Роман Іваничук «Хресна проща»*).
109. Але чи може дійняти **наш біль чужинців** - хоча б цих достойників, які тут сидять? (*Роман Іваничук «Хресна проща»*)
110. У них **свої болі**, й кожен має їх доста (*Роман Іваничук «Хресна проща»*).
111. Благословив я вас з Митусою на шлюб, однак обличчя твого не запам'ятав. Та коли ти **свій біль** за кривду потлумила й маєш волю стояти з нами, то дяка тобі: жіночі руки завжди знадобляться, рани перев'язуватимеш ... А в смерті мужа твого я не повинен - він сам не захотів жити ... (*Роман Іваничук «Хресна проща»*).
112. І помсту я вчиню не за свого мужа, а за народного співця, який гідний був розмовляти з Богом і краще за тебе знав потреби рідної землі, бо не з княжих хоромів вийшов він до людей, а з яскинь **народного болю** (*Роман Іваничук «Хресна проща»*).
113. Думки блискавками шугали в голові князя, бо ж був безборонний перед караючим ножом, й запізніле каяття здавлювало серце: знав-бо, що нема нині на всій Руській землі людини, котра зуміла б сльозою **загоїти біль**, будити усміх, воскрешати словом віру, - не сила володареві це зробити (*Роман Іваничук «Хресна проща»*).
114. **Ваш біль**, пане Олесю, ще може загоїтися, чей десь живе Оксана Москалівна (*Роман Іваничук «Торговиця»*).
115. **Біль ваш світлий, а мій чоренно-чорний** - немає вже на світі Сальомеї ... Мабуть, для того, щоб **біль злагіднів**, у мозок радника

- всмоктувалась рятівна думка - не один він приречений на страждання
(*Роман Іваничук «Торговиця»*).
116. Голова нестримно крутилася, суглоби виломлювало **диким болем**, шлунок палав токсичним вогнем, і все, що не було закріплено в його кишківнику, вихлюпувалось із обидвох виходів (*Любка Дереш «Культ»*).
117. Аліска тихо стогнала від **пекучого болю**, не перестаючи плакати (*Любка Дереш «Культ»*).
118. Я кивнув головою і, **кривлячись од болю**, обвів поглядом бетон, вишукуючи м'яча. Прецінь, голова моя тверда, бо м'яч відскочив далеченько - закотився по ледь нахиленій площадці в один із кутів (*Любка Дереш «Поклоніння ящірці»*).
119. Пригадується, тоді я втікав від Дюка до річки, але перечепився на березі за корч і на кілька секунд розпластався на річковому камінні, німо **волаючи від болю** (*Любка Дереш «Поклоніння ящірці»*).
120. Пес заскавулів ще голосніше, **знемагаючи від передсмертного болю** (*Любка Дереш «Поклоніння ящірці»*).
121. Забувши про **пекучий біль**, я озирнувся й кинувся тікати (*Любка Дереш «Поклоніння ящірці»*).
122. Хоч із лівої й надалі **виривався лютий біль**, пальці нападника ослабли (*Любка Дереш «Поклоніння ящірці»*).
123. І знову **спалах кольорів болю** (*Любка Дереш «Поклоніння ящірці»*).
124. **Гарячий біль** лишень **починав клекотати** (*Любка Дереш «Поклоніння ящірці»*).
125. Свідомість понижена, відчуваю **тупий біль** унизу живота (*Любка Дереш «Трохи пільми»*).
126. Прокидаюся від **гострого болю в скронях**, хочу розплющити повіки й відчуваю дошкульну різь в очах (*Любка Дереш «Трохи пільми»*).
127. Зараз, коли ви слухаєте цей запис, я буду вже далеко від дому, можливо, за межами Нью-Йорка. Я змушена робити так, і хоч знаю, що

- це завдасть вам болю, все ж, цей **біль** вилікує нас обидвох (*Любка Дереш «Трохи пільми»*).
128. Ще через якийсь час я відчула **наростаючий біль у пальцях** правої руки: середньому та вказівному (*Любка Дереш «Трохи пільми»*).
129. **Біль у грудях просив її уваги**, а вона лиш заганяла його глибше (*Любка Дереш «Остання любов Асури Махараджа»*).
130. Повільно до Асури Махараджа поверталось розуміння, що ті яскраві спалахи - то **спалахи болю, ідкого болю, що оперізував усе його єство** (*Любка Дереш «Остання любов Асури Махараджа»*).
131. Коли Асура Махарадж почув цей шепіт серця, **нестерпний біль пронизав його**, і він **завив, наче вовк**, що потрапив до капкана (*Любка Дереш «Остання любов Асури Махараджа»*).
132. Він почав роздирати на грудях сорочку, щоб якось потамувати ту муку, але **біль сидів глибше**, під шкірою (*Любка Дереш «Остання любов Асури Махараджа»*).
133. Найбільше Соні **причиняли біль розмови про Україну** (*Любка Дереш «Миротворець»*).
134. **Біль у серці - гострий, сухий, ріжучий** (*Любка Дереш «Миротворець»*).
135. **Біль прийшов** майже одразу, наче долетів із запізненням (*Любка Дереш «Пісні про любов і вічність»*).
136. **Біль був таким сильним**, що Батя не повірив спершу - чи могло бути правдою, що людське тіло розраховане відчувати так **багато болю** водночас? (*Любка Дереш «Пісні про любов і вічність»*).
137. Це було несправедливо, пекельно несправедливо з боку Бога, щоби такий **тяжкий біль тривав** у свідомості так довго (*Любка Дереш «Пісні про любов і вічність»*).
138. Але **біль цей**, як не дивно, виявився **цілющим** (*Любка Дереш «Пісні про любов і вічність»*).

139. І коли **біль дістався** й туди, уже не фізичний, а **біль розуму** - більше за все йому було образливо, що Бог був таким несправедливим до нього, - коли **біль розуму** досяг і цього затаєного, внутрішнього вузла, він розтиснув зуби, бо не мав сили витримувати цей біль, і крик вирвався з нього, а вузол розповзся (*Любка Дереш «Пісні про любов і вічність»*).
140. Кожен з них відлунював **новою хвилею болю** (*Юрій Іздрик «Воццек»*).
141. **Біль** тепер **заміняв** йому увесь світ (*Юрій Іздрик «Воццек»*).
142. Цілий **світ був болем**, - він прислухався, - і це був не найкращий його різновид (*Юрій Іздрик «Воццек»*).
143. Це був дуже **локальний біль** - він ледве чи займав кубічний сантиметр мозку, - але ця локальність вносила новий відтінок нестерпності: здавалось-бо, можна вхопити зболіле місце пучками і витягти з голови, як виймають з пучки скалку (*Юрій Іздрик «Воццек»*).
144. **Біль ховався** близько, десь під самою кісткою, але череп був для нього надійним захистом (*Юрій Іздрик «Воццек»*).
145. Пальці несамохіть роздирали шкіру на чолі, марно намагаючись добутися до середини, а потім лізли до очей, подібно павукам тяглися до очей, щоб бодай через очниці проникнути в мозок і - нічого надзвичайного - просто почихати над / під бровою, адже **біль це не завжди біль, це не завжди просто біль, це завжди не просто біль**, а, кажучи пишномовно, - квінтесенція свербіння (*Юрій Іздрик «Воццек»*).
146. Найнеприємнішим у цьому всьому було те, що з кожним новим ударом **біль робився все пекучішим і гострішим**, але це кляте крещендо ніколи не закінчувалося непритомністю, в кожному разі йому не вдавалося свідомо пройти цим шляхом до втрати свідомості, бо десь на півдорозі жахлива нудота і безсилля змушували його завмерти на якійсь достатньо високій і нестерпній больовій ноті і віддатися її звучанню цілком, аж до внутрішніх спазмів і корчів, котрі він силувався погамувати залишками пошарпаної волі, аж до того моменту, коли

- небезпека бралася з іншого боку, і починало терпнути (*Юрій Іздрик «Воццек»*).
147. Бо в подібній груповій спокуті немає й тіні фізіологізму з роду Захер-Мазоха, тут і не пахне провінційними дрогобицькими комплексами Шульца, тут просто в найвіддаленішому закапелку свідомості, куди не відразу **може прорватися біль**, гніздиться тиха радість осмисленого існування (*Юрій Іздрик «Воццек»*).
148. **Біль відбирав** у нього свободу дій, свободу рухів, свободу вибору зрештою (*Юрій Іздрик «Воццек»*).
149. **Біль відбирав** здатність мислити, а це оберігало згадану вже тиху радість від небажаних метаморфоз, від замилювання власними стражданнями та спокуси низькопробного месіанства, що ти його відчуваєш кожного разу, як тільки біль відступає, а ти опиняєшся сам на сам із собою, адже бути власним месією власне для себе самого означає не що інше, як просто бути це заяложена проблема самоідентифікації як зрештою і не менш засалена проблема віри (*Юрій Іздрик «Воццек»*).
150. Або ж - кількість варіантів безконечна - ти міг відчути майже потойбічний і мало не райський спокій, утікаючи від маньяка-убивці і потім помираючи під його ножем (немилосердним, уточню, ножем, що раз за разом простромлював і роздирав твою плоть, краяв її на дрібні шматки і знову й знову колов і різав навіть тоді, коли в цьому вже не було жодної потреби), а страх, пекельний відчай і **нелюдський біль** з'явилися б у зовсім іншому сні під час випадкової копуляції у не дуже чистому готельному номері (*Юрій Іздрик «Воццек»*).
151. І що після того **пекучого болю**, коли, здавалосьь, і дихати не було вже ні сил ні волі ні бажання - можна, виявляється, радіти закінченню дня і опівнічній зливі, котра миттю змиває залишки цілоденної спеки, навальним енергійним клетотом захоплюючи вулиці й квартали так, що місто врешті опиняється в кільці бадьорої блискітливої електрики (спалахи на мокрому асфальті сусідньої пожежної частини, на чорних

шибах гаражів, на лискучих боках багряних автоцистерн - вмістилищ не конкурентної тепер вологи), і звідусіль лунають тріумфальні громи, з аборигенською завзятістю (Юрій Іздрик «Воццек»).

152. І знов до **болю** хотілося плакати, але навколо яснів день, його оточували люди, присутність яких він відчував, хоч ще й не розрізняв їх до ладу, два жорстокі роки мандрів разом з Лучуком привчили його до вміння дотримувати зовнішніх позорів, для своїх чотирнадцяти чи п'ятнадцяти літ він виглядав набагато мужнішим, а тільки в душі лишився дитиною, його серце було пронизане барвами, але ніхто цього не повинен знати, однаково-бо ніхто не збагне і не повірить (Павло Загребельний «Диво»).

153. Ярослав і не знав їх майже нікого, жив коло матері, мав **свій біль**, катувався своєю непорушністю; як тільки став розуміти навколишній світ, вже зненавидів його, хоч і прагнув усього, що було йому недоступне, хотілося йому сміху, біганини, крикняви, веселого вовтузіння (Павло Загребельний «Диво»).

154. Василій віддав катам чотирнадцять тисяч болгар, сто сорок чотири сотні воїнів Самуїла було осліплено, і на кожну сотню приділено одного одноокого поводиря, і сліпі, виючи від **нестерпного болю**, бо немає **тяжчого і дикішого болю** для людини, аніж **біль від осліплення**. (Павло Загребельний «Диво»).

155. Гліб з великими труднощами заліз у сідло, махнув рукою, погнав учвал, стоячи в однім стремені, а друга нога висіла йому **смертельним болем** і тягарем (Павло Загребельний «Диво»).

156. **Біль** був такий **незносний**, що довелося перевести коня спершу на рись, а там і зовсім - ступою (Павло Загребельний «Диво»).

157. Але дедалі більше переконувалася, що нікому немає до неї діла, то й кожного свої тривоги, **свої болі**, свої клопоти, кожного життя загання в якесь коло необхідностей і обов'язків, з яких годі випручатися,

- а якщо хто й спромігся б це зробити, то не для неї, а для чогось вищого, надзвичайного (*Павло Загребельний «Диво»*).
158. Може, й саме життя — це **суцільний біль**? (*Павло Загребельний «Диво»*).
159. Учорашній страх охопив Козака, і темрява була не перед очима тільки, а й у душі, у мозку, тяжке запоморочення навалилося на хлопця, він забув про все на світі, забув навіть про **нелюдський біль** у ногах і у всьому тілі, стогнучи, скімлячи, плачучи згорілими очима, невміло, мученицьки, став відповзати від потрощеної гармати, назад, до кукурудзи, до м'якої городньої землі. (*Павло Загребельний «День шостий»*).
160. Коли говорити сьогодні про розум, то неминуче доведеться говорити про його занедбаність і покинутість у світі, його захоплення і плач, вічну тугу і **тяжкий біль** (*Павло Загребельний «Безслідний Лукас»*).
161. Він, здається, щось спитав у тої жінки, і вона стала відповідати, а може, вона нічого й не чула, а говорила своє, - мова з неї видобувалася тяжко, мов здригання, корчі, конвульсії, мова без слів, без надії пробитися до чужої свідомості, - тільки **власний біль** і власне страждання! (*Павло Загребельний «Безслідний Лукас»*).
162. Лукас аж застогнав **од нестерпного болю в душі** (*Павло Загребельний «Безслідний Лукас»*).
163. І поки знов біг понад берегом Яковенко, ведучи за собою дівчат, Зіна й далі сиділа за столом у чисто прибраній хаті перед матір'ю, яка двадцять років тому втратила дочку і в якій обличчя було схоже на багатостраждальну землю, **покарбовану болем**, розпукою і часом (*Павло Загребельний «Добрий диявол»*).
164. Хлопець спробував вивернутися, і **біль розпанахав** йому мозок (*Павло Загребельний «Добрий диявол»*).
165. Море набігало, **як біль** (*Павло Загребельний «Добрий диявол»*).

166. Ще мить тому пустельний і отупіло байдужий «Омірос » ураз виповнився людськими голосами, весь став мов **суцільний біль**, а може, то Яковенкові тільки здалося, може, вчулися йому зойки, може, його власний стогін намножився, а його **біль наповнив** усе судно? (Павло Загребельний «Добрий диявол»).
167. І тут жорстока сила відірвала його від дверей, пожбурила через коридор, а потім кинула назад і вдарила ним у двері так, що все аж зойкнуло, двері відлетіли, і Яковенко впав у каюту, впав між койкою і столиком, боляче вдарився потилицею, але не мав часу **прислухатися до болю**, вмить почав підводитися, хоч на нього знов навалився той дивний тягар, що гнітив його перед цим у коридорі (Павло Загребельний «Добрий диявол»).
168. Прожектор ще й досі притаєно шастав по дерев'яному помосту, і танцювала невтомна парижанка, і ліниво вигинався сіро-чорний гад, і в Стіліаноса перед очима спліталося в болюче мереживо сіре, чорне, біле, і слиняві губи добровольця з Конго теж впліталися в болючий кошмар, і його слова про « один лиш постріл у сечовий міхур » теж запліталися в один клубок **різучого болю**, який починався десь у поясниці, підіймався вище й вище, затоплював усе Стіліаносове тіло (Павло Загребельний «Добрий диявол»).
169. **Біль роздирав** праву підчеревину, всі постріли і всі кулі були в міхурові у Стіліаноса, його перерізало навпіл **чорним боєм**, з яким уже не мав більше сили змагатися, знав, що покінчити з цим можна лише в один спосіб, і Стіліанос не став роздумувати й вагатися, вклав усю свою силу, всю ненависть, увесь **біль в удар** (Павло Загребельний «Добрий диявол»).
170. Але **біль був мимойдучим, скороминущим**, важливе було інше: те, що Віктор догадався прискочити на допомогу, бо допомога була доконче потрібна, хоч одні руки й то вже поміч, уже легше, вже якась надія... (Павло Загребельний «Добрий диявол»).

171. Він тернув рукавом по очах і лише тоді відчув у них **жахливий біль** (Павло Загребельний «Дума про невмирущого»).
172. Лівою рукою він намацав у кишені пакет індивідуальної допомоги, **тамуючи біль**, розгриз зубами його оболонку й спробував затулити якомсь рану (Павло Загребельний «Дума про невмирущого»).
173. Одна з куль, видно, розтрощила ребро, інакше не було б такого **нестерпного болю** при кожному порусі (Павло Загребельний «Дума про невмирущого»).
174. Дихати було важко, **біль у боці сковував рух**, але Андрій, зціпивши зуби, вперто дерся на свій горбик (Павло Загребельний «Дума про невмирущого»).
175. Лиш невідступна примара голоду нагадувала про себе та ще **мучив біль** од рани (Павло Загребельний «Дума про невмирущого»).
176. В пробитих врангелівцями грудях **чайвся невтишимий біль**, він задихався на уроках, його мучила спека, задуха, але Задорожний нікому не скаржився (Павло Загребельний «Дума про невмирущого»).
177. Він ударив якраз у стару рану, і в Коваленка од **нелюдського болю** потемніло в очах (Павло Загребельний «Дума про невмирущого»).
178. Те, про що вони уникали згадувати, щоб **не завдавати болю** своїм змученим серцям, тепер само (Павло Загребельний «Дума про невмирущого»).
179. Той **засичав од болю** (Павло Загребельний «Дума про невмирущого»).
180. **Біль закричав** у його тілі тисячами пронизливих голосів, але Коваленко вже лежав на спині і дивився праворуч, туди, де стояли ряди двоповерхових дерев'яних ящиків, у кожному з яких лежала хворі, поранені і, можливо, вмираючі в'язні. (Павло Загребельний «Дума про невмирущого»).
181. Але пам'ять його, знесилена, змучена **безугавним болем**, розгубила всі спогади, як квітка пелюстки (Павло Загребельний «Дума про невмирущого»).

182. Йому тепер лишався **біль, різкий і нестерпний**, і думки (Павло Загребельний «Дума про невмирущого»).
183. Може, **біль даний** людині як **сторож і опікун життя?** (Павло Загребельний «Євпраксія»).
184. **Без болю** й самого життя не було б (Павло Загребельний «Євпраксія»).
185. Навіть **дерево відчуває біль** (Павло Загребельний «Євпраксія»).
186. Скажіть йому, що повітря його батьківщини добре вплинуло на наше здоров'я, і це допомогло нам перемогти **той біль у душі**, який викликала тимчасова розлука з рідною землею, — відповів професор (Павло Загребельний «Євпраксія»).
187. Ще там був **чистий людський біль** за себе і за багатьох, кому стали на заваді розкрити свої здібності, був тихий докір, негаласливе вказування на помилки, може, й власні або й цілого свого покоління (Павло Загребельний «З погляду вічності»).
188. За секунду Шляхтич повернувся до свідомості, погоні вже не було, але тепер з'явився новий ворог — тепер були дві рани в його нозі, і про ці рани не повинні були знати чоловік і жінка, він мав приховати від них і **свій біль**, і напливи безсилля, і дедалі частіші й довші занурення в непам'ять, у несвідомість (Павло Загребельний «З погляду вічності»).
189. Пам'ять про ці звірства протриває сотні років і чоловіком високої душі буде списана в **книгу болю** й скорботи, і книга та навіки лишиться безіменною, бо хіба ж має ім'я пам'ять? (Павло Загребельний «Я, Богдан»)
190. **Душа проростає з болю**, але з радості теж.
191. Треба було передовсім вихваляти всіляко повелителя всіх татар, але вихваляння в мене якось не вийшло, все **заверталось на болі** та нещастя народу мого, хоч і знав я, що **чужі болі** ще ніколи й нікому не дошкуляли.
192. **Біль тяжкий**, мій вірний друже.
193. Як порятуватися від **пекучого болю** в душі?

194. Автор саме страждав од нападу люмбаго і не те що їхати кудись, а навіть пройти від ліжка до письмового столу не міг, а тільки карячкував по-мавпячому. Люмбаго - це така хвороба, коли м'язи на твоїй спині мовби спаралізовані зміїною отрутою наклепників і обмовників і ти не можеш зворухнутися, твій хребет викривлено, як старослов'янську " іжицю ", ти **пронизаний** такими **болями**, ніби зібрав їх з усього того світу, де ще панує визиск, неправда, нерівність (*Павло Загребельний «Вигнання з раю»*).
195. Тепер знав, що все закінчено, їсти нічого не міг, бо після кожного ковтка починалися **неймовірні болі**.
196. А потім кинулася до нього, просто впала наперед, якимсь чудом долетіла до ліжка хворого і мовчки, в страшному мовчанні, вхопила його руки і горнула, горнула їх до своїх грудей, де не було вже жіночності, а був тільки **дикий, неймовірний, непередаваний біль** (*Павло Загребельний «День для прийдешнього»*).
197. Цілі **прожектори болю** (*Павло Загребельний «День для прийдешнього»*) .
198. Люди змінюються, й час змінюється, тільки **біль вічний** (*Павло Загребельний «Розгін»*).
199. Кожному судилося зборювати **власний біль**, і навіть такий гордий, могутній розум безпомічний перед темною силою ... (*Павло Загребельний «Розгін»*).
200. Доля - це те, що стоїть понад усім і найближче дотикається до життя людського, де нерозлучно переплетені народження і смерть, **біль і щастя**, зло і добро, кара і милосердя (*Павло Загребельний «Розгін»*).
201. У кожного народу **свій біль**, своє горе, друзі й вороги теж свої (*Павло Загребельний «Тисячолітній Миколай»*).
202. Могла б привабити його втомлені очі, можна б навіть закохатися (коли дозволено вживати це високе слово до чоловіка його віку і його втрат), але **нестерпний біль пам'яті** вже ніколи не зникне, так само,

- як не дано вдруге народитися (Павло Загребельний «Тисячолітній Миколай»).
203. Ковзнув поглядом, очі пойнялися чорним туманом, рука тремтіла, все в ньому здригнулося, він раптом став хаотичним **склубоченням болю**, відчаю, розпуки (Павло Загребельний «Розгін»).
204. Пам'ять **від болю**, мабуть, **не звільниться** ніколи, але ... (Павло Загребельний «Розгін»).
205. Над золотими стернями велетенським шатром нависало пронизливо-блакитне **до болю** в очах небо, яке мовби підпирали з трьох країв високі білі хмари - "діди" (Павло Загребельний «Тисячолітній Миколай»).
206. Вона існувала на обр'ях його життя примарно, неправдешньо, була чи й не була, але він знав: це його судьба, доля і недоля, тільки їй він був зобов'язаний вічним видом щастя, вічною неволею, добровільним солодким рабством душі, приречений розв'язувати **нерозв'язну теорему болю**, майже містичного відчуття досяжності й недосяжності, вічного спогаду про азіатську ніч (Павло Загребельний «Юлія, або Запрошення до самовбивства»).
207. Як бачите, все так чи інакше замикається, знаходить своє завершення або й кінець на землі з її точними вимірами і **невизначеними болями й муками**: і неземні крилаті істоти, і небесне сяйво, і навіть посланці далеких міжзоряних світів ... (Павло Загребельний «Юлія, або Запрошення до самовбивства»)
208. Тепер утік та бігаю по світу, хочу **втекти від болю свого**, а не втечу ж ніколи
209. Не один **рубіж болю**, і тиша ще щільніша довкола, тільки тяжке дихання чи то Козакове, чи того, невідомого, і пронизливий запах молоді кукурудзи (Павло Загребельний «Євпраксія»)
210. Тіло втратило звичну вагу і мовби зависло в просторі, **біль теж став ніби чужий** (Павло Загребельний «День шостий»)

211. Завжди обличчям до супротивників, усміхнений, щирий, відвертий, гранично чесний, стоїть - не стоїть, тут і не тут, присутній - не присутній, вміло виграє свій щит і, задкуючи, непомітно прослизаючи, мов тінь, мов дух, мов тривога, **мов біль**, пролітає майданчик - і вже на тім кінці, вже біля чужого щита, і кидок собі за спину видовженою, неймовірно і неприродно видовженою рукою, не обертаючись, не дивлячись, недбало, але точно в кільце (*Павло Загребельний «Безслідний Лукас»*)
212. Тільки він зі **своїм болем** і своєю гіркотою (*Павло Загребельний «День шостий»*)
213. Який неземний, страх налягає на душу, коли, занурений у справи щоденні, які видаються тобі суттю життя твого, зненацька опиняєшся над отхланню вічності і безнадії, бачачи, як найближча тобі людина поволі й неминуче відходить у позасвіття, **замкнена у своєму болеві**, як церква покинута, мов самотній острів посеред розбурханого моря (*Павло Загребельний «Я, Богдан»*).
214. Воно спочивало, зализувало рани, готувалося до походу, знало чи й не знало, що частина від нього десь одірвалася й готується звершити діло ганебне й принизливе, йому **не болів гетьманів біль**, воно не відало гетьманових страждань, велике військо - не одної матки діти (*Павло Загребельний «Я, Богдан»*)
215. Чуєш, гетьмане, цей зойк і **цей біль**? (*Павло Загребельний «Я, Богдан»*)
216. Голос його бився в тіснєві й у темнощах, і чувся біль у тому голосі, **біль і страждання** (*Павло Загребельний «Я, Богдан»*)
217. Однак тої ночі, коли я одпровадив пана Смяровського, власне вигнавши його з свого дому, і став на ганку, вслухаючись у низьке журавлине голосіння над моєю землею, пан Ціпріан виник непростежувано, як завжди, але не відступився в темноті незауважуваний, а таки пробився до мого слуху своєю безладною мовою,

- бо цього разу **вцілив у мій біль** і в мою розтривоженість (*Павло Загребельний «Я, Богдан»*)
218. Пам'ятав лиш **свій біль** (*Павло Загребельний «Я, Богдан»*)
219. **Біль зняв свою блокаду**, зняв тимчасово, і Жеребило квапився використати той короткий проміжок, щоб знов стати Жеребилом, хоч на мить стати самим собою, таким, як колись, як ще недавно (*Павло Загребельний «День для прийдешнього»*)
220. А **біль бив** стопудовими молотами, сплющував тіло, **витончував** тканини, **лишав** тільки один шар клітин, лишав оголену протоплазму, насичену генами вмирання (*Павло Загребельний «День для прийдешнього»*).
221. Сповненому милосердя потрібні випробування **болями не чужими, а власними** (*Павло Загребельний «День для прийдешнього»*).
222. Ніч і день змішалися, земля й небо поєдналися й знищилися, я полетів туди, де була смерть і не було вже нічого, бо я хотів, аби нічого не було, кинув усе, забув про все, про своє призначення й судьбу, пам'ятав тільки свою пристрасть, свій безум, своє шаленство і **нелюдський біль** (*Павло Загребельний «Я, Богдан»*).

ДОДАТОК В. Корпус текстів, сформованих на основі соціальної мережі 'X'

1. читаю і кожною літерою б'є тим болем. обіймаю міцно, якщо можна. слава Герою.

<https://x.com/nbspeka/status/1848711832065786347?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

2. Стало краще. В тебе чудово виходить боротись з болем, в даному випадку душевним.

https://x.com/the_mooncat/status/1848809840941859324?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

3. Прокинулась о четвертій через біль у животі. Збиралась зла. Провела пару зла. Зайшла в кав'ярню, залишила речі, аби не зайняли, зробила замовлення, повертаюсь - за столиком студенти. "Ой, а ми не знали, що тут зайнято". Тепер я ще більше зла, бо ледь знайшла інше вільне місце.

https://x.com/kyo_aka_al/status/1848616855075733559?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

4. Душа болить, земля вся болить, дерева кричать дитячим криком, трава шумить батьківським болем..

https://x.com/kyo_aka_al/status/1848616855075733559?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

5. Дякую. Я тобі теж співчуваю, розумію цей біль, який на периферії чорною хмарою.

<https://x.com/tzycore/status/1832445597330370765?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

6. Світе, почуй наш біль!!!

<https://x.com/rpm80vygysyygyt/status/1831403432546345349?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

7. імена – біль. всі всі імена – біль. пам'ять – біль, але я хочу пам'ятати.

<https://x.com/velinaoa/status/1829092769182158862?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

8. Тримаєшся за надію що скоро все буде краще, що скоро все закінчиться. Але кожен день стає все гірше і гірше, і надія все менше і менше. Просто постійний біль який вже не можливо витримувати.

https://docs.google.com/spreadsheets/d/1pJK_OUtvJV_a_B9cPu0gmWZIDMRQsOPsn9oVgwG_Xm4I/edit#gid=763803753

9. Заходиш в інсту, стандартна картина. Вестерн-частина: куди ходити на дейти, вражаючі новини про покупку будинків в юк, інвестиції, клуби, пости про палестину. Українська частина: біль, біль, смерть, йдуть найкращі, біль і ще раз біль.

https://x.com/serendipidity_/status/1830988549795258833?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

10. І на останок. Емпатія та вміння зрозуміти біль інших. Ви спокійно читаєте про Розстріляне Відродження? Про загиблих на Майдані? Про загиблих зараз? А якщо перестати сприймати це як цифри, як бездушні сторінки тексту.... Якщо відчути себе там?

<https://x.com/nikabaziuk/status/1832345184870260996?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

11. Біль. Нестерпний. Неможливий, нелюдський біль.

https://x.com/tm_scm/status/1832189347627725235?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

12. Це так боляче, так боляче. Цей біль став буденністю. Світла пам'ять.

https://x.com/yu_lyanna/status/1832131465351733325?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

13. схоже, головний біль на 5-й день вирішив відступати, дякую усім вищим силам чи хто там пошаманив.

<https://x.com/velinaoa/status/1832006203389387135?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

14. Але ж який солодкий цей біль.

https://x.com/igriste_rogeve/status/1831796351363117310?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

15. Чи попечені болем.

<https://x.com/clummmmmm/status/1832084170195243055?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

16. Як же мені болить за цього чоловіка. Я не уявляю як йому буде жити з цим болем втрати. Русня не люди і поки вони вбивають наших дітей, мені не шкода їх вилупків. Нехайдохнуть.

<https://x.com/beznadi/status/1832016485578928493?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

17. Неможливо узяти на себе чужий біль. Але можна хоча би тримати людину за руку, щоб вона не була зі своїм болем один на один.

<https://x.com/ludmi0701/status/1831432604316529016?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

18. люди з різними політичними та ідеологічними поглядами відверто розповідають свої історії: одні діляться тихим, глухим болем, інші — просто втомилися мовчати й боятися.

https://x.com/ppu_gov_ua/status/1831360469439041955?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

19. Я знаю, що ми маємо право ненавидіти кожного з тієї країни, і наша злість зрозуміла і виправдана багаторічним болем, несправедливістю і втратами. Але русня майстри маніпуляцій і цю злість вони показують іноземцям, у кого нема нормального першоджерела.

<https://x.com/s0nyachna/status/1831048769691164979?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

20. Дивився й сміявся на могили у скверах, Чи ставив печатки на секретних паперах?.. Кричала, просила, й вже навіть не плакала. Плаче лиш той, кому є що втрачати... Ще плаче лиш той, хто до смерті заляканий, А смерті нема, є лиш попіл і згарище Всі поранені болем, сиренами, звуками.

<https://x.com/canisbandera/status/1830861810255237531?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

21. Як же хочеться, щоб Харків асоціювався зі студентами, наукою, перспективами, інноваціями, культурою, а не з нескінченим болем, ракетами та руйнуваннями...

<https://x.com/pmwithmems/status/1830327884164243637?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

22. *глухо скрикнув від удару об підлогу і тут же заскиглив від болю в губах. Почувши слова Хуо, хлопець тут же розтис зуби, стараючись натомість скинути старшого з себе*.

https://x.com/your_shixiong/status/1832153044835819898?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

23. Натанцювалась до болю в ногах, такий гарний вечір, що тепер очікую якогось пиздеця від ранку.

<https://x.com/liudmylamykytyn/status/1832153339263398118?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

24. Неможливі рівні болю Пекло.

https://x.com/igriste_rogeve/status/1832131914779553970?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

25. Іноді хочеться бути каменем без душі і не відчувати болю людського...

<https://x.com/mavkasoul/status/1831579167516758027?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

26. Слів і співчуття ніколи недостатньо. Цього ніколи не буде достатньо. Щоб осягнути ці шаблі горя, болю і розпачу не вистачить жодних слів. Коли дивишся на ці всі жахливі новини, болісні новини, на все що безкінечно руйнує і вбиває русня дихати важко.

<https://x.com/alexalex6169/status/1831452527071809688?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

27. Підтверджую як мати... Діти це найголовніше, найцінніше... Дуже боляче за всіх.. але за дітей... Це інший біль, це інший страх.

<https://x.com/anaastasiiiiiaaaa/status/1831638692739330188?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

28. Біль всесвіту вселилась в мене і не може покинути.

<https://x.com/ivanbondar53983/status/1831558582485287225?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

29. Так. Це об'єднує українців. Спільний біль і спільна сила збирати себе по шматках і боротися з росією далі. І в кометах видно тих, кого об'єднує інше, вочевидь - росія.

https://x.com/O_lenaUA/status/1831452528795648301?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

30. Трошки втомився від питань "Ти сумний чи що?". Не, в мене щосекундний біль десь між 7 і 8 за 10-бальною шкалою останні 20+ років. Я самотній. Я зайобаний. Я не почуваюсь потрібним чи важливим дуже часто. Тому "Ти сумний?" - це риторичне питання. Хочеться від нього кричати..

https://x.com/antix_in_jeans/status/1846543220722802885?s=52&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

31. Болю стає все більше. Втоми також. Але бути на війні, захищаючи свою країну є чи не найправильнішим вибором. Не «найщасливішим» або «найкращим», саме «найправильнішим». Дякую тим, з ким маю за честь тримати зараз стрій. Вічна пам'ять усім полеглим героям.

<https://x.com/acherepnia/status/1841035444718317634?s=46&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

32. Мій хлопець не заслужив бачити, як сильно я розвалююся. Мій хлопець із сонячної країни усміхнених людей не заслужив бачити мого болю. Він заслужив проводити вечори у щасливій розмові і теплих обіймах. Він не має нести на собі мою ношу.

https://x.com/apostl_na_stini/status/1847348269481152645?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

33. а можна якось без головного болю? бо я вже не можу.

https://x.com/roksa_rmcf/status/1847321470604644479?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

34. *ходить колами по кімнаті не дуже обробляючи інформацію і страждаючи від головного болю який чомусь не проходить*.

<https://x.com/whoisthisloki/status/1847175941530747357?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

35. Знаєте, мені для щастя не вистачало тільки болю в шлунку

https://x.com/mini_pi_g/status/1847128265531523378?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

36. Да, прокинувся серед ночі від різкого болю.

<https://x.com/gabelimagnet/status/1846532196695187643?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

37. Живи доводиться або з сумом від усвідомлення своїх обмежень. Або з болем від процесів трансформації. Зрештою, щастя впирається у вибір дискомфорту: від усвідомлення своїх ментальних обмежень чи від неусвідомленої обумовленності ними.

<https://x.com/seryogaji/status/1846795843195568478?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

38. Ми всі різні і тільки ми вирішуємо, що для нас правильно. Я не чекаю бо бачила особисто. Була на упізнанні, сама забирала з моргу, бачила все. Але все ще раптово плачу на вулиці, в транспорті. Болить, але я навчилася жити з цим болем.

<https://x.com/mariabilash/status/1845865414959526233?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

39. Ненавиджу, коли тримаєшся, а потім раз – і настає на душі тотальна безпросвітна журба у симбіозі із болем.

<https://x.com/fearalma/status/1845846142858166532?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

40. Розриває серце і щемливим болем ніє в області грудей💔

<https://x.com/kiukrains22942/status/1842974140644704453?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

41. Якось я переходила на ногах гострий тонзиліт із температурою 39 і болем у горлі таким, наче його колупають іржавим цвяхом — і вирішила, що більш так не робитиму. Потім виявилось, що я переходила ковідну

пневмонію. А зараз я, здається, переходила рдужне вигорання. Не робіть так.

<https://x.com/2ironichna4u/status/1841919494744076293?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

42. це все виливається в якийсь вирій, бурю емоцій - щось між приємним ностальгічним сумом, кричущим болем та відчуттям щастя.

<https://x.com/budylina/status/1841896069082345668?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

43. біль також допомагає рефлексувати. він допомагає пережити якісь емоції та відпустити їх. люди можуть насолоджуватися болем, бо це гострі відчуття, які дозволяють їм краще відчути певні моменти. це не завжди щось погане, і це важливо дозволяти собі проживати, якщо є потреба.

https://x.com/cheshira_go/status/1841435135301857660?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

44. почав день з температурою, болем в носі і донатом на дрони норм.

<https://x.com/tapik/status/1831586364229398749?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

45. Втрата матір'ю сина, напевне, найбільший біль з можливих. Книга про це. Попри важкість теми, я не міг відірватись, поки не дочитав з комом в горлі. Рекомендую.

<https://x.com/zoomer90s/status/1839950765193924691?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

46. Це біль, шкода всіх хто втратив свій дім, бідні люди. X. URL:

https://x.com/belova_zen44318/status/1839194549865926793?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

47. Кіпріоти кажуть, що розуміють нас і знають цю біль коли ти втратив все і свій дім. Ось хто має бути другом на мою думку. А приходити зі своєю церквою та знищувати те що було це варварство.

https://x.com/karol_stardust/status/1834552132025860585?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

48. Це втрачене назавжди. Так, місто відбудують, але кожний кушик, цеглина мали пам'ять, яку біосміття знищило 😞 Сум і біль!

<https://x.com/citten1505/status/1845122973813895186?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

49. Неймовірний біль і сум, але ж ви мрієте повернутися в ту Україну яка залишилась в вашій пам'яті, в вашому серці. А тут все змінилось, все інакше. Це я до того, що я збираюся покинути Україну

<https://x.com/budnatnet/status/1818910027689705941?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

50. СПІВЧУТТЯ ВАМ ЩИРЕ . Дуже боляче , це неможливо ні прийняти , ні зрозуміти - це тільки безмежний біль і безмежна ненависть до фашистської болотної кацапії , ненависть і прокляття на їхнє знищення до останньої кацапської тварюки на землі .

<https://x.com/apalubov19611/status/1845091795266310559?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

51. Немає слів, просто безкінечний біль за Харків 💔💔💔 ненависть до русні і злоба, до західних рохлів, які бояться дати адекватну допомогу.

<https://x.com/vbobber1/status/1837382200985067585?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

52. Вічна пам'ять Вічна слава Невимовний біль Неосяжна ненависть до ворогів

<https://x.com/sidertise/status/1800619791977267253?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

53. Всередині мене живе ненависть. Страшна ненависть, силу якої я і не підозрювала. І страшний біль. Україну бомблять. Світ мовчить. Інколи світ видає, що Україна повинна перестати бомбити нафтяніє рускіє отрасли, патаму шта у США не будіт бінзіна.

<https://x.com/lesyaua7evropa/status/1771110917394072048?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

54. Це не означає, що потрібно виправдовувати біль чи страждання, але без подолання труднощів ми б не знали, як діяти в складних ситуаціях. Важливо відрізнити неминучі труднощі, які вчать нас адаптуватися і рости, від травмуючих подій, які руйнують і змушують просто виживати

https://x.com/green_tea_246/status/1845007134372569150?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

55. В такі дні по-особливому боляче і хочеться кричати од відчаю. Все російське приносить страждання і обпікає наче вогнем. Цей біль має перекривати все, що вас хоч трохи тягне до російського. І це стосується кожного. Мене. Тебе. Ту дівчину в кав'ярні і того хлопця в парку. Всіх.

https://x.com/haruban_/status/1831351349734175025?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

56. Господи! Чому повинні гинути діти? Як же боляче! Як щемить серце! Цей хлопець справжній герой! Біль, сльози, печаль. Пам'ятаємо.

https://x.com/tina_kiyanka/status/1805295314464551077?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

57. А найгірше з цього всього, бачити біль і страждання близьких і рідних цих людей

<https://x.com/bbnkoa/status/1844277858900095293?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

58. Боже, сонечко, співчуваю. Неймовірна втрата і біль. Саме найстрашніше попереду, бо це ніколи не скінчиться на жаль. Це пережити не можливо, але треба жити заради того, що ваш красень виборював для вас життя. Низький уклін і велика шана славному воїну.

<https://x.com/yuupiemrap0qcnw/status/1845051789839581540?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

59. Неймовірна біль і втрата не існує слів, які б підтримали ,хочеться просто кричати 😞

https://x.com/by_lisitsa/status/1832410944128917914?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

60. Життя-біль і печаль ☐

<https://x.com/oswaldmila/status/1814022787180171771?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

61. У суботу випадково зустріла земляка. Він повідомив, що загинув чоловік нашої спільної знайомої. Красива пара: завжди разом, завжди, усміхнені, щасливі... Клята війна! Третій день сум, біль і... ця українська пісня чомусь саме у цьому виконанні:

https://x.com/svit_vega/status/1848282235163529686?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

62. не можу описати весь біль та сум, який ця новина викликає. ти була дня неї найкращою мамою, міцно обіймаю

https://x.com/pani_darka/status/1848035427422269461?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

63. здавалось, що тільки не вона... шок і біль не вірю

https://x.com/kt_bihun/status/1796145692357882135?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

64. біль... Вічна пам'ять Герою! русня не люди! Смерть москалям

<https://x.com/swlo1672/status/1834480685983146135?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

65. Нестерпний біль від того, що ми, українці, вмираємо, а клята русня залишається безкарною..

<https://x.com/gugu911/status/1831567538997924278?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

66. хочу, щоб москальнота відчула всю ту біль, яку відчуває кожен українець зараз

<https://x.com/ig99pbtaw/status/1539599260903153664?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

67. я щиро заздрю неметеозалежним людям, бо коли я прокидаюсь в такі дні, від головного болю я хочу заснути назад і не прокидатись більше ніколи

<https://x.com/annynhaseyo/status/1848003761538523562?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

68. а буде щось таке, як хоча б один день без головного болю?

https://x.com/valyrian_v/status/1846860131557838968?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

69. В мене трохи навпаки: зима, весна, 3 місяці головного болю і поганого самопочуття, осінь

https://x.com/kotic_rudyc/status/1847580885966565880?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

70. Від паніки з'явився біль у животі а від сидіння в незручній позі додався біль у спині. Тр вога скінчилась а клятий біль ні. Так і лежала мало не плачучи до пів сьомої... а в 7 вже була на роботі, розбита сонна і дезорієнтована.

<https://x.com/g9sanni/status/1840329165519622254?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

71. Головний біль, запаморочення, нудота, тяжіння в животі, біль у м'язах, біль у грудях, втома, стрес, бажання впасти й більше не підійматися.Або перший день місячних.

<https://x.com/8victoriada8/status/1775409167479578933?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

72. мені він добре на знеболення працює, протизапальний, але якщо щось вужче типу зубного болю, то зазвичай німесилом рятувалась, не знаю чи він справиться

<https://x.com/nothingbut20/status/1844847500718403945?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

73. Тільки плюси - окрім естетичної сторони пройшов постійний головний біль

https://x.com/nataly_taly/status/1849174250260992389?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

74. Оцінювання нуш викликає у мене головний біль

<https://x.com/sercemyr/status/1849069203766059250?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

75. забираю свої слова назад, сьогодні день ще дурніший маєш прокидатись повною сил та наснаги, а натомість отримуєш головний біль, який ніби б'є тебе струмом коли ти просто кліпаєш очима ну кайф

<https://x.com/bubeni/status/1848974995906572635?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

76. Зубний біль просто зводить з розуму. Не було такого сильного років з 7, краще б і не було далі

https://x.com/unbalanced_elf/status/1845218572114722943?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

77. Я випила знеболююче Трохи краще Але все одно відчуваю цей шалений зубний біль На ніч вип'ю немісіл

https://x.com/chi_jki/status/1834301839254139037?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

78. «Біль залишається на все життя. Але окрім болю зі мною гордість і величезна повага моєму сину за його мужність та гідний вчинок», - мати загиблого захисника, волонтерка Галина Гончаренко на відкритті "Дерева пам'яті"

<https://x.com/eszaporizhzhia/status/1847559593791979556?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

79. Щиро співчуваю ВАШОМУ болю

<https://x.com/victoriamandri2/status/1850470116095328377?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

80. Від болю серце розривається в шматки, і очі вже не мають сліз доволі , дитина віддала своє життя щоб Україна відродила волю 🇺🇦

<https://x.com/godunkoirina/status/1850316922140738038?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

81. Біль і розпач Московницьки терористи-вбивці і все біосміття, яке їх підтримує і допомагає, мають бути знищені. Хто випадково залишиться живим, будуть прокляті до 10 коліна і не будуть мати спокою ні вдень ні вночі, ні в цьому світі, ні в пеклі.

<https://x.com/eobetgv2buyosij/status/1852018662745464844?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

82. о ні зубний біль давай не сьогодні будь ласкаа

<https://x.com/htotakayuliia/status/1852634069269451237?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

83. Так, знаємо про такі випадки, і це біль військових. Зараз це вирішуємо шляхом автоматизації роботи оновлення даних, зараз це можна зробити через Армія+ (генерується заявка, її номер, сповіщуємо ТЦК). Є ще механізм листів від в/ч, теж працює зараз. Напишіть в особисті деталі, спробуємо допомогти.

https://x.com/k_chernohorenko/status/1852294978812219876?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

84. Готуємо текст про черговий біль. І маємо коментар психотерапевта. Страждання на самоті — рух у бік пекла. А переживання цих емоцій разом просто складна ситуація. Самоізоляція веде до втрати сил для боротьби. Людина в роздратованому та депресивному стані не приймає добрих рішень.

https://x.com/jane_kostina/status/1852277290094280843?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

85. Біль у вусі розриває голову Не дає спати Нарешті записана на сьогодні до отоларинголога І тепер лежу прокинувшись від болю, і переживаю що буде тривога і не потраплю до лікаря

86. Що в такому випадку робити? Викликати швидку? Чи є сенс Ааа

https://x.com/hu_artillery/status/1852136058961694748?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

87. Біль це доля, а страждання то питання вибору. Нема сенсу жити, то чому б ні? Просто тому, що хочеш. Живи, поки жива.

<https://x.com/bisyohozna/status/1852135603976151440?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

88. Біль зрозумілий. А чи є відчуття відповідальності особистої за це?

<https://x.com/andriykaminski/status/1852671280891224144?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

89. Декілька днів тому, виходячи з офісу мене почало накривати. Біль зсередины почав вириватись на поверхню. Я не бачила куди йду, бо слъози повністю наповнили мої очі. В якийсь момент я почала задихатись. Я не могла зробити вдих. В грудях пекло й давило.

https://x.com/titus_nastya/status/1852682967430185405?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

90. Біль,одна біль.....,починає місто бути схожим на мій Маріуполь! Щоб ви усі повизд@хали і зовнішні,і внутрішні Вороги! Слава Бійцям!

<https://x.com/vital54falcon/status/1852747049915072659?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

91. Колись я навчуся жити з болем її втрати. Але зараз світ для мене втратив усі фарби.

<https://x.com/goodbefatgirl/status/1851702529572135134?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

92. До великої війни, я любила деколи почитати детектив, подивитись фільм жахів чи трилер. Але зараз, коли життя переповнене страхом та болем, як рукою зняло такі вподобання. Хочеться чогось банального, радісного, надихаючого, і обов'язково з щасливим кінцем. А у вас як?

https://x.com/katty_bakiko/status/1852068228186652760?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

93. Бог досі карає головним болем за вчорашнє душнільство))))))))))))))

<https://x.com/walkingdenn/status/1852343185026003409?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

94. *хмуриться, забирає руку* ...гаразд? Я можу піти і ти не повинен завжди казати мені "так". І ти звичайно ж можеш просто сказати мені піти. Просто скажи це і я піду. *Всередині з'являється незрозумілий колючий біль*

<https://x.com/whoisthisloki/status/1852441687269715979?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

95. Відчуваю якийсь незрозумілий біль у грудях*накрут про хвороби*

<https://x.com/babakytsina/status/1616408813665501187?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

96. Плачу.. ридаю від пекучого болю і безсилля

<https://x.com/olgak398030/status/1827688546418954342?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

97. Захворіла на рівному місці. Лежу ридаю від болю в горлі і тотальної безпомічності

<https://x.com/lobodiuchenko/status/1837262970239295651?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

98. тепер знаю як то тремтіти від болю

<https://x.com/mumscorgi/status/1494656259974389762?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

99. ну чому я прив'язуюсь до людей, а потім ридаю від болю ну не виходить в мене в житті дружити, щоб я не робила для людини чого бляха я не можу відпустити цю ситуацію

<https://x.com/marcelttj/status/1841158707226226973?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

100. Скиглить від різкого болю і мимовільно смикається. Стегна хлопця починають тремтіти* Т-так... ти.. тобі можна все.

https://x.com/your_shixiong/status/1802018535595561344?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

101. Так гидко сьогодні, цілий ранок намагалася не блювати, зараз корчуся від болю в спині

https://x.com/ari_darnest/status/1646093199646113792?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

102. Скільки не дивився на зруйновані будинки, стільки хотілось плакати від болю, який пережили та переживають наші люди

https://x.com/from_polyova/status/1852691942603096474?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

103. я просто кричу від болі,коли все це закінчиться і всі вернуться додому живі...

<https://x.com/mariinkaua/status/1852239620529860935?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

104. пекельний біль в душі і серці постійно...

<https://x.com/mariinkaua/status/1853133799665631591?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

105. Побачила Київський торт і згадала біль історії, коли готувала тортик для не байдужої людини, але отримала певну кількість хейту, що сильно готувати комусь не люблю. А зараз чоловік готовий їсти те що я сама критикую тоннами, але мені важко в таке вірити й досі.

<https://x.com/shinjihino/status/1853189099055931505?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

106. Потужно-біль та Незламо-біль.

<https://x.com/hifibonus/status/1853353820304158898?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

107. Відчуваю ваш біль

https://x.com/earl_erker/status/1853361651598127568?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

Страшно сказати, що вона загинула. Бо коли скажеш — це вже стане реальністю, а зараз ще трошки якби ні. Типу я ж цього вголос не визнала — значить, цього ще не сталося. А коли визнаю вголос — все навколо вибухне болем. Бо ми втратили. Валькірія — на щиті. Пам'ятайте її

https://x.com/edip_edip_edip/status/1853104856594088111?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

108. Так-так-так, непроста насправді тема, бо то завжди складно так, щоб і вовки ситі були, і вівці цілі. Це якби має бути головним болем держави, але маємо, що маємо.

<https://x.com/eonekos/status/1852982903463956747?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

109. Марсове поле. Львів. Небо плаче. Я плачу. Трепотять прапори. Ніби шепочуть. Але я чую крик та біль. Невимовний всеосяжний біль... Тут немає моїх друзів чи знайомих,але водночас тут лежать мої брати та сестри по зброї! Помстимося!!!

<https://x.com/drglebych/status/1853376546355994808?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

110. Рідні в окупації, котрі несуть якусь фантастику рівня фільма матриця, це окрема біль. В мене діалоги з батьками такі ж фантастичні в їхньому бажанні, щоб я вже приїздив додому

https://x.com/zhyvotovskiy_a/status/1853496365206184216?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

111. А найгірше з цього всього, бачити біль і страждання близьких і рідних цих людей

<https://x.com/bbnkoa/status/1844277858900095293?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

112. Відчув його біль

https://x.com/ung_bepanteni/status/1850492342542692595?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ

113. Суттєвий опис. Я відчув цей біль.Співчуваю. Невже все прямо аж так погано?

<https://x.com/mykolkarovenko/status/1849051184822169689?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

114. Мало того їх сьогодні налаштували прориватися до президента. І це під час презентації мирного плану Я розумію біль цих людей, і ненавиджу маніпуляторів хто за цим стоїть. А стоять. Я бачила як працюють на акції фріАзов. Централізовано роздаючи з військового пікапа матеріали

<https://x.com/desiredplanet/status/1846583529112547837?s=12&t=DCRTP5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

115. сьогодні вперше за довгий час, чесно і щиро відчула себе гарною з срібними нитками в волоссі зморшками які є візерунком емоцій щастя і болю за все життя дивилася на себе в дзеркало і не сварилася що щось не так щось змінюється. змінююся я знову

<https://x.com/lookwider09/status/1852784168108773406?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

116. Війна привчила мене до того, що біль можна не відчувати, коли його занадто багато.

<https://x.com/julskha/status/1851006291654644100?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

117. я розумію твій біль (не розуміють)

https://x.com/gra_barka/status/1851900255840694609?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

118. З сумом дізналися про трагедію, що сталося 1 листопада на залізничному вокзалі в Нові Сад (Сербія). Українцям як нікому іншому сьогодні близька біль від втрат своїх рідних і близьких. Прийміть наші щирі співчуття, ми з вами у ці трагічні для сербського народу дні.

<https://x.com/ukrinsrb/status/1852395366215274517?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

119. Це мій біль. Здається, я все ще не готова до об'єктивної критики людей, які не занурені в тему/не з підтримуючого оточення. Хоча для покращення це дійсно потрібно. Часто відчуваю себе просто не в ресурсі приймати рішення для кардинальних змін

https://x.com/aligon_older/status/1845965120654004296?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

120. зловила розуміння, скільки темного й лихого родить у серці біль. і ти не можеш позбутись цієї роздратованості й злих емоцій, і починаєш винить себе, що відчуваєш це. хочеться якось не губить в собі світлих речей і щоб воно мною керувало, а не оце все

<https://x.com/tyhogovoriu/status/1853157582363357281?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

121. Там є ще одна «родзинка»: терпи! Терпи біль, терпи несправедливість, терпи дискомфорт. Бо як не терпиш - то «неженка» і це життя не вивезеш

<https://x.com/barselolya/status/1852297137393942987?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

122. дуже співчуваю вам і бажаю якнайшвидшої реабілітації це один з моїх страхів а біль десь конкретно локалізується, наприклад справа? можна якось впізнати, що це саме апендицит?

https://x.com/matsukita_doll/status/1851353311699734798?s=12&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

123. Ти спиш, їсиш, працюєш, гортаєш соц. мережі, плануєш і жартуєш. А на фоні це щохвилини захищають титани. А на фоні вбивають твоїх співгромадян. Цей фон і цей біль уже в'ївся незмивним маркером у життя. Героям Слава.

<https://x.com/vvallery/status/1632821702521417734?s=46&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

124. чесно? це було ДУЖЕ ВАЖКО, починаючи від пошуку постачальників, доставки та налагодження процесу з розвантаженням та розвозкою по місцю і закінчуючи тим, що я просто сиділа і ридала вдома після кожного виїзду, бо це такий концентрований біль - чути від людей всі жахи окупації

https://x.com/panistokrotka/status/1852972051310477807?s=12&t=s_fhOL4zFW9NojFE6RUk1A

125. Мені з одного боку жаль, а з іншого ні, бо має пройти цей весь біль. По іншому не розуміють

https://x.com/acjdotnet/status/1852816868899217621?s=12&t=s_fhOL4zFW9NojFE6RUk1A

126. і втрати боліти не перестають, просто стихають і біль стає стерпним.

https://x.com/te_mate/status/1851443352656286050?s=12&t=s_fhOL4zFW9NojFE6RUk1A

127. "Хтось й досі носить в сумочці ключі Від тих дверей, що більше не існує. А ти хоч плач, хоч смійся, хоч кричи: Твій біль нікого в світі не хвилює..."

https://x.com/hu_popa/status/1850581735261589620?s=12&t=s_fhOL4zFW9NojFE6RUk1A

128. Чорний невимовний біль від гіркої втрати проймає наші серця і сковує душі... Стало відомо, що 22 жовтня 2024 року на Донецькому напрямку загинув наш земляк, ГРОМ Сергій Вікторович, уродженець села Висоцьк, 1980 року народження.

https://x.com/pogrebeckij/status/1849808080189435915?s=12&t=s_fhOL4zFW9NojFE6RUk1A

129. наш Торецьк. Так сьогодні виглядає місто на Донеччині. Випалена земля, зруйновані будинки. росія приносить лише горе, біль та руйнування
Відео: аеророзвідка підрозділу «Хижак» Патрульної поліції.

https://x.com/mvs_ua/status/1846415319012712541?s=12&t=s_fhOL4zFW9NojFE6RUk1A

130. Біль на все життя . Пам'ять не зітре

https://x.com/silva7621/status/1850845881538392389?s=12&t=s_fhOL4zFW9NojFE6RUk1A

131. Ем, смерть від тромбу - це не настільки часто трапляється. Значно більше шансів отримати емболію, інфаркт, інсульт, кровотечу, відмирання тканин, пошкодження внутрішніх органів, шалений біль (який може залишитися на все подальше життя) і ще багато "добра". Вже не так весело?

https://x.com/antix_in_jeans/status/1849330221276635371?s=12&t=s_fhOL4zFW9NojFE6RUk1A

132. Сьогодні 9 днів по Вові. Ходили в церкву. Нічого не відчула. Стояли плакали з свекрухою. Син нас підтримував. Вдома пом'янули. Син з донькою навіть сміялися з батькових жартів. Дивились відео. А я почула його голос і розревілася. Біль нестерпний.

https://x.com/viktori80694633/status/1847637399259546073?s=12&t=s_fhOL4zFW9NojFE6RUk1A

133. Краса Донеччини неймовірна перемішана з болем

https://x.com/fozter91/status/1803448755724673035?s=12&t=s_fhOL4zFW9N9NojFE6RUk1A

134. на дворі 30 вересня, а це означає, що саме час одягати наніч тепленькі шкарпетки, бо хтось (я) уже встиг промерзнути так що тепер мучиться з нежитем та болем у горлі

https://x.com/sunroxshine/status/1840506520225616277?s=12&t=s_fhOL4zFW9NojFE6RUk1A

135. Ну що ж з болем в серці оголошую продаж книжечок з своєї бібліотеки, бо місце на стелажі скінчилось Буду вдячна за реплаї і поширення

https://x.com/kompozitor/status/1837833473425346762?s=12&t=s_fhOL4zFW9NojFE6RUk1A

136. Лакі інаф не переживати смертельні болі але таке відчуття ніби мене завернули в трубочку і спочатку кладуть в лаву а потім на лід

https://x.com/moonrossa/status/1853271744980943176?s=12&t=s_fhOL4zFW9NojFE6RUk1A

137. Ти як біль, який ніяк не вщухає. Ти як мрія, яка мене не відпускає

https://x.com/anna10041999/status/1568960690215436292?s=12&t=KUR_ZQХО3_IjsOqEevq0ng

138. Ти спиш, їсиш, працюєш, гортаєш соц. мережі, плануєш і жартуєш. А на фоні це щохвилини захищають титани. А на фоні вбивають твоїх співгромадян. Цей фон і цей біль уже в'ївся незмивним маркером у життя. Героям Слава.

<https://x.com/vvalleryy/status/1632821702521417734?s=46&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

139. Мені прикро, мені боляче, мені й ДОСІ страшно, я хочу додому, від якого залишишся лише камінчики. Мені погано. Дуже. Я ненавиджу усіх причетних до цього. Я ненавиджу русню. Я хочу, щоб кожен росіянець відчув мій біль та біль мільйонів українців.

<https://x.com/asyashiro/status/1629146984736083968?s=46&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

140. Струмом ллється біль...

Снаряди влучають в наші серця,

Людяність рвуть навкруги, на шматки...

Ніколи не здолати нашої волі,

нахуй ви йдіть, будьте ви прокляті!

<https://x.com/borodagomera/status/1538651086659149825?s=46&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

141. Перші дні вторгнення Неймовірні страждання народу! Біль так і тече через екран і захлинаюся ненавистю! росія, здохни!здохніть всі!

<https://x.com/lesyaua7evropa/status/1629539932409667584?s=46&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

142. Я згубила себе на кордоні

Де Європа межує з війною

Коли паспорт тримала в долонях

Бо лиш цим я батьків заспокою

Дім палає з моєю душею

Покалічене тіло «в безпеці»

Саме ходить чужою землею

Біль з'їдає зсередини сердце

Що залишилось там...

на кордоні...

<https://x.com/zochemspat/status/1543027266980118528?s=46&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

143. Я в тому морі тонув, я у ньому горів,

Я ніжність твою переплавив в свинець холодний,

Віддай мені спокій, собі забери чорний біль,

Ти зовсім не знаєш мене, та сьогодні.

https://x.com/drnk_kkl/status/1550186451492605952?s=46&t=DCRTrp5q-j5ME1PCGyRgOBQ

144. 10-й пакет санкцій ЄС починає працювати... Чудово, але потрібно жорсткіше. Санкції – це про реальний економічний біль, а не про декларацію болю. І Рф має страждати не лише через божевільних пропагандистів. Набагато дієвіше спрацювали б санкції по Росатому і атомній галузі Рф.

https://x.com/podolyak_m/status/1629487658920468480?s=46&t=DCRTr5q-j5ME1PCGyRgOBQ

145. кілька днів думаю про саме нині.

бо сьогодні — останній день зими, яку ми мали дуже важко пережити.

зими, яка мала бути темною, холодною, голодною і страшною.

і все, що я відчуваю — щемкий біль і величезну вдячність усім, хто цього не допустив.

ви найкращі люди цього світу.

<https://x.com/sashkiin/status/1630455958123036673?s=46&t=DCRTr5q-j5ME1PCGyRgOBQ>

145. Я хочу просто лежати в ліжку і щоби мене ніхто не займав якийсь час. Але не можу, бо треба іти і вирішувати купу питань, кінця яким поки не видно. Всередині біль, який неможливо втамувати, і відсутність ресурсу, який немає звідки поповнити. Я втомилась.

https://x.com/a_chom_by_i_tak/status/1630666506982793218?s=46&t=DCRTr5q-j5ME1PCGyRgOBQ

146. Так і є. Біль дуууже швидко забувається. Пригадуєш головою, що був піздец просто, а от описати нічого не виходить толком.

https://twitter.com/pani_volynska/status/1630633489581129732?s=46&t=DCRTr5q-j5ME1PCGyRgOBQ

147. Кава охолола, а мій біль ні

https://twitter.com/rusni314zda/status/1628649401680904198?s=46&t=wv_WiI GnltkE9MMVzL2EnQ

148. Це мій постійний біль, моя рана, яка ніяк не загоїться.

https://twitter.com/anastasia_bovt/status/1623774065470185476?s=52&t=aZD_DcSJLk8gVsUOdUCnQ

149. Всмоктувати чужий біль такими об'ємами. Не всі госпітальні волонтери, після перемоги, зможуть повноцінно повернутися до нормального життя.

https://twitter.com/y2skvrrn2hguu5z/status/1625192657927516160?s=52&t=aZD__DcSJLk8gVsUOdUCnQ

150. Коли кораблі сідають на міль,

Не ховаюсь.

Беру світло, вгамовую біль

І тримаюсь.

https://x.com/polunizza/status/1624877165182418945?s=52&t=aZD__DcSJLk8gVsUOdUCnQ

151. Біль за кожне втрачене чи скалічене життя українця. Однак усе пережите ще більше згуртувало й загартувало нас для боротьби з російськими окупантами.

https://twitter.com/brave_ukraine/status/1625219984803737600?s=52&t=aZD__DcSJLk8gVsUOdUCnQ

152. Я відчуваю величезний біль, коли бачу ці зображення. Наївність, доброта і сила української ідентичності в Маріуполі вразили мене.

https://twitter.com/amourskycyrille/status/1625492027004829700?s=52&t=aZD__DcSJLk8gVsUOdUCnQ

153. чи буває що ви любите когось чи щось так сильно що відчуваєте фізичну біль?

https://twitter.com/ssobaka113/status/1626004761110609920?s=52&t=aZD__DcSJLk8gVsUOdUCnQ

154. Пульсуючий біль у скронях став меншим, але все ще не вгамувався остаточно.

— Ти не можеш просто уникати його все життя.

— Загалом можу.

— Рег...

— Я зміню ім'я та переїду до Америки. Коситиму під магла і житиму в печері.

https://twitter.com/lavandandelion/status/1626260003760775169?s=52&t=aZD__DcSJLk8gVsUOdUCnQ

155. За останні три місяці я хворію втретє. Я тупо задовбалась і вже нічого не хочу. Біль у вухах, як виявилось, найгірше зі стандартного набору - біль в горлі, кашель та нежить.

https://twitter.com/osintseva1/status/1626282352304349186?s=52&t=aZD__DcSJLk8gVsUOdUCnQ

156. Скільки болю і скорботи може пережити людське серце і не перегоріти в почуття тотальної ненависті і злоби... Болить... болить за душі невинних, за воїнів, за Україну... Страшно за тих, що дають відсіч і долають зло...

https://twitter.com/violettacifra/status/1521218174536069120?s=12&t=KUR_ZQXO3_IjsOqEevq0ng

157. Знали б ви яку ненависть я зараз відчуваю до росії, її людей... просто злість і ненависть.. ненавиджу їх за те, що моїм близьким людям боляче через них і я нічим не можу допомогти, бо далеко. Ненавиджу за весь біль, який вони принесли і як хочу щоб їм це вернулось.

https://twitter.com/tania_soral/status/1569015791923724293?s=12&t=KUR_ZQXO3_IjsOqEevq0ng

158. Ситуації, в яких може знадобитись домедична допомога - приміряйте їх на свій побут. Дитина вдавилась запчастинкою іграшки. Бабуся скаржиться на сильний головний біль, втратила координацію рухів і нерозбірливо говорить. Людина знепритомніла в метро від нестачі кисню у вагоні.

https://twitter.com/sector_m14/status/1569007418318675970?s=12&t=7DqE5X6yWxmEfWHNh7_GIw

159. Небо біль загоїть, небо - моя сповідь.

https://twitter.com/rostik_makhanko/status/1567157306650988544?s=12&t=7DqE5X6yWxmEfWHNh7_GIw

160. і у цю мить відступає мій біль

https://twitter.com/tscfia/status/1567097417140502530?s=12&t=7DqE5X6yWxmEfWHNh7_GIw

161. Біль...нескінченний щоденний біль через загибель наших дітей..

https://twitter.com/odesatiana/status/1566719335908970498?s=12&t=7DqE5X6yWxmEfWHNh7_GIw

162. Біль за кожного , хто загинув в цій клятій війні! Пекучий , невимовний біль!

https://twitter.com/khotavotanya/status/1566662889716518912?s=12&t=7DqE5X6yWxmEfWHNh7_GIw

163. «Історії, коли обоє люблять, але не можуть бути разом, бо інколи кохання недостатньо - найбільший біль»

https://twitter.com/irzhanskaya/status/1565812777507323904?s=12&t=7DqE5X6yWxmEfWHNh7_GIw

164. Живи, біль нікуди не дінеться ,просто ми звикаємо жити з нею ,часом буде вертатися ,хто каже що час лікує брешуть,але жити треба ми сильні

https://twitter.com/yuris37609267/status/1565744802976628739?s=12&t=7DqE5X6yWxmEfWHNh7_GIw

165. життя - біль, просто іноді болить менше, частіше навпаки

https://twitter.com/angry_intr0vert/status/1565443427990487042?s=12&t=7DqE5X6yWxmEfWHNh7_GIw

166. Я: О, зубний біль трохи вщух

https://twitter.com/kabo3abp/status/1565426553353297922?s=12&t=7DqE5X6yWxmEfWHNh7_GIw

167. я відчула фізичний біль

https://twitter.com/1962licht/status/1565393732907712513?s=12&t=7DqE5X6yWxmEfWHNh7_GIw

168. Можливо варто звернути до лікаря, він або розвіє ваші сумніви, або порадить щось, що втамує біль

<https://twitter.com/sadistiva/status/1569395068187852800?s=12&t=dnSiYiPAA16hCcStuc6nwQ>

169. як побороти сильний фантомний біль всередині, перед цим була дуже травмуюча ситуація і два дні вже просто ніякий

https://twitter.com/khrustikk/status/1569425365046632450?s=12&t=1JSiqHj8w_0KiV3aBUqEig

170. завдаю собі шкоди, бо мені не доступні жодні яскраві враження крім болю. зрештою, нічого в моєму повсякденні навіть на кілометр не

наближається до того, яку чисту насолоду дає біль маю надію, ви не розумієте. якщо розумієте - шкода, краще не розуміти

<https://twitter.com/yourhellmistres/status/1570016080927625217?s=12&t=rNEoG7FFXBfLdL3fAtgChw>

171. Біль розбіжиться по руках твоїм,

Долонях що в них теплотою віє,

І запах твій з часом все міліє,

Але душа твоя лишилась в самоті.

https://twitter.com/ann_ovcharov_a/status/1570488494035980288?s=12&t=kQoSyhwhz5sQNJu0s8uCuaw

172. моє вперше: довелося призначити прегабалін

Але там нейропатичний біль!

https://twitter.com/pollylongstock_/status/1570407981816381440?s=12&t=kQoSyhwhz5sQNJu0s8uCuaw

173. Саме жива психіка здатна відчувати біль. Відсутність болі в надзвичайних умовах - ознака травми.

https://twitter.com/ma_sense/status/1570371529048985605?s=12&t=kQoSyhwhz5sQNJu0s8uCuaw

174. сьогодні я зробив фатальну помилку — забув покласти в рюкзак нову пластину анальгіну. серед цей нестерпний біль довелося терміново бігти в аптеку, бо накриває просто неймовірно.

<https://twitter.com/aeternusumquam/status/1570364867173052421?s=12&t=kQoSyhwhz5sQNJu0s8uCuaw>

175. Безмежний біль, який з роками не втихає, а стає тільки дужчим.

https://twitter.com/11thjuly/status/1569109527399636992?s=12&t=KUR_ZQXO3_IjsOqEevq0ng

176. Дайте сил дожити до понеділка, маючи дуже неприємний зубний біль

https://twitter.com/tvoya_nadiia/status/1568981119906861056?s=12&t=KUR_ZQXO3_IjsOqEevq0ng

177. Це треба - пережити страждання і біль, щоб зрозуміти, що Україна то мати, а Росія то вбивця!

https://twitter.com/liudmilaokolita/status/1568938751081979911?s=12&t=KUR_ZQXO3_IjsOqEevq0ng

178. Не знаю, які слова сказати, адже ніщо не вгамує біль втрати. Обнімаю вас, ради сина тримайтесь.

https://twitter.com/darknig71917983/status/1568865462443999235?s=12&t=7DqE5X6yWxmEfWHNh7_GIw

179. Не варто знецінювати свій біль, називати його лінню, або як я - тимчасовою апатією. Це був єдиний період в житті, коли я замовкла, бо ділитися проблемою стало соромно, бо ж буває і гірше! Зате тепер, я часто розповідаю про ті відчуття.

https://twitter.com/nat_ich_/status/1567786197832925185?s=12&t=7DqE5X6yWxmEfWHNh7_GIw

180. UPD: день 3й з'явився скажений біль у горлі, температура в цілому спала, більше антипіретиків я не вживав. Це з дитинства моє слабке місце.

https://twitter.com/user_slug/status/1567387203612905473?s=12&t=7DqE5X6yWxmEfWHNh7_GIw

ДОДАТОК Г. CQL-запити в корпусному інструменті SketchEngine

1. [tag="V.*"] [lemma="біль"]

1	☐	doc#0	біль і ще раз біль 10.	І на останок.	Емпатія та вміння	арозуміти біль	інших.	Ви спокійно читаете про Розстріляне Відродження?
2	☐	doc#0	і болю Пекло 25.	Іноді хочеться бути каменем без душі і не		відчувати болю	людського...	Слів і співчуття ніколи недостатньо.
3	☐	doc#0	ін допомагає пережити якісь емоції та відпустити їх.	люди можуть		насолоджуватися боєм		, бо це гострі відчуття, які дозволяють їм краще відчути певні моменти
4	☐	doc#0	шта у США не будіт бінзіна.	Це не означає, що потрібно		виправдовувати біль		чи страждання, але без подолання труднощів ми б не знали, як діяти
5	☐	doc#0	57.	А найгірше з цього всього,		бачити біль		і страждання близьких і рідних цих людей 58.
6	☐	doc#0	зловного болю і поганого самопочуття, осінь 70.	Від паніки		з'явився біль		у животі а від сидіння в незручній позі додався біль у спині.
7	☐	doc#0	Від паніки з'явився біль у животі а від сидіння в незручній позі			додався біль		у спині.
8	☐	doc#0	іль в душі і серці постійно...	105.	Побачила Київський торт і	згадала біль		історії, коли готувала тортик для не байдужої людини, але отримала
9	☐	doc#0	, цього ще не сталося.	А коли визнаю вголос – все навколо		вибухне боєм		Бо ми втратили.
10	☐	doc#0	щоб я вже приїздив додому 111.	А найгірше з цього всього,		бачити біль		і страждання близьких і рідних цих людей 112.
11	☐	doc#0	ся до президента.	це під час презентації мирного плану Я		розумію біль		цих людей, і ненавиджу маніпуляторів хто за цим стоїть.
12	☐	doc#0	а не оце все 121.	Там є ще одна "родзинка": терпи!		Терпи біль		, терпи несправедливість, терпи дискомфорт.

2. [lemma="біль"] [tag="V.*"]

1	☐	doc#0		читаю і кожною літерою б'є тим	боєм обіймаю	міцно, якщо можна слава Герою.	2.	Стало краще В тебе чудово в
2	☐	doc#0	зможливий, нелюдський біль.	12.	Це так боляче, так боляче Цей	біль став		буденністю Світла пам'ять. 13. схоже, головний біль на 5-й день виріши
3	☐	doc#0	що тепер очікую якогось пиздеця від ранку 24.	Неможливі рівні		болю Пекло	25.	Іноді хочеться бути каменем без душі і не відчувати болю лю
4	☐	doc#0	це риторичне питання.	Хочеться від нього кричати.	31.	Болю стає		все більше.
5	☐	doc#0	вітна журба у симбіозі із боєм.	40.	Розриває серце і щемливим	боєм ніє		в області грудей
6	☐	doc#0	адекватну допомогу.	52.	Вічна пам'ять Вічна слава Невимовний	біль Неосажна		ненависть до ворогів 53.
7	☐	doc#0	Зсе російське приносить страждання і облікає наче вогнем.	Цей	біль має		перекривати все, що вас хоч трохи тягне до російського.	
8	☐	doc#0	іати спокою ні вдень ні вночі, ні в цьому світі, ні в пеклі.	82.	о ні зубний	біль давай		не сьогодні будь ласкаа 83.
9	☐	doc#0	зму не розуміють 126.	і втрати боліти не перестають, просто стихають і		біль стає		стерпним. 127.

3. [lemma="біль"] [tag="A.*"]

1	☐	doc#0	о Пекло 25.	Іноді хочеться бути каменем без душі і не відчувати	болю людського ...	26.	Слів і співчуття ніколи недостатньо.	Цього ніколи н
2	☐	doc#0	ні?	Просто тому, що хочеш.	Живи, поки жива.	88.	Біль зрозумілий	.
3	☐	doc#0	Дивились відео.	А я почула його голос і розревілася.	Біль нестерпний	.	133.	Краса Донеччини неймовірна перемішана з боєм 134. не

4. [tag="A.*"] [lemma="біль"]

1	☐	doc#0	земля вся болить, дерева кричать дитячим криком, трава шумить	батьківським боєм		5.	Дякую.	Тобі теж співчуваю, розумію цей біль, як
2	☐	doc#0	ень стає все гірше і гірше, і надія все менше і менше.	Просто	постійний біль		який вже не можливо витримувати.	9.
3	☐	doc#0	і себе там? 11.	Біль.	Нестерпний.	Неможливий,	нелюдський біль	.
4	☐	doc#0	яче, так боляче Цей біль став буденністю Світла пам'ять.	13.	схоже,	головний біль		на 5-й день вирішив відступати, дякую усім вищим силам чи хто та
5	☐	doc#0	і пошаманив 14.	Але ж який солодкий цей біль 15.	Чи	попечені боєм		16.
6	☐	doc#0	илупків.	Нехай дихнуть.	17.	Неможливо узяти на себе	чужий біль	.
7	☐	doc#0	поглядами відверто розповідають свої історії: одні діляться тихим,		глухим боєм		, інші – просто втомилися мовчати й боїться.	19.
8	☐	doc#0	чавідіти кожного з тієї країни, і наша злість зрозуміла і виправдана	багаторічним боєм		, несправедливістю і втратами.	Але русня майстри маніпуляц	
9	☐	doc#0	й, хто до смерті заляканий, А смерті нема, є лиш попіл і згарище Всі	поранені боєм		, сиренами, звуками 21.	Як же хочеться, щоб Харків асоціова	
10	☐	doc#0	тудентами, наукою, перспективами, інноваціями, культурою, а не з	нескінченим боєм		, ракетами та руйнуваннями...	22.	*глухо скрикнув від удару об підл
11	☐	doc#0	може покинути.	29.	Так.	Це об'єднує українців.	Спільний біль	
12	☐	doc#0	втомився від питань "Ти сумний чи що?"	Не, в мене	щосекундний біль		десь між 7 і 8 за 10-бальною шкалою останні 20+ років.	Я сам
13	☐	doc#0	ах.	Він не має нести на собі мою ношу.	33.	а можна якось без	головного болю	?
14	☐	doc#0	лами по кімнаті не дуже обробляючи інформацію і страждаючи від	головного болю		який чомусь не проходить*	35.	Знаєте, мені для щастя не ви
15	☐	doc#0	чало тільки болю в шлунку 36.	Да, прокинувся серед ночі від	різкого болю		37.	Живи доводиться або з сумом від усвідомлення своїх обм
16	☐	doc#0	безпросвітна журба у симбіозі із боєм.	40.	Розриває серце і	щемливим боєм		ние в області грудей
17	☐	doc#0	ісь вирий, бурю емоцій - щось між приемним ностальгічним сумом,		кричущим боєм		та відчуттям щастя 43.	Біль також допомагає рефлексувати, він допо
18	☐	doc#0	і і донатом на дрони норм 45.	Втрата матір'ю сина, напевне,	найбільший біль		з можливих.	Книга про це.

ДОДАТОК Г. Вільний асоціативний експеримент 2022-2024 рр.

ВАЕ (2022-2024 рр).

БІЛЬ 335/109

m I зуби 10; війна, погано 9; рана, f I війна 29; сльози 10; головний 8; сум 6; втрата, головний, страждання гострий, лікарня, серце, сум 6; 5; голова, зуб, лікарня 4; нога, удар, неприємно, важко, втрата, голова 5; Україна 3; зрада, неприємно, горе, зуб, ліки, нестерпний, рана, пігулки, таблетки, хвороба 2; розлука, серцевий, таблетки 4; душа, анальгін, аяй, Бахмут, білий, боліти, зуби, зубний, кров 3; мука, погано, важко, віддати життя, відчуття, хвороба 2; біда, білля (білизна), війна в вірші, вуха, гострий, жалість, Україні, воїни, втрата дому, душевний, жіночий рід (люди весь час жах, живіт, за воїнами, зброя, здоров'я, помиляються з родом), загинути, за лікар, лікарі, мама, мир в Україні, кожного, хто загинув у війні, ЗСУ, мучити, наші воїни, невимовний, коліно, кохання, кров, лікар, ліки, недуга, неприємність, нестерпна, любов, мотивація, не добре, нестерпний, образа, операція, опік, нестерпна, ноги, очікування, палець, печаль, плач, поганий настрій, різкий, пекуча, переживання, печаль, події рука, сердечний, сильний, сильний тут, поранення, похмілля, проблема, стрес, смуток, спина, солдат, страх, проблеми, пульсивний, ріст, страждання, травма, тривога, укол, розставання, Роман (прізвище), рука, Україна, український, українські сильна, синій, синяк, складна воїни, фантомний фізичний, чорний, ситуація, смерть, солдат, чужий 1; 141/49
стоматолог, страшний, тапочки, II втрата 1; тупий 1; 2/2
травма, тяжко, укол, українці, у
серці, щось невесело 1; 86/57

II тіло 1. 1/1

ДОДАТОК Д. Частотно-алфавітний словник на основі ВАЕ

Слово	Частота	Відсоток
війна	38	8,5%
зуби	14	3,1%
головний	13	2,9%
сум	12	2,7%
важко	11	2,5%
неприємно	11	2,5%
рана	10	2,3%
втрата	10	2,3%
лікарня	10	2,3%
сльози	10	2,3%
голова	9	2%
гострий	8	1,8%
зуб	7	1,6%
ліки	7	1,6%
серце	6	1,4%
таблетки	6	1,4%
страждання	5	1,1%
Україна	5	1,1%
кров	4	0,9%
нога	4	0,9%
хвороба	4	0,9%
удар	3	0,7%
нестерпна	3	0,7%
нестерпний	3	0,7%
рука	3	0,7%

Слово	Частота	Відсоток
зрада	2	0,5%
лікар	2	0,5%
печаль	2	0,5%
пігулки	2	0,5%
солдат	2	0,5%
травма	2	0,5%
укол	2	0,5%
анальгін	1	0,2%
аяяй	1	0,2%
Бахмут	1	0,2%
біда	1	0,2%
білля	1	0,2%
білий	1	0,2%
боліти	1	0,2%
віддати життя	1	0,2%
відчуття	1	0,2%
війна в Україні	1	0,2%
вірші	1	0,2%
втрата дому	1	0,2%
вуха	1	0,2%
горе	1	0,2%
душевний	1	0,2%
жалість	1	0,2%
жах	1	0,2%
живіт	1	0,2%
жіночий рід	1	0,2%

Слово	Частота	Відсоток
загинути	1	0,2%
за воїнами	1	0,2%
за кожного, хто загинув у війні	1	0,2%
ЗСУ	1	0,2%
зброя	1	0,2%
здоров'я	1	0,2%
коліно	1	0,2%
кохання	1	0,2%
лікарі	1	0,2%
любов	1	0,2%
мама	1	0,2%
мир в Україні	1	0,2%
мотивація	1	0,2%
мука	1	0,2%
мучити	1	0,2%
наші воїни	1	0,2%
не добре	1	0,2%
невимовний	1	0,2%
недуга	1	0,2%
ноги	1	0,2%
очікування	1	0,2%
образа	1	0,2%
операція	1	0,2%
опік	1	0,2%
палець	1	0,2%
пекуча	1	0,2%

Слово	Частота	Відсоток
переживання	1	0,2%
плач	1	0,2%
поганий настрій	1	0,2%
події тут	1	0,2%
поранення	1	0,2%
похмілля	1	0,2%
проблема	1	0,2%
проблеми	1	0,2%
пульсивний	1	0,2%
різкий	1	0,2%
ріст	1	0,2%
розставання	1	0,2%
Роман	1	0,2%
сердечний	1	0,2%
сильна	1	0,2%
сильний	1	0,2%
сильний стрес	1	0,2%
синій	1	0,2%
синяк	1	0,2%
складна ситуація	1	0,2%
смерть	1	0,2%
смуток	1	0,2%
спина	1	0,2%
стоматолог	1	0,2%
страх	1	0,2%
страшний	1	0,2%

Слово	Частота	Відсоток
тапочки	1	0,2%
тяжко	1	0,2%
тривога	1	0,2%
тупий	1	0,2%
у серці	1	0,2%
українці	1	0,2%
український	1	0,2%
українські воїни	1	0,2%
фантомний	1	0,2%
фізичний	1	0,2%
чорний	1	0,2%
чужий	1	0,2%

ДОДАТОК Е. Український асоціативний словник (2007)

Мартінек С. Український асоціативний словник. В 2 т. — Т. 1: Від стимулу до реакції. — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 344 с.

ДОДАТОК Є. Український асоціативний словник (2021)

f I страждання 7; хвороба 5; гострий;
БІЛЬ 203 / 109
жаль; рана; серце; сильний; страх 4;
головний; зуб 3; голова; душа; кров;
m I зуб; рана; страждання 5; кров; мука; сльози; смуток; страшна;
сильний 4; втрата; удар 3; гострий; таблетки; фізичний 2; біда; білий;
жаль; зубна; зубний; травма 2; біда; болюча; боязко; важкість; важко;
білий; боротьба; брехня; велика; відчутна; втрата; голка; головна; горе;
вивих; виснажує; відчуття; втомлює; гостра; душевна; душевний; зубний;
гній; гнітючий; головна; горе; лікар; надокучливий; невиліковна
гостра; за ближнім; здоров'я; зло; хвороба; недуга; незадоволення;
інколи корисна; краса; крик; лікар; непосидючість; неприємний;
лікарня; ліки; лікує; людини; мука; нестерпна; образа; операція; палка;
насолода; неприємність; нестерпна; правила; пригнічуючий; різкий;
нестерпний; нещастя; ніж; образа; роздвоєність; серця; сіль; слабкість;
ой, ой, ай; операція; очі; палець; стан; страшний; суглоб; терпіння; укол;
перелом; погане почуття; погано; фізична; хворого; це погано 1; 101/60
потрібна; пронизливий; радість; II тягар 1/1
різка; розбитий; своя; сердечний;
серця; сигнал; сильна; смуток;
сором; стоматолог; страх; сум;
терпіння; тяжко; укол; хвороба;
холод 1; 101/73; 0=2

Мартінек С., Мітьков В. Український асоціативний словник. —
Т. IV: Від реакції до стимулу. — Львів : ПАІС, 2021. — 648 с.

біль: нестерпний **99**; страждання **56**; душевний **52**; зуб **39**; удар **30**; страждати **22**; гострий **20**; горло **18**; бити **17**; болючий **16**; зрада; розлука; хвороба **15**; впасти; живіт; образа; ой **14**; заплакати; розпач **12**; кривда **11**; вдарити; мука **10**; гостро; покарання; полегшення; приниження **9**; гостра; зуби; падати; розчарування; сльоза; щоденний **8**; бійка; жорстокість; перелом; смуток **7**; горе; жалість; закричати; крик; кричати; неприємне; нещастя; образити; плакати; плач; почувати; сильний; смерть **6**; болюча; війна; голка; знущання; зсередини; помста; самотність; трагедія; тяжкість; хворіти; шок **5**; відчай; втрати; захворіти; кулак; легкий; лікар; нерви; пережити; полон; помирати; скорбота; співчувати; тривога; тягар **4**; болить; відраза; вмирати; втома; залишати; крикнути; наркотики; ображати; острах; переживання; подолати; поразка; роздратування **3**; вагітність; вбити; вухо; голод; гостре; дикий; докір; дурити; іспит; кара; лікарня; напруження; наслідок; натиск; незнання; неминучість; омана; печаль; рабство; різко; розрада; слабкий; слабкість; слабкий; співчуття; суспільство; таємниця; цвинтар **2**; алкоголь; армія; батьківщина; бджола; безвихідь; біда; бідолаха; бій; ближній; блідий; бліднути; бомж; брехливий; бридко; брудний; важке; важкість; везіння; веселість; вижити; вино; випити; висловитися; відсутній; відсутність; вічний; вмерти; вогнище; втекти; втомитися; в'язень; в'язниця; галас; галасливий; гамір; гіркий; гірко; голодний; двері; дитина; довіра; досвід; думки; дурниця; жар; жахливе; живе; жорстока; жорстокий; заважати; задуматися; замовкнути; занепокоєння; здійснити; змарніти; змиритися; зранку; зусилля; інтелект; камінь; каяття; кинути; крок; крокодил; кут; ласка; ліжко; лінь; людська; лють; малий; метушня; м'язи; надзвичайний; напад; нащо; небезпека; невдача; негатив; недовіра; недовіряти; недолік; нема; неминуче; неможливе; неповага; неправда; нервовий; неспокій; несправедливість; нестриманість; нещасний; ніж; обід; обманювати; огида; організм; оточення; палка; перебороти; переживати; підступний; плітка; повернути; помилка; поріг; поступ; почуватися; пригадати; прикрість; пристрасть; проблема; пробудження; провина; прокидатися; пустота; п'янка; раптово; раптом; ризик; розвага; роздуми; сила; сісти; слова; солдат; солодкий; сподівання; спомин; справи; сприймати; страта; стріла; сумнів; тепло; тінь; тремтіння; тремтіти; трохи; тюрма; утримувати; халепа; хворий; холодний; чекання; чиновник; чобіт; чому; чудова; чуття **1**;
1071/265

біль за пропавшими в АТО: спомин 1